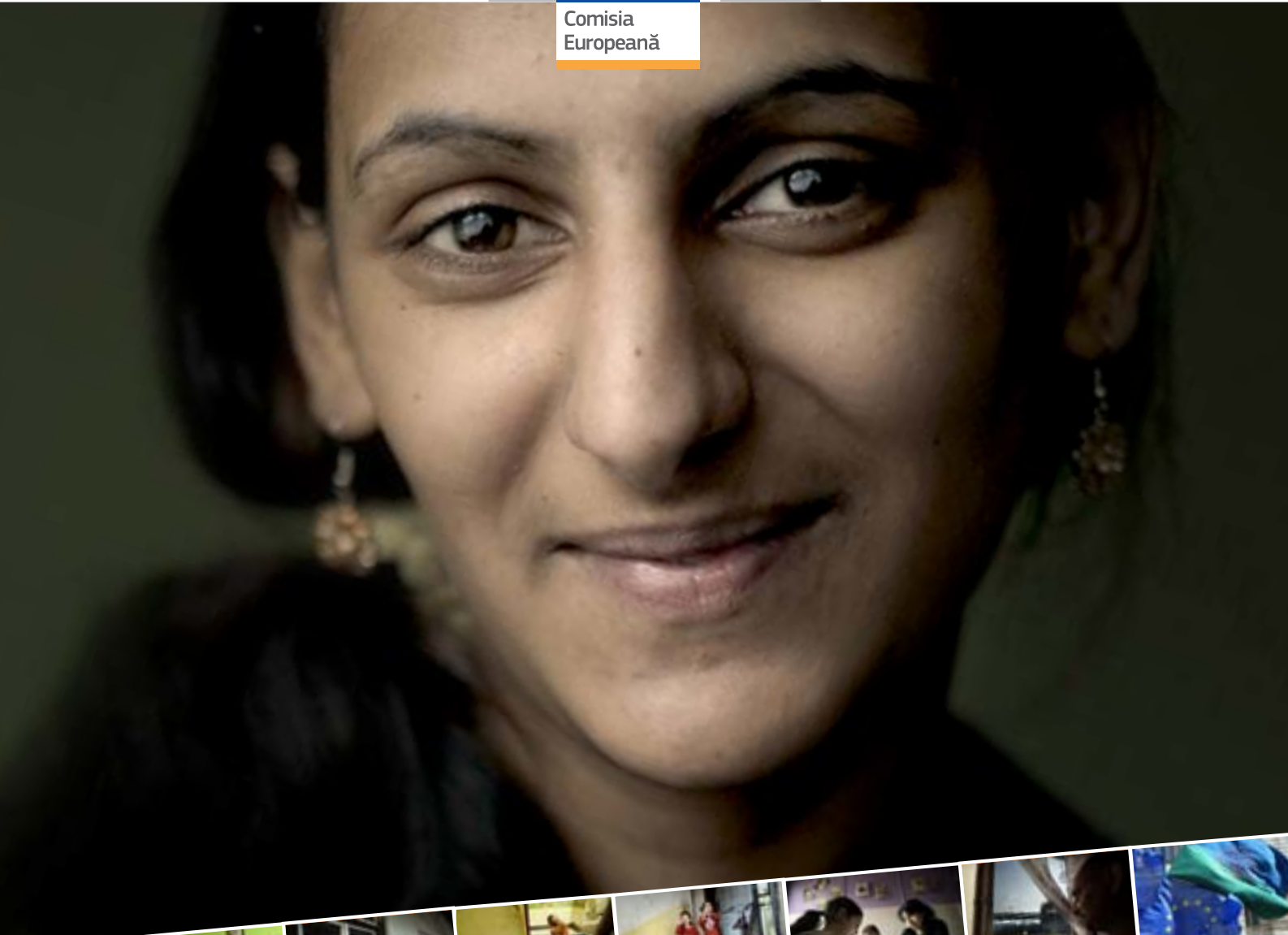

Comisia
Europeană

Soluții pentru incluziunea romilor în UE

*Politici și
tipuri de abordări*

Justiție

Nici Comisia și nicio altă persoană care acționează în numele Comisiei nu este responsabilă pentru modul în care ar putea fi utilizate informațiile furnizate în continuare.

Această publicație a fost redactată și documentată în decembrie 2011 de către José Manuel Fresno, asistat de către Andreas Tsolakis, Camelia Teodorescu și Robert Rode. Titlul original: Abordarea celor mai frecvente situații socioeconomice ale romilor – posibile tipuri de abordări.

Această publicație este disponibilă prin portalul pentru romi al Comisiei Europene, la adresa:
<http://ec.europa.eu/roma>

Drepturi de autor pentru fotografiile: Uniunea Europeană – Reporteri; excepție pagina 48 și fotografia cu drapele de pe copertă: Detlev Boeing

Europe Direct este un serviciu destinat să vă ajute să găsiți răspunsuri la întrebările pe care vi le puneți despre Uniunea Europeană.

Un număr unic gratuit (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Unii operatori de telefonie mobilă nu permit accesul la numerele 00 800 sau pot factura aceste apeluri.

Numerose alte informații despre Uniunea Europeană sunt disponibile pe internet pe serverul Europa (<http://europa.eu>).

O fișă catalografică figurează la sfârșitul prezentei publicații.

Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2012
ISBN-978-92-79-23055-4

doi: 10.2838/59997

© Uniunea Europeană, 2012

Reproducerea textului este autorizată cu condiția menționării sursei

Printed in Luxembourg

Tipărit pe hârtie înălbătită fără clor elementar (ECF)

Cuprins

Lista de abrevieri și acronime.....	3
Argument.....	4
1. Cele mai frecvente circumstanțe de trai ale romilor	7
1.1. Comunitățile de romi care trăiesc în cartiere urbane și suburbane integrate	8
Descriere.....	8
Dinamici și tendințe:	9
Frecvența – Țări.....	10
1.2. Comunitățile de romi care trăiesc în cartiere urbane și suburbane segregate	10
Descriere.....	10
Dinamici și tendințe	10
Frecvența – Țări.....	11
1.3. Comunitățile de romi care trăiesc în așezări rurale segregate.....	11
Dinamici și tendințe	12
Frecvența – Țări.....	13
1.4. Migrații romi și cetățenii romi ai UE care se deplasează pe teritoriul statelor membre din UE-15.....	13
Descriere.....	13
Dinamici și tendințe	14
Frecvența – Țări.....	14
1.5. Nomazii romi și stilurile de viață (semi)mobile	15
Descriere.....	15
Dinamici și tendințe	15
Frecvența – Țări.....	15
2. Adaptarea principiilor la diferite circumstanțe.....	16
2.1. Domeniile, principiile și criteriile de acțiune.....	16
Dimensiunile integrării romilor	16
Cele patru domenii prioritare.....	17
Cele zece principii de bază comune.....	18
2.2. Adaptarea principiilor la diversitatea circumstanțelor de trai ale romilor.....	19

3. Tipuri de abordări: provocări, opțiuni și strategii în funcție de tipurile de circumstanțe	23
3.1. Posibile tipuri de abordări pentru comunitățile de romi care trăiesc în cartiere urbane și suburbane integrate	23
Provocări-cheie ale politicilor.....	23
Opțiunile politice de urmat.....	24
Practici care s-au dovedit a avea consecințe negative.....	27
Strategii specifice, acțiuni prioritare, recomandări utile.....	27
3.2. Posibile tipuri de abordări pentru comunitățile de romi care trăiesc în cartiere urbane și suburbane segregate	29
Provocări-cheie ale politicilor.....	29
Posibile opțiuni de urmat.....	29
Practici care s-au dovedit a avea consecințe negative.....	33
Strategii specifice, acțiuni prioritare, recomandări utile.....	34
3.3. Posibile tipuri de abordări pentru comunitățile de romi care locuiesc în așezări rurale segregate	36
Provocări-cheie ale politicilor.....	36
Posibile opțiuni de urmat.....	37
Practici care s-au dovedit a avea consecințe negative.....	40
Strategii specifice, acțiuni prioritare, recomandări utile.....	40
3.4. Posibile tipuri de abordări privind migrații romi și cetățenii romi ai UE care se deplasează pe teritoriul statelor membre din UE-15	41
Provocări-cheie ale politicilor.....	41
Posibile opțiuni de urmat.....	42
Practici care s-au dovedit a avea consecințe negative.....	45
Strategii specifice, acțiuni prioritare, recomandări utile.....	45
3.5. Posibile tipuri de abordări pentru nomazi (și pentru romii semimobili)	46
Provocări-cheie ale politicilor.....	46
Opțiuni de urmat.....	46
Strategii care s-au dovedit a avea consecințe negative.....	47
Strategii specifice, acțiuni prioritare, recomandări utile.....	47
4. Corelarea modelelor cu instrumentele și politicile UE	49
4.1. Instrumente juridice	49
4.2. Instrumente de politică	51
4.3. Instrumente financiare	53
5. Anexe	58
Anexa 1: Principii de bază comune pentru incluziunea romilor	58
Anexa 2: Factori care pot contribui la succesul programelor și al proiectelor	60
Anexa 3: Documente și materiale consultate pentru lucrarea de față	67

Lista de abrevieri și acronime

CEDAW:	Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor
CERD:	Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială
p.c.:	Principiu de bază comun
CRC:	Convenția cu privire la drepturile copilului
DG:	Direcție generală
FEADR:	Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală
CEDO:	Convenția Europeană a Drepturilor Omului
ECRI:	Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței
FEDR:	Fondul European de Dezvoltare Regională
ERIO:	Oficiul de Informare a Romilor din Europa
ERPC:	European Roma Policy Coalition (Coaliția europeană pentru politica privind romii)
ERRC:	Centrul European pentru Drepturile Romilor
FSE:	Fondul Social European
ERTF:	Forumul European al Romilor și Nomazilor
UE:	Uniunea Europeană
FRA:	Agenția pentru Drepturile Fundamentale
FSG:	Fundación Secretariado Gitano
ICCPR:	Pactul internațional privind drepturile civile și politice
ICESCR:	Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale
OIM:	Organizația Internațională a Muncii
ONG:	Organizație neguvernamentală
SNIR:	Strategiile naționale de integrare a romilor
PNR:	Programele naționale de reformă
ODIHR:	Oficiul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului
OHCHR:	Biroul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului
MDC:	Metoda deschisă de coordonare
OSCE:	Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
DUDO:	Declarația Universală a Drepturilor Omului
PNUD:	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
ICNUR:	Înaltul Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați
OMS:	Organizația Mondială a Sănătății

Argument

¹ Din rațiuni practice, vom utiliza (cu același sens) termenii „categorii” și „tipuri” de romi, cu precizarea că nu urmărim nici clasificarea grupurilor de romi în funcție de importanță, nici împărțirea romilor pe tipuri, ci considerăm mai degrabă că factorii de excludere și barierele din calea incluziunii diferă în funcție de situațiile de viață ale romilor.

² Comisia Europeană (2010a), Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. Integrarea socială și economică a romilor în Europa [COM/2010/0133 final]. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/>

³ Autorul a adus mici modificări la definiția originală a celor patru tipuri de situații ale romilor prezentate în Comunicarea Comisiei.

⁴ Comisia Europeană (2011a), Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. Un cadru UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020 [COM(2011) 173 final]. Bruxelles, 5 aprilie. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/>.

Scopul acestui document este de a sprijini activitatea factorilor politici pentru implementarea strategiilor naționale de integrare a romilor și pentru planificarea și dezvoltarea unor planuri și proiecte de politici, susținând totodată organizațiile publice și private care lucrează cu romii prin:

- descrierea celor mai frecvente tipuri de excludere¹ cu care se confruntă romii care locuiesc în Uniunea Europeană (UE), în funcție de contextele lor geografice, economice și sociale particulare;
- explicarea modului în care trebuie adaptate principiile de bază comune și acțiunile prioritare la aceste contexte și circumstanțe diferite;
- propunerea unor opțiuni de politică, inclusiv a unor strategii, abordări și priorități care pot fi adoptate pe baza acestor situații de excludere;
- realizarea legăturii dintre aceste opțiuni de politică și cadrul UE actual, inclusiv instrumentele juridice, de politică și financiare.

Din experiența practică reiese că nu se poate vorbi despre un singur grup omogen al comunităților de romi din cele 27 de țări ale UE și din țările candidate și potențial candidate. Dimpotrivă, aceste comunități trăiesc în circumstanțe și contexte diferite și au paradigme de viață diferite, care le condiționează oportunitățile de incluziune. În comunicarea sa intitulată „Integrarea socială și economică a romilor”,² Comisia Europeană subliniază că, deși fiecare context este unic, în Europa se pot distinge în prezent patru tipuri principale de contexte care definesc circumstanțele de viață ale romilor:³

- comunitățile de romi care trăiesc în cartiere sau zone urbane și suburbane, caracterizate prin densitate etnică, sărăcie (extremă) și lipsuri;
- comunitățile de romi care trăiesc în așezări rurale segregate, caracterizate prin izolare de orașele mici și de sate și prin lipsuri extreme;
- romii migranți și cetățeni ai UE care se deplasează pe teritoriul UE, originari de obicei din țările Europei Centrale și de Est, motivați de rațiuni economice și urmărind, în general, un stil de viață sedentar;
- romii nomazi, ale căror nevoi sunt concentrate în jurul habitatului sau al locuințelor lor temporare și își au rădăcinile în tradiții (și/sau în ocupații sezoniere).

Pe lângă aceste patru categorii, pentru ca tipurile de abordări să poată acoperi în mod adecvat majoritatea circumstanțelor de viață ale romilor, în tipologia propusă

este încorporată o a cincea categorie, care descrie situația unei proporții semnificative a romilor din Europa Centrală și de Vest: comunitățile de romi care trăiesc în cartiere urbane și suburbane integrate.

În ciuda bogatei diversități de contexte și circumstanțe naționale și locale, romii au numeroase caracteristici socioeconomice comune și se confruntă cu o respingere similară din partea populațiilor majoritare, concretizată în practici de discriminare directă și indirectă a lor. Cu alte cuvinte, în formularea lor generică, o serie de obiective privind incluziunea și anumite dificultăți cu care se confruntă această politică sunt comune pentru diferite situații ale romilor. Cu toate acestea, atunci când se stabilesc strategiile și se aleg zonele de intervenție specifice avute în vedere, trebuie reținut faptul că, deși problemele tuturor romilor rezidă în aceleași domenii (educație, ocuparea forței de muncă, sănătate, fondul locativ, o tematică transversală a egalității de gen și a discriminării), există elemente de diferențiere în ceea ce privește intensitatea sau gravitatea excluderii sociale în raport cu accesul romilor la drepturi și servicii socioeconomice, cu contextele în care se manifestă excluderea și cu procesele și formele de excludere.

Aceste diferențe se datorează unei multiplicități de factori distincți, care au fost analizați sporadic și numai rareori într-un mod sistematic. Unii dintre factorii care determină situații de excludere atât de diverse și/sau care facilitează procesele de incluziune socială au legătură cu mediul fizic în care trăiesc romii, cu resursele economice disponibile în imediata lor vecinătate, cu situația macroeconomică a țărilor și a regiunilor, cu cadrele instituționale și mecanismele juridice și de reglementare, cu disponibilitatea și calitatea serviciilor publice, precum și cu existența sau absența unei societăți civile organizate. Alți factori determinanți sunt permanența romilor în timp într-un anumit loc, cultura subgrupurilor de romi, apropierea sau distanța – nu doar fizică, ci și relațională și lingvistică – față de populația majoritară, existența sau inexistența altor minorități etnice în imediata lor vecinătate.

În comunicarea sa din 2001, intitulată „Un cadru UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020”⁴, Comisia Europeană accentuează ideea că ameliorarea situației romilor este imperios necesară din punct de vedere economic și social pentru UE și statele membre și face apel la statele membre să elaboreze un set de măsuri, care să includă obiective specifice în ceea ce privește educația, ocuparea forței de muncă, serviciile de sănătate, locuințele și serviciile esențiale, în cadrul obiectivelor stabilite pentru Strategia Europa 2020 și în conformitate cu programele naționale de reformă:

Aceste standarde minime ar trebui să se bazeze pe indicatori comuni, comparabili și fiabili. Atingerea acestor obiective este importantă pentru că ar ajuta

statele membre să atingă obiectivele globale ale Strategiei Europa 2020. Strategiile naționale de integrare a romilor trebuie să stea la baza politicilor fiecărui stat membru și să se adapteze la circumstanțele și nevoile particulare ale romilor.⁵

Într-un moment în care așa-numitele „bune practici” reprezintă una dintre principalele surse de cunoștințe tehnice din aceste domenii, merită subliniat faptul că nu toate metodele sunt adecvate în toate contextele, iar actorii (atât autorități publice, cât și organizații private), care răspund de conceperea și/sau implementarea măsurilor de incluziune, pot fi atât inspirați, cât și derutați de aceste „bune practici” în lipsa unor eforturi de a aprofunda înțelegerea condițiilor structurale care permit și facilitează procesele eficace. De exemplu, un proiect de ocupare a forței de muncă bazat pe monitorizarea structurii economico-productive dintr-un anumit loc, inclusiv pe măsuri de conștientizare adresate oamenilor de afaceri și pe formarea vocațională și formarea profesională la locul de muncă pentru romi etc., va fi prea puțin util în mediile rurale în care nu există oportunități în sectorul serviciilor; o inițiativă de educație incluzivă și interculturală nu va corespunde realității unui mediu segregat în care băieții și fetele rome nu frecventează școala. La un nivel mai general, dacă nu sunt înțelese din perspectiva realităților distincte din teren, cele zece principii de bază comune riscă să fie interpretate greșit. De exemplu, cum poate fi implementat principiul „adaptare explicită, dar nu exclusivă” într-o așezare de romi segregată, în care dinamica socială și economice sunt rupte de structura socială mai largă?

Punctul de plecare al tipurilor de abordări este că, dincolo de diversitatea și tradițiile culturale ale grupurilor de romi, integrarea romilor este condiționată, în esență, de habitatele și condițiile lor de trai, de modurile lor de viață, de cadrele instituționale și reacțiile politice, precum și de frecvența sau intensitatea factorilor de excluziune care determină accesul lor la serviciile publice, participarea lor civică și relația segregare-integrare. Din acest caracter eterogen rezultă că, deși politicile privind romii au în vedere aceleași obiective și urmează principii de bază comune⁶, sunt necesare priorități, strategii și abordări diferite, care să ia în calcul și să fie adaptate la contextele geografice, economice, sociale, culturale și juridice în care se află romii și comunitățile de romi.

Aceste zone și linii de acțiune diferențiate nu determină, în sine, „universuri” de excluziune clar delimitate, ci adesea se întrepătrund și se modifică. Cu toate acestea, în mare, frecvența mai ridicată a variabilelor condiționante și a caracteristicilor de excluziune socială poate ajuta la identificarea unor posibile opțiuni politice, strategii și acțiuni prioritare de aplicat în circumstanțe particulare. Din această perspectivă, tipurile de abordări adaptate la diferite grupuri și determinate de priorități clare, criteriile de acțiune, instrumente flexibile și metode

de lucru adecvate nu numai că pot ajuta la sporirea know-how-ului și a specializării părților interesate, ci pot contribui și la impulsivitatea politicilor și a programelor, precum și la atingerea unor rezultate mai bune.

Această lucrare are patru părți. Prima parte descrie cele mai frecvente tipuri de situații de excluziune cu care se confruntă numeroși romi în prezent, făcând referire, printre altele, la situarea lor geografică și la mediu, la principalele lor caracteristici, precum și la dinamica și tendințele care le condiționează situația, identificând țările sau zonele geografice în care fiecare situație tinde să fie mai bine reprezentată. Partea a doua explică modul în care trebuie urmate prioritățile celor patru domenii de intervenție fundamentale (educația, ocuparea forței de muncă, locuințele și serviciile de sănătate), cele zece principii de bază comune și alte criterii în planurile de acțiune și proiectele pentru romi, discutând totodată cum trebuie modulate acestea în funcție de diferite contexte și circumstanțe. A treia parte prezintă posibile tipuri de abordări pentru fiecare tip de situație, identificând provocările-cheie cu care se confruntă politica și posibilele opțiuni de urmat, precum și unele opțiuni nerecomandabile. Pe baza experiențelor și a proiectelor existente, partea a treia se concentrează și asupra aspectelor specifice cheie ale celor patru zone de intervenție amintite anterior și formulează recomandări utile. Partea a patra face legătura dintre tipurile de abordări și instrumentele juridice, politice și financiare existente la nivelul UE. În final, alături de descrierea principiilor, includem într-o anexă o sinteză a factorilor care pot asigura reușita programelor și a proiectelor, cu diferite domenii de acțiune.

Următoarele tipuri de abordări le pot fi de ajutor statelor membre în procesul de implementare a strategiilor naționale de integrare a romilor sau a unui set integrat de măsuri, asigurându-le acestora un sprijin substanțial pentru concretizarea strategiilor, a planurilor de acțiune și a proiectelor la nivel local. Practic, pentru a fi eficace, politicile în domeniul romilor trebuie să fie adaptate la nevoile și circumstanțele particulare. Modelele sunt concepute de Comisia Europeană în vederea îndrumării și a sprijinirii statelor membre în implementarea strategiilor privind romii. În același timp, modelele evidențiază și aspectele-cheie care trebuie dezvoltate, cum ar fi implicarea romilor în luarea deciziilor, importanța monitorizării și a învățării, utilizarea mai eficientă a fondurilor printr-o planificare mai bună și o implementare mai bine orientată etc.

În pregătirea acestui document, la experiența și cunoștințele personale ale expertului s-au adăugat două metode de cercetare pentru analizarea critică și validarea propunerilor și a recomandărilor. Prima a fost analiza surselor secundare, inclusiv a unor rapoarte, studii, cărți, a literaturii disponibile și a altor materiale scrise existente (inclusiv site-uri). A doua a fost contactul direct cu surse de informații cheie și cu experți, prin interviuri telefonice și schimburi de e-mailuri, cu scopul de a obține informații

⁵ Ibid., p.4.

⁶ Consiliul UE (2009), *Concluziile Consiliului privind incluziunea romilor, cea de-a 2947-a Reuniune a Consiliului Ocuparea Forței de Muncă, Politică Socială, Sănătate și Consumatori. Luxemburg, 8 iunie. Document disponibil la adresa: <http://www.euromanet.eu/>.*

7 Documentație disponibilă la adresa: <http://www.coe.int/>.

8 Comisia Europeană (2011a), op. cit.

suplimentare privind experiențele existente și de a contrasta punctele de vedere. Pentru a descrie cele mai frecvente situații avute în vedere și provocările specifice și pentru a propune opțiuni de politică adaptate fiecăreia dintre ele, a fost acoperit cea mai mare diversitate de cazuri și țări cu puțință. În total, au fost analizate peste 90 de studii și rapoarte și au fost consultate peste 30 de site-uri web.

La lectura acestei lucrări trebuie să se țină cont de mai multe elemente:

- Folosim termenul general de „romi” cu referire la mai multe grupuri diferite (romi, Sinti, Kale, Romanichels, Boyash, Ashkali, egipteni, Yenish, călători, Dom, Lom etc.) identificate ca atare de Consiliul Europei, de reprezentanții grupurilor de romi sus-numite în Europa și de diferite organizații internaționale (OSCE-ODIHR, Comisia Europeană, ICNUR și altele).⁷
- Trebuie înțeles faptul că cele cinci tipuri de circumstanțe descrise reprezintă cele mai frecvente situații ale romilor în țările UE, dar este cert că există și romi care trăiesc în circumstanțe și condiții socioeconomice care nu sunt incluse în acestea. Mai mult, așa cum vom explica mai jos, există o varietate largă de situații în cadrul fiecărei categorii.
- La identificarea experiențelor și a proiectelor, lucrarea se concentrează asupra celor 27 de state membre ale UE; se pot găsi însă situații similare și la romii din țările candidate și potențial candidate, precum și în alte țări europene.
- „Tipurile de abordări descrise aici trebuie privite ca orientări, recomandări și sugestii utile care trebuie adaptate la fiecare realitate particulară și trebuie încadrate întotdeauna în politicile generale/principale, în conformitate cu principiile urmate de Cadrul UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020.”⁸

1

Cele mai frecvente circumstanțe de trai ale romilor

În prezent, populația de etnie romă constituie cea mai numeroasă minoritate etnică din UE. Această minoritate este răspândită pe întregul continent european, dar este puternic concentrată în Europa Centrală și de Est. În România, Bulgaria, Republica Slovacă și Ungaria, state care au aderat recent la UE, romii pot avea o pondere cuprinsă de 7-10% din populație, în timp ce în țări candidate și potențial candidate, cum ar fi Turcia și Serbia, trăiesc comunități mari de romi. În Europa de Vest, romii reprezintă mai puțin de 0,5% din totalul populației; cea mai numeroasă populație de romi aflându-se în Spania, iar în Franța și Regatul Unit trăiesc comunități considerabile de romi.⁹ Romii au o distribuție largă în Europa, existând comunități de romi practic în toate statele membre. Mai mult, deși romii pot fi adesea concentrați în anumite regiuni sau localități în cadrul țărilor, ei au, totodată, o largă distribuție geografică, atât în zonele rurale, cât și în cele urbane.

Romii sunt la fel de diverși ca societatea însăși și nu putem afirma că anumite forme de trai sau de înțelegere a culturii rome, a convingerilor și a tradițiilor acesteia sunt mai importante decât altele, ci doar că unele forme sunt mai frecvente decât altele.¹⁰ Numeroși romi nu sunt dezavantajați și excluși, iar noi trebuie să combatem orice tip de

identificare dintre romi și problemele de integrare care ar duce în mod inevitabil la generalizări gratuite și chiar la formarea unor stereotipuri. De fapt, multe dintre problemele care caracterizează romii aflați în situații de sărăcie se regăsesc, într-o oarecare măsură, la numeroase persoane care nu sunt de etnie romă, deși există și anumite caracteristici și circumstanțe specifice romilor, inclusiv prejudecăți și stereotipuri negative care duc la discriminare la scară largă, care pot necesita o abordare explicită (dar nu exclusivă). În fond, romii sunt cetățeni, iar orice politică privind romii trebuie încadrată în politici generale incluzive, pentru a garanta asigurarea deplină a drepturilor, inclusiv accesul adecvat la serviciile publice și participarea activă în cadrul societății.

În ciuda diversității de situații ale romilor și în ciuda faptului că unii romi se bucură de un nivel ridicat de educație și cultură și/sau de standarde de viață adecvate pe teritoriul Europei, progresele reale în ceea ce privește ameliorarea condițiilor de viață și a oportunităților pentru numeroși romi rămân limitate. De fapt, în special în anumite țări, o proporție ridicată a romilor se confruntă cu sărăcie extremă și cu excluziune socială. În general, romii sunt unul dintre cele mai marginalizate grupuri sociale din UE; ei se confruntă cu probleme sociale profunde, legate de nivelurile

⁹ Divizia Romi și Călători a Consiliului European (2010), *Statistici*. Document disponibil la adresa: <http://www.coe.int/>.

¹⁰ Este important, în special, să evităm acuzațiile clasice conform cărora romii care au atins un nivel de educație ridicat nu ar fi romi, deoarece nu se comportă ca majoritatea comunității.

¹¹ Banca Mondială (2005), *Romii într-o Europă în curs de extindere: Întreprinderea ciclului sărăciei*. Document disponibil la adresa: <http://siteresources.worldbank.org/>

¹² Comisia Europeană (2010a), *op. cit.*; Comisia Europeană (2011a), *op. cit.* Președinția spaniolă a UE (2010), *Platforma europeană integrată pentru incluziunea romilor – Foaița de parcurs*. 30 iunie.

¹³ Consiliul Uniunii Europene (2009), *op. cit.*

de educație scăzute, de rata ridicată a șomajului, de locuințele inadecvate, starea de sănătate precară și discriminarea amplă, toate acestea fiind interconectate și formând un cerc vicios de excluziune socială. Cu excepția anumitor grupuri de romi și a unor cazuri individuale, decalajul dintre comunitățile de romi și populația majoritară nu a fost redus în multe țări în ultimele două decenii.¹¹

Cercul vicios al transmiterii sărăciei și a excluziunii sociale de la o generație la alta este determinat de lipsa garantării drepturilor, de discriminarea persistentă activată de rasismul populației majoritare, de segregarea spațială, de lipsa accesului la servicii și de absența unor politici consecutive care să vizeze depășirea acestor tendințe. Educația adecvată, perfecționarea capacităților profesionale și a accesului la locuri de muncă, accesul adecvat la servicii de sănătate și la condițiile adecvate de locuit și de mediu au fost identificate de către UE și de către alte părți interesate ca fiind cei patru piloni/cele patru axe ale integrării sociale și economice a romilor.¹² Dovezile empirice arată că atingerea unor rezultate concrete în aceste patru domenii și depășirea excluziunii sociale a romilor necesită stabilirea unor politici integrate privind incluziunea, conform celor zece principii de bază comune care au fost identificate de Platforma Europeană a Romilor și aprobate de Consiliu.¹³

Caracterul eterogen al condițiilor de viață și al habitatelor romilor din cele 27 de țări ale UE, precum și din țările candidate și potențial candidate, poate presupune alegerea unor strategii, priorități și abordări diferite. Procesele de integrare socială și economică sunt condiționate de circumstanțele socioeconomice și depind, într-o mare măsură, de contextul în care trăiesc romii și de serviciile și infrastructurile publice și private disponibile. Condițiile de mediu, segregarea față de populațiile majoritare sau lipsa interacțiunii cu acestea influențează direct accesul precar al romilor la bunuri și servicii, condiționând totodată și limitând oportunitățile acestora de progres social și de implicare deplină în viața comunității. În același timp, concentrarea și/sau izolarea simbolică influențează dinamicile interne și externe ale grupurilor și, drept urmare, necesită anumite abordări specifice care țin cont de aceste circumstanțe.

Atunci când își implementează strategiile naționale privind romii sau setul integrat de măsuri, statele membre trebuie să țină cont de diversitatea circumstanțelor romilor și de caracterul eterogen al condițiilor de trai și al habitatelor din propriile țări. Acest lucru este important în special atunci când se implementează strategiile la nivel regional și local și când se concretizează obiectivele și acțiunile pentru microregiunile defavorizate sau pentru cartierele segregate, care vor necesita tipuri de abordări diferențiate.

Circumstanțele diferite descrise în acest document, grupate în cinci categorii, nu acoperă întreaga varietate de situații cu care se confruntă romii din Europa, ci se referă la cele mai frecvente care se pot observa în UE. De fapt, putem identifica una sau mai multe dintre aceste categorii în

toate țările, în diferite măsuri; în unele cazuri, cum ar fi în Republica Cehă sau Spania, romii sunt concentrați mai ales în cartierele și districtele urbane și suburbane; în altele, cum ar fi în România, Bulgaria, Slovacia, Grecia și Ungaria, există o proporție ridicată de romi care trăiesc în așezări rurale segregate, în plus față de romii care trăiesc în zone urbane, în alte țări, cum ar fi Belgia, Țările de Jos, Regatul Unit și Irlanda, mulți romi sunt nomazi sau trăiesc în habitate mobile; în toate țările din UE-15 putem întâlni migranți romi, inclusiv din Balcani, și romi cetățeni ai UE care se deplasează în statele membre din UE-15.

Trebuie accentuat faptul că în fiecare categorie există o diversitate largă de grupuri și circumstanțe. De fapt, ele nu se exclud reciproc, ci au numeroase elemente comune: de exemplu, migranții romi și cetățenii romi ai UE care se deplasează în statele membre din UE-15 locuiesc adesea în cartiere urbane segregate din țările-gazdă, în timp ce romii care locuiesc în cartierele suburbane pot prezenta elemente de viață rurală segregată. În același timp, există situații mixte, în care grupurile se află într-un proces de tranziție de la o categorie la alta. Totuși, acest lucru nu afectează validitatea punctului de plecare al documentului de față, și anume acela că: în cadrul diferitelor circumstanțe grupate în cele cinci categorii există caracteristici, situații, dinamici și tendințe comune care stau la baza unor opțiuni politice și modele de intervenție mai bine adaptate fiecăreia dintre ele și care s-au dovedit a fi mai utile în practică.

1.1. Comunitățile de romi care trăiesc în cartiere urbane și suburbane integrate

Descriere

În această categorie includem grupurile și familiile care locuiesc în zone dens populate ale orașelor, în general în cartierele din pătura socială mijlocie și inferioară sau în cele de muncitori, inclusiv în zonele urbane aflate în proces de extindere, dar și în centrele orașelor, unde numeroși romi trăiesc împreună cu restul populației, inclusiv, de multe ori, cu alte minorități sau cu persoane imigrante. Mulți dintre acești romi se consideră a fi angajați într-un proces de integrare socioeconomică, dar ei se confruntă cu un risc de excluziune mai ridicat față de vecinii lor și au în continuare nevoie de sprijin special. Aceste cartiere nu pot fi considerate ca fiind excluse din structura socială a orașelor, ci sunt mai degrabă cartiere frecventate sau zone rezidențiale relativ sărace. Multe dintre ele sunt formate din blocuri de apartamente și au fost dezvoltate în a doua jumătate a secolului XX, în perioada în care orașele se extindeau și atrăgeau muncitori pentru industrie, alimentând un proces de migrare dinspre zonele rurale spre cele urbane. În alte cazuri, este vorba despre cartiere care s-au caracterizat mult timp prin popularitate. Aceste

zone nu duc lipsă de servicii publice (școli, centre medicale, servicii sociale, transport public etc.), deși acestea sunt adesea insuficiente sau de calitate slabă.

Familii de romi care trăiesc în acest mediu au făcut deja pași semnificativi în direcția integrării sociale. Este un context al unor oportunități sporite de participare socială: participare economică, acces la educație și formare, oportunități de angajare; acces la resurse sociale și de sănătate primare, la resurse de agrement sau sportive; pe scurt, la situații de interacțiune sporită cu persoanele care nu sunt de etnie romă în situații multiple și variate. În același timp însă, este un context fragil, în care situația acestor comunități este una foarte vulnerabilă. Numeroase familii de romi s-au stabilit în aceste cartiere când au fost create acestea, ca și restul locuitorilor de aici. În alte cazuri, romii au sosit prin procese explicite de strămutare efectuate de autoritățile publice: uneori, ca rezultat al politicilor publice de alocare de locuințe, autoritățile publice mutându-i din alte zone (de obicei așezări periurbane informale) și oferindu-le locuințe sociale.

Dinamici și tendințe

Cele mai frecvente dinamici din aceste cartiere sunt legate de următoarele aspecte:

- **Concentrarea în contrast cu dispersia fizică:**

În anumite centre urbane, romii sunt dispersați în diferite zone (din clasa muncitoare sau din pătura socială mijlocie/inferioară), iar în cadrul anumitor cartiere, procentajul romilor nu este foarte ridicat, ei fiind distribuiți pe străzi diferite și în blocuri de locuit diferite. În alte cazuri, procentajul romilor din cartiere tinde să fie mai ridicat sau ei sunt concentrați în special pe anumite străzi sau locuiesc mai mult împreună în aceleași blocuri de apartamente. Gradul de concentrare/dispersie din cadrul cartierului influențează direct oportunitățile de integrare a romilor. De fapt, o concentrare mai ridicată îngreunează de obicei integrarea, în timp ce distribuția fizică o facilitează semnificativ. Uneori, o asemenea concentrare fizică nu caracterizează de la început cartierele, ci apare în timp, datorită natalității sporite în rândul romilor și datorită tendinței minorităților de a se stabili în aceeași zonă.

- **Concentrarea etnică în contrast cu diversitatea etnică:**

Tendențele din aceste cartiere pot prezenta diferențe: în unele cazuri, echilibrul dintre persoanele rome și non-rome se păstrează în timp, în altele, există o tendință de sporire a concentrării etnice. De fapt, deși zona se ameliorează uneori și există mobilitate fizică sau socială, în alte cazuri, mobilitatea se datorează intrării în zonă a unor noi persoane rome și, uneori,

a unor imigranți; fenomenul clasic de „retragere a populației albe” condiționează concentrarea romilor în cartierele de romi (în țările din Europa Centrală și de Est) sau concentrarea romilor și a imigranților în aceste cartiere (în Europa de Vest). Această concentrare etnică se produce nu numai în ceea ce privește locuințele, ci are și un efect multiplicator asupra serviciilor publice existente, în special asupra școlilor, datorită natalității sporite a romilor și a majorității imigranților.

- **Stagnarea în contrast cu schimbările pozitive:**

Deși în unele dintre aceste cartiere se poate perpetua ani de zile situația absenței serviciilor noi și a ameliorărilor, în alte cazuri, există investiții permanente în zonă (îmbunătățirea rețelelor de transport, îmbunătățirea și crearea de noi infrastructuri, cum ar fi parcuri, centre sportive publice, instituții de sănătate, de învățământ, renovarea clădirilor, atragerea firmelor și a serviciilor private etc.). Aceste tendințe depind de politicile publice; în primul caz, cartierele stagnează din cauza lipsei investițiilor publice și a îmbunătățirilor de infrastructură, care nu favorizează dinamica economică la nivelul cartierului, progresul social este slab, iar calitatea vieții tinde să scadă, în timp ce în al doilea caz, cartierul participă la dinamica pozitivă din restul orașului. Susținerea calității infrastructurilor de bază și a locuințelor (locuințele sociale sunt adesea de calitate slabă) este vitală pentru realizarea unor ameliorări.

- **Sporirea integrării în contrast cu izolarea:**

În multe dintre aceste cartiere, romii devin „cetățeni normali”, deosebindu-se foarte puțin de ceilalți vecini ai lor. Deși își mențin propriile tradiții de familie și de grup, ei urmează aceleași modele comportamentale ca și vecinii lor în ceea ce privește participarea socială și civică, accesarea și utilizarea serviciilor etc. De fapt, interacțiunea dintre persoanele rome și non-rome este permanentă în viața de zi cu zi, fapt ce duce, de exemplu, la un număr sporit de căsătorii mixte. În multe alte cazuri nu are loc o asemenea evoluție, iar romii, în ciuda proximității fizice, tind să rămână izolați sau să păstreze modele comportamentale diferențiate în ceea ce privește accesarea și utilizarea serviciilor, precum și în interacțiunile de zi cu zi. Distribuția fizică amintită anterior și existența programelor de sprijin influențează se numără printre factorii care influențează aceste tendințe.

- **Tensiunea dintre procesele de incluziune în contrast cu cele de exclusiune:**

Această tensiune este determinată de oportunitățile și riscurile asociate cu interacțiunea regulată.

Practicile de discriminare de la nivelul individual și de grup condiționează procesele de excludere. Practicile de participare, cum ar fi cele prin asociații ale romilor, inclusiv ale tinerilor și ale femeilor, apariția unor lideri ai romilor, inclusiv a unor lideri religioși, precum și participarea romilor la asociații civice tematice și generale accelerează procesele de incluziune. Accesul la serviciile publice și la veniturile și beneficiile publice sunt pilonii integrării romilor, în timp ce, în unele cazuri, acesta poate contribui la generarea unor situații de dependență dacă nu sunt asociate cu măsuri de activare sau dacă nu stabilesc condiționalități.

Frecvența – Țări

Romii pot fi întâlniți în cartierele urbane și suburbane din numeroase țări europene. Faptul că aceste grupuri de romi tind să își reducă vizibilitatea din cauza scăderii concentrării lor sau pur și simplu din cauza faptului că obiceiurile lor de trai sunt similare celorlalți vecini ai lor nu înseamnă că acest tip de circumstanță socială nu este frecvent. De exemplu, aceasta este cea mai răspândită situație din Spania, unde familiile/grupurile de romi care s-au angajat, uneori de-a lungul mai multor generații, în procese de incluziune socioeconomică și care trăiesc în cartiere urbane integrate, sunt prezente în majoritatea orașelor, precum și din sudul Franței (în orașe precum Perpignan); ea este însă frecventă și în Europa Centrală (Ungaria, Republica Cehă, Slovacia), precum și în Polonia, România și Bulgaria.

1.2. Comunitățile de romi care trăiesc în cartiere urbane și suburbane segregate

Descriere

Această categorie cuprinde comunitățile de romi care locuiesc în cartiere sau districte urbane și suburbane, inclusiv în zone cu influențe urbane, caracterizate prin concentrare etnică (cel mai adesea exclusiv de etnie romă) și niveluri ridicate de sărăcie și lipsuri.

Această categorie prezintă o varietate de circumstanțe, printre cele mai frecvente numărându-se: cartierele în paragină din centrele orașelor; străzile sau cartierele de la periferia orașelor, cartierele izolate spațial din jurul orașelor, mahalalele, așezările sau zonele de locuințe semirurale de la periferia orașelor. De asemenea, romii se întâlnesc frecvent în locuințe publice și în clădiri vechi din centrele istorice ale orașelor, în clădiri în care locuiesc mai multe familii, în blocuri înalte cu un grad de confort redus (la standarde din epoca modernă/postbelică), în clădiri ale unor fabrici ocupate de romi în contextul dezindustrializării,

în barăci pentru muncitori din apropierea fostelor zone industriale (unele dintre ele fiind în prezent terenuri dezafectate).

Cauzele conturării acestor cartiere și districte sunt și ele foarte diverse, în funcție de țară și de circumstanțe: în unele cazuri, romii locuiesc acolo de mult timp, uneori de generații întregi (ca în cazul centrelor orașelor); în alte cazuri, această conturare este rezultatul proceselor de migrare de la sat la oraș; alte cartiere și districte au fost ocupate de romi după căderea blocului sovietic; în numeroase cazuri, este consecința politicilor publice de alocare a locuințelor, prin care romii au fost strămutați în masă, iar procesele de concentrare au fost accelerate uneori prin evacuarea și îndepărtarea chiriașilor cu grad ridicat de risc, aceștia fiind mutați în spații de locuit elementare, adesea la periferia orașelor și izolați de serviciile publice.

Dinamici și tendințe

Unele dintre cele mai frecvente dinamici și tendințe din aceste tipuri de habitat sunt legate de următoarele aspecte:

- **Segregarea în contrast cu integrarea:** De fapt, circumstanța cea mai obișnuită din zonele de acest tip este că, din perspectiva planificatorilor urbani, romii trebuie ținuti în afara dinamicilor principale ale orașelor și trebuie să rămână izolați sau să fie îndepărtați în cazul redevoltării urbane sau al regenerării zonei în care locuiesc și în care este nevoie de teren (de exemplu: extinderea orașului, nevoia creării de noi infrastructuri pentru serviciile publice, construirea unui nou drum în apropiere sau procesele de gentrificare). Această abordare are drept consecință lipsa unor măsuri care să vizeze ameliorarea accesibilității fizice (drumuri, transport în comun, servicii de alimentare cu gaz și electricitate, de colectare a deșeurilor etc.) sau a accesibilității sociale (relațiile sociale cu orașele). Segregarea se manifestă indiferent dacă este vorba despre o locație izolată (distanța fizică dintre cartierul caracterizat prin lipsuri și zonele compacte ale orașului), o locație periferică (situată la marginea orașului) sau o locație integrată (în zone rezidențiale integrate ale orașului, inclusiv în centru). Granițele acestor zone pot fi atât simbolice (atunci când zona este percepută din punct de vedere social ca zonă periculoasă, stradă de țigani sau ghetou), cât și fizice (fiind separate de alte zone rezidențiale printr-o zonă industrială, o șosea, un curs de apă, un depozit de gunoi etc.), deși segregarea este mai puternică atunci când există o separare fizică sau acolo unde toți locuitorii sunt romi.
- **Deteriorarea în contrast cu ameliorarea:** Tendința obișnuită din aceste cartiere este că

infrastructurile, bunurile și serviciile sunt precare și tind să se deterioreze în timp dacă nu sunt întreținute sau îmbunătățite. De asemenea, este posibil să lipsească infrastructurile de bază, cum ar fi trotuarele, curentul electric, apa curentă, o rețea de servicii de sănătate etc.). Clădirile sunt cel mai adesea de slabă calitate, iar multe locuințe sunt construcții improvizate din carton, fier vechi și paiantă, deseori fără ferestre, uși și pereți. În numeroase cazuri, clădirile de slabă calitate, la care se adaugă lipsa planificării urbane sau extinderea haotică, reprezintă un risc sever pentru locuitorii acestora.

• **Atractivitatea în contrast cu stigmatizarea:**

Efectul negativ al stigmatizării, asociate cu formarea unui profil etnic și cu circumstanțe culturale, mai degrabă decât socioeconomice, are o dublă dimensiune. Din punctul de vedere al persoanelor non-rome (*gadje*), cartierele cu o concentrare ridicată a romilor reprezintă un simbol al tuturor relelor urbane (violență și nesiguranță, trafic ilicit, dependență de droguri etc.). În consecință, aceste zone sunt prea puțin atractive pentru firme, iar locuitorii lor nu beneficiază de investiții din partea furnizorilor privați (de exemplu, din partea magazinelor alimentare) nici pentru furnizarea de bunuri și servicii, nici pentru asigurarea unor oportunități de angajare. De asemenea, profesioniștii din serviciile publice se feresc de aceste zone, în special cei mai competenți și cei mai importanți pentru ameliorarea condițiilor socioeconomice (cadrele didactice, medicii etc.). Din punctul de vedere al persoanelor rome, stigmatizarea cartierelor lor le condiționează conștiința de sine și le reduce așteptările privind ameliorarea, cauzând adesea o autostigmatizare. Uneori, stigmatizarea este agravată de intensificarea situațiilor de delincvență, violență și infraționalitate.

• **Abandonul public în contrast cu implicarea publică:**

De multe ori, rezolvarea acestei situații nu reprezintă o prioritate pentru oficialii locali aleși și pentru autoritățile publice locale. Mai mult, în numeroase cazuri, deși romii sunt izolați în aceste zone, ei nu sunt un aspect de interes public pentru oraș fiindcă problema nu este una vizibilă. Numeroși cetățeni și reprezentanți locali aleși îi consideră pe romi pe deplin răspunzători de situația lor. Expresie tipică a dezinteresului public și a învinuirii romilor este următoarea: „*Ei nu vor să se integreze*”. Un alt exemplu al acestei retrageri și a lipsei de implicare a autorităților publice este expresia des auzită: „*Nici măcar poliția nu intră în acest cartier*”. Lipsa implicării publice influențează, de asemenea, interesul scăzut și reducerea compromisurilor din partea romilor în ceea ce privește grija față de

bunuri – atât publice, cât și private (în principal întreținerea și îngrijirea locuințelor).

• **Concentrarea etnică în contrast cu mobilitatea:**

Tendența actuală din această situație este de sporire a concentrării etnice. În realitate, în aceste zone nu există deloc mobilitate fizică și socială, iar în acele cazuri în care se produce mobilitatea, ea se datorează venirii în zonă a unor romi noi sau a unor imigranți; ca și la categoria anterioară, fenomenul clasic de „retragere a populației albe” condiționează concentrarea persoanelor rome în cartierele de romi. Această concentrare etnică se produce nu numai în ceea ce privește locuințele, ci are și un efect multiplicator asupra serviciilor publice existente, în special asupra școlilor, datorită natalității sporite a romilor.

Frecvența – Țări

În toate statele membre ale UE putem întâlni situații în care romii locuiesc în cartiere urbane sau suburbane; aceste situații sunt cele mai frecvente în Republica Slovacă (de exemplu, Lúnik IX din Kosice), Republica Cehă (de exemplu, Hrušov din Ostrava), Ungaria (de exemplu, Districtul 8 din Budapesta), România (de exemplu, cartierul Ferentari din Sectorul 5 din București), Bulgaria (de exemplu, Stolipinovo din Plovdiv), Grecia (de exemplu, Ifaistos din Komotini), Spania (de exemplu, Los Almendros din Almería), Portugalia (de exemplu, Las Pedreiras din Beja), Italia (taberele din jurul diferitor orașe), Franța (mai ales în sudul Franței). Există însă exemple ale acestei categorii în toate țările UE.¹⁴ În special în Republica Cehă, Ungaria, Bulgaria, Slovacia și România, concentrarea, marginalizarea și excluderea romilor în zonele urbane sunt produsul unor procese complexe și variate. Cartiere urbane de romi au apărut fie ca urmare a reconstrucției urbane postbelice și a transformărilor pieței muncii care au implicat migrația urbană la scară largă și strămutarea romilor, fie ca o consecință a prăbușirii blocului sovietic în anii '90, însoțită de declinul sau dispariția unor ramuri industriale, șomajul în masă afectând în mod disproporționat muncitorii necalificați (dintre care mulți dintre ei erau romi).

1.3. Comunitățile de romi care trăiesc în așezări rurale segregate

Descriere

Această categorie cuprinde grupurile de romi care trăiesc în așezări rurale segregate, izolate de orașe și sate sau situate în vecinătatea satelor și caracterizate prin lipsuri

¹⁴ Persoanele care au realizat interviurile din studiul EU-MIDIS au stabilit că peste jumătate (54%) dintre respondenții din cele șapte state membre (Republica Cehă, Grecia, România, Bulgaria, Slovacia, Polonia, Ungaria) trăiau în cartiere locuite predominant de imigranți/minorități, în special în Bulgaria (72%), România (66%), Slovacia (65%) și Grecia (63%). Datele nu pot fi considerate ca fiind reprezentative pentru întregul univers geografic și social al comunităților de romi de la nivel național din țările cuprinse în studiu, iar rezultatele suferă din cauza seriei limitate de respondenți. Studiul reprezintă totuși o încercare de pionierat pentru cartografierea varietății circumstanțelor în care trăiesc romii. UE – FRA (2009d) *Housing discrimination against Roma in selected EU Member States – An analysis of EU-MIDIS data (Discriminarea romilor în anumite state membre ale UE în ceea ce privește locuințele – o analiză a datelor studiului EU-MIDIS)* (Viena: FRA). Document disponibil la adresa: <http://www.fra.europa.eu/>

¹⁵ Dertwinkel, Tim (2008) *Economic Exclusion of Ethnic Minorities: Indicators and Measurement Considerations (Excluziunea economică a minorităților etnice: indicatori și considerații de măsurare)*, Centrul European pentru Problemele Minorităților (ECMI), decembrie.

extreme. În numeroase cazuri, aceste comunități se află în mijlocul zonelor rurale, iar în alte cazuri, ele sunt așezări oficiale sau neoficiale care se află alături de sate existente, dar funcționează în paralel ca sate de romi. În anumite cazuri (Slovacia, România, Ungaria), „satele segregate” încep să fie identificate ca model care diferă de cel al „așezării rurale segregate”. Un sat sau anumite zone dintr-un sat sunt transformate în ghetouri, cu riscul de a deveni un teritoriu al romilor, consecințele fiind dramatice în ceea ce privește segregarea, discriminarea și excluziunea socioeconomică.

Aceste așezări rurale segregate au diferite origini: în anumite cazuri, romii trăiesc acolo de mai multe generații, dat fiind că unii dintre ei le-au asigurat țăranilor anumite servicii, dezvoltând profesii tradiționale – fierari, coșari, căldărari etc. Multe dintre aceste așezări, în special în fostele țări comuniste, au fost înființate la începutul anilor '50, când guvernele au stabilit legi prin care se impunea sedentarizarea romilor; unii romi s-au stabilit în aceste așezări în timp ce lucrau la fermele de stat, în mine și în industriile mici. În anumite cazuri, romii au primit mici subvenții pentru locuințe și și-au construit adăposturi în zone rurale mai ieftine, semiabandonate. Multe alte așezări au apărut după schimbarea regimului, când romii și-au pierdut locurile de muncă; în alte cazuri, satele au fost construite ca locuințe permanente sau temporare pentru victimele care și-au pierdut casele în urma inundațiilor sau a altor catastrofe naturale.

Accesibilitatea fizică și deficiențele de infrastructură – absența dotărilor de bază (electricitate, gaz, apă curentă etc.) și a serviciilor (siguranță publică, învățământ, servicii de sănătate etc.) – constituie o problemă majoră pentru multe dintre așezări, acestea fiind cel mai adesea complet rupte de guvernarea publică și de structura socială mai largă. În majoritatea cazurilor, casele sunt construite chiar de ei, cu materiale inadecvate și fără un plan urbanistic. De fapt, aceste așezări se dezvoltă natural, fără nici un fel de planificare și control, prin anexarea aleatorie a noilor construcții ridicate de proprietarii lor. În general, există diferențe mari între zonele rurale și cele urbane din numeroase puncte de vedere: accesul la transporturi și la infrastructura industrială/comercială, accesul la sănătate, educație și alte servicii, inclusiv la organizațiile de caritate și la rețelele comunitare, nivelul veniturilor și tipurile surselor de venit. De fapt, sărăcia este mai gravă în zonele rurale față de cele urbane, ceea ce înseamnă că romii din zonele rurale au de două ori de pierdut:¹⁵ pe lângă lipsa accesului la măsurile de siguranță socială disponibile în zonele urbane, romii de la țară nu au acces nici la resursele productive (în special la terenuri și la capitalul de lucru) necesare pentru agricultura de subsistență, ceea ce duce adesea la absența hranei și a mijloacelor de încălzire.

Dinamici și tendințe

- **Extinderea și creșterea:** Natalitatea ridicată, căsătoriile timpurii și alte circumstanțe favorizează creșterea rapidă a numărului de locuitori din aceste mahalale, ceea ce duce la extinderea acestora, uneori prin construirea de noi case, alteori prin construirea de anexe sau extinderea caselor existente (uneori, problemele privind locuințele în zonele rurale sunt legate de afacerile informale și de împrumuturile abuzive); această creștere duce, de asemenea, la exacerbară dezechilibrului dintre numărul persoanelor rome și al persoanelor non-rome, dacă așezările se află lângă sate. În ciuda promisiunilor făcute de mai multe guverne privind reducerea numărului de așezări rurale de romi, în special în timpul procesului de pre-aderare, în numeroase regiuni continuă să apară așezări noi.
- **Lipsa bunurilor de consum de bază și a oportunităților economice:** Numeroși romi trăiesc în barăci construite impropriu și supraaglomerate, amplasate în așezări izolate și segregate, departe de serviciile de sănătate, de școli, de locurile de muncă și de magazine. Pentru că nu dețin terenuri, romii din aceste așezări nu pot nici să producă bunuri, nici să întreprindă activități profitabile și nici măcar să atingă starea de autosuficiență. În majoritatea acestor zone rurale, nu există o economie diversificată și, prin urmare, agricultura nu este o alternativă. Mai mult, oportunitățile de muncă sezonieră au fost reduse drastic ca urmare a mecanizării agriculturii.
- **Nivelurile ridicate de dependență:** O mare parte a populației rome din zonele rurale se caracterizează prin sărăcie extremă, depinzând astfel într-o mare măsură de ajutorul social – pentru numeroase gospodării, beneficiile de la stat sunt fie unica sursă de venit, fie o sursă importantă (pensii, alocațiile pentru creșterea copiilor etc.). Criza economică actuală, care determină o reducere a cheltuielilor sociale, va înrăutăți probabil și mai mult situația. Nivelurile ridicate de dependență contribuie la întărirea cercului vicios al excluziunii, obligând adesea romii să cadă în capcana datoriilor, să se supună sau să fie supuși la numeroase forme de exploatare, să trăiască izolați și să își piardă respectul de sine; de asemenea, ele contribuie la o deteriorare a regulilor elementare de coexistență.
- **Nesiguranța juridică** (frecventă și în a doua categorie): Nesiguranța juridică are mai multe dimensiuni în așezările rurale; în numeroase cazuri, romii nu au drepturi de proprietate asupra terenului pe care se află casele lor. Aceste terenuri fie au un statut juridic incert, fie aparțin unui proprietar

privat sau statului. Majoritatea caselor au fost construite chiar de către ocupanții acestora în zone extraurbane, ceea ce înseamnă că anumite municipalități refuză să le asigure servicii publice (electricitate, apă curentă etc.) pentru că așezările sunt „ilegale”, cu toate că rezidenții locuiesc acolo de zeci de ani. Numeroase clădiri sunt ilegale, infrastructura este impropriu construită și prost întreținută și nu există canalizare. Absența unui proces de legalizare pentru aceste așezări îngreunează deci înregistrarea locuitorilor lor și ridică bariere practice în calea accesului la numeroase servicii.

- **Sporirea migrării.** Procesele de migrare au mai multe dimensiuni în așezările rurale. Există o tendință generală de migrare de la sat la oraș, în special în noile state membre, unde populația activă din sectorul agricol continuă să scadă și lipsește diversificarea economică; romii se înscriu și ei în această tendință. În unele zone, în care există o densitate ridicată a romilor (colonizare), persoanele non-rome au și ele tendința de a părăsi aceste zone, migrând adesea în alte țări. De fapt, mulți dintre romii care au inițiat procesele migratoare spre UE-15 locuiau în zone rurale.

Frecvența – Țări

Procentajul romilor care locuiesc în zone rurale este foarte ridicat în anumite țări, cum ar fi România, Republica Slovacă, Ungaria și Bulgaria. În Slovacia, se consideră că 25% din populația romă locuiește în 338 de așezări rurale, dintre care 281 (cu aproape 50.000 de locuitori) sunt complet izolate prin bariere fizice și de altă natură.¹⁶ În România, se estimează că între 40,5% și 65% dintre romii locuiesc în așezări rurale împărțite în zone vaste ale țării, dar cu o concentrare ridicată în județele Brașov, Mureș, Alba, Cluj, Dolj și Mehedinți.¹⁷ În Ungaria, se consideră că între 44% și 60% din populația romă locuiește în așezări rurale segregate, concentrate mai ales în cele 33 de microregiuni, în special în nordul Ungariei și în nordul Câmpiei Alföld (Câmpia Maghiară), zone în care guvernul maghiar a identificat dezavantaje grave.¹⁸ Zonele de graniță dintre statele membre prezintă, de asemenea, o concentrare ridicată a așezărilor rurale rome, existând, de exemplu, numeroase așezări/sate/ghetouri la granița dintre Ungaria și Slovacia, dintre România și Serbia și dintre România și Ungaria. În Bulgaria, între 43% și 48% dintre romii locuiesc în zone rurale.¹⁹ În alte țări, cum ar fi Grecia și Portugalia, există o proporție însemnată a romilor care locuiesc în mahalalele rurale. În cazul Greciei, se estimează că 63.000 dintre cei 250.000 de romii, adică peste 25% din totalul populației rome, locuiesc în așezări rurale segregate, în special în nordul Greciei, în timp ce romii portughezi sunt concentrați în regiunea Algarve.²⁰

1.4. Migranții romi și cetățenii romi ai UE care se deplasează pe teritoriul statelor membre din UE-15

Descriere

În această categorie se înscriu romii care sunt migranți pe termen scurt și mediu în statele din UE-15 (în special din fosta Iugoslavie), precum și cetățenii romi ai UE, proveniți de obicei din țările Europei Centrale și de Est (în special din România și, într-o mai mică măsură, din Bulgaria, Republica Slovacă și Republica Cehă) care migrează în UE (în special în UE-15).²¹ Acest proces migrator nu este fără precedent în Europa și a parcurs, de fapt, diferite etape, dar a fost cel mai vizibil după căderea fostelor regimuri sovietice și după recenta extindere a UE.²²

În general, migrația implică factori de emigrare, legați de condițiile economice adverse și de speranțele reduse în ceea ce privește ameliorarea în țările de origine, precum și factori de imigrare, legați de atractivitatea și oportunitățile din țările de destinație. În prezent, ne confruntăm cu un nou context migrator, odată cu apariția unor forme noi de migrație, cum ar fi migrația circulară sau migrația de revenire. În ceea ce privește migrațiile romilor, sărăcia și experiența rasismului, a discriminării și, uneori, a violenței sunt principalii factori de emigrare care determină deplasarea cetățenilor romi ai UE sau a romilor proveniți din țări terțe. Principalii factori de imigrare pot fi diferențiați. În unele cazuri – acestea fiind cele mai vizibile –, există tendința unei migrații temporare cu revenire, care este legată de așteptările obținerii unor resurse economice (mai ales prin activități neoficiale și prin beneficii publice); există, de asemenea, dovezi care arată că migrația romilor implică modele circulare.²³ În alte cazuri, migrația este legată de căutarea unei forme de angajare mai stabile și de așteptările unei calități sporite a serviciilor publice (educație și sănătate) în țările de destinație. Printre alți factori de imigrare se numără prietenii și rudele rome care s-au stabilit deja în țările de destinație și care oferă adesea informații și sprijin, presupunerea unor oportunități mai bune în țările de destinație, la care se adaugă o percepție a discriminării reduse a romilor, o imagine optimistă, dar vagă, a oportunităților economice pentru o „viață bună” disponibile în țara de destinație, chiar dacă aceasta nu se bazează întotdeauna pe experiența unor migranți anteriori.²⁴

Șomajul, sărăcia, rasismul și sentimentele de deznădăcinare s-au agravat în ultimii ani și ar putea fi exacerbate în contextul actual al crizei economice. Romii aspiră la un viitor mai bun și înțeleg mobilitatea ca pe o oportunitate; practic, ei se așteaptă ca țările din UE-15 să le ofere un mediu sigur, o protecție mai bună și beneficii sociale. Anumite grupuri de migranți stabiliți de mult timp au dobândit cetățenie în țările-gazdă (unde sunt considerați minorități naționale sau minorități etnice). În aceleași țări,

¹⁶ Altrock, Uwe et al. (2006) *Spatial Planning and Urban Development in the New EU Member States. From Adjustment to Reinvention* (Planificarea teritorială și dezvoltarea urbană în noile state membre ale UE. De la adaptare la reinventare) (Aldershot: Ashgate Publishing).

¹⁷ Revenga, Ana, Dena Ringold și William Martin Tracy (2002) *Poverty and Ethnicity A Cross-Country Study of Roma Poverty in Central Europe* (Sărăcia și etnia. Un studiu asupra sărăciei romilor în mai multe țări din Europa Centrală), Documentul tehnic nr. 531 al Băncii Mondiale. Berescu, Cătălin și Celac, Mariana (2006) *Locuirea și sărăcia extremă. Cazul comunităților de romi* (București, Editura Universitară Ion Mincu). A se consulta, de asemenea, <https://childhealthnow.com/>.

¹⁸ Președinția maghiară a UE (2011) – *Informații contextuale privind aspectele teritoriale de sărăcie extremă, întrunirea Grupului Informal de Contact. 18 februarie. A se consulta, de asemenea, Ministerul Afacerilor Externe, Ungaria (2004) – Țiganii/romii din Ungaria. Fișe informative despre Ungaria. Document disponibil la adresa: <http://www.mfa.gov.hu/>.*

¹⁹ Informații disponibile la adresa: <http://www.euromanet.eu/>.

²⁰ Pavlou, Miltos (2009), *Housing Conditions of Roma and Travellers* (Condițiile de locuit ale romilor și ale nomazilor), Punctul Focal Național RAXEN din Grecia. Martie. Document disponibil la adresa: <http://www.nchr.gr/>.

²¹ Tanner, Arno (2005), *The Roma of Eastern Europe: Still Searching for Inclusion* (Romii din Europa de Est: căutarea incluziunii continuă), mai. Document disponibil la adresa: <http://www.migrationinformation.org/>.

²² Ibid.

²³ Maisongrande, Vincent (2011) *'Les circulations migratoires roumaines en Europe: Réseaux sociaux et inscription dans l'espace'*. Document disponibil la adresa: <http://tel.archives-ouvertes.fr/>.

²⁴ Raport comparativ FRA (2009b): *Situația cetățenilor romi ai UE care se deplasează și se stabilesc în alte state membre ale UE, noiembrie.*

²⁵ De exemplu, cerințele de viză din trecut dintre Republica Cehă și Regatul Unit, iar mai recent dintre Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei și Suedia, precum și conflictele frontaliere dintre Franța, Anglia și Germania.

²⁶ Acest lucru s-a manifestat în controversa rezultată din expulzarea colectivă de către guvernul francez a romilor români și bulgari în țările lor de origine în vara anului 2010.

²⁷ În ciuda acestei tendințe, există și numeroase cazuri de migranți romi care urmează modele similare cu alți migranți și ating niveluri de integrare semnificative.

²⁸ FRA (2009b), op. cit.

²⁹ Comisia Europeană (2010b), *Îmbunătățirea instrumentelor pentru incluziunea socială și nediscriminarea romilor în UE*, Direcția Generală Ocuparea Forței de Muncă, Afaceri Sociale și Egalitate de Șanse, Unitatea G.4, manuscris finalizat în iunie. Document disponibil la adresa: <http://ec.europa.eu/progress>.

³⁰ FRA (2008) *Incident report on violent attacks against Roma in Italy (Raport privind atacurile violente împotriva romilor din Italia)*. 5 august. Document disponibil la adresa: <http://fra.europa.eu/>

³¹ În ciuda acestor lucruri, conform estimărilor existente, în numeroase cazuri, procentajul de romi nu este neapărat mai ridicat decât al persoanelor non-rome din respectivele țări de origine. De exemplu, în Spania, se estimează că există în total 864.278 de români și că numărul romilor din România se ridică la 50.000. A se consulta Instituto Nacional de Estadísticas (2011), *Avance del Padrón Municipal a 1 de enero de 2011*. Document disponibil la adresa: <http://www.ine.es>

membrii altor grupuri sunt considerați refugiați sau solicitanți de azil și nu au permis de ședere; în alte țări, ei sunt considerați solicitanți de azil/refugiați, dar nu întrunesc condițiile pentru obținerea statutului (sau nu li se permite să demonstreze întrunirea acestora).

Dinamici și tendințe

Creșterea importanței în agenda politică: Problema romilor a dobândit o importanță sporită în agenda jurnalistică și politică internațională în primul rând datorită migrației romilor. De fapt, ea a fost un subiect de dezbatere în presă, care nu a fost scutit de stereotipuri pe teritoriul Europei și în special în principalele țări de origine și de destinație. Acest fapt a contribuit la deteriorarea percepțiilor publice asupra romilor. Migrația romilor a dus, în mod repetat, și la tensiuni diplomatice între guverne,²⁵ răcind temporar relațiile dintre Comisia Europeană și anumite state membre.²⁶ Dezbaterea pe tema migrării romilor a animat și anumite discursuri politice rasiste, uneori formulate de către partide politice xenofobe, altele de către grupuri extremiste, iar în unele cazuri chiar de către guverne.

Confuzia generalizată și caracterul inadecvat al mecanismelor obișnuite: Majoritatea țărilor care primesc persoane de etnie romă au fost copleșite de nou-veniți și de modelele lor migratoare. Comportamentul migrator al romilor diferă, în general, de modelele clasice ale migrației:²⁷ ei se deplasează de obicei în grupuri (de familii), au tendința de a se alătura familiei mai largi și de a se deplasa dintr-un oraș în altul sau dintr-o regiune în alta în funcție de oportunitățile economice, presiunile sociale și gradul de bunăvoință sau controalele administrative; uneori, o parte a grupului rămâne în țara de destinație, iar o parte revine în țara de origine pentru scurte perioade de timp. De fapt, toate aceste modele de migrație, corespunzătoare grupurilor sedentare de romi care își păstrează, într-o oarecare măsură, spiritul nomad și respectă modul de viață tradițional al romilor, nu numai că surprind cetățenii, ci provoacă și o confuzie generalizată în administrații, care consideră că romii exploatează statele bunăstării, fără a demonstra vreo altă implicare în țara-gazdă. De fapt, în ciuda unor studii recente, se cunosc foarte puține despre acest fenomen.²⁸ Se generează astfel nevoi speciale și aspecte pe care guvernele locale nu sunt obișnuite să le trateze. De fapt, serviciile publice nu sunt nici obișnuite, nici adaptate la aceste tipuri de circumstanțe; în numeroase cazuri, relațiile devin conflictuale sau sunt pur și simplu inexistente. Serviciile specializate pentru imigranți, indiferent dacă sunt publice sau private, întâmpină dificultăți similare din cauza lipsei de experiență privind adaptarea la aceste situații.

Creșterea ostilității și abordarea ordinii publice:

Ostilitatea față de cetățenii și imigranții romi, care îmbracă uneori forme violente, este semnalată cu o frecvență alarmantă în UE;²⁹ această ostilitate este agravată de confruntările locale datorate respingerii, conflictelor de interese, atitudinilor suspicioase, discursurilor xenofobe și unui climat de intoleranță crescândă. O asemenea ostilitate se produce în anumite cazuri și între imigranții romi și romii deja stabiliți în acea țară, parțial datorită unei competiții crescânde pentru resursele primare, locuri de muncă și beneficii. Prezența imigranților romi, inclusiv a celor proveniți din alte țări ale UE, este tot mai adesea considerată mai degrabă o problemă de „ordine publică” față de o chestiune în atenția politicilor de integrare.³⁰ Această abordare, orientată spre securitate, își găsește justificarea și în existența, în unele cazuri, a anumitor forme de exploatare umană și activitate infracțională.

Consolidarea cercului vicios al excluderii și al discriminării:

În ciuda experiențelor imigranților romi care au fost integrați cu succes în societatea-gazdă, în majoritatea cazurilor, imigranții romi trebuie să suporte efectele de domino ale unui lanț de evenimente și procese negative care se exacerbează reciproc: lipsa documentelor implică o lipsă a recunoașterii anumitor drepturi, care, la rândul său, implică o lipsă a accesului la servicii și la oportunități de muncă, ceea ce duce la agravarea discriminării și a excluderii. Aceste situații sunt agravate de nesiguranta beneficiarii de drepturile asociate cetățeniei europene, lipsa protecției copiilor, lipsa protecției împotriva anumitor forme de exploatare umană etc. Anumite forme specifice de migrație și comportamentele dominate de logica comunităților închise îngreunează capacitatea serviciilor publice de a aborda această situație, oferind foarte puțin sprijin dincolo de susținerea veniturilor și accesul la anumite servicii, fără a dezvolta însă activități propriu-zise care să vizeze promovarea și incluziunea acestor romi.

Frecvența – Țări

Migranții romi din UE provin mai ales din fosta Iugoslavie, iar cetățenii romi ai UE care se deplasează pe teritoriul statelor din UE-15 provin, de obicei, din România și Bulgaria. În anii 1990, această migrație a avut drept destinații principale Italia, Franța, Regatul Unit, Germania și Belgia, dar ea s-a răspândit recent în toate statele membre ale UE-15, inclusiv în țări periferice precum Irlanda, Spania și Portugalia și, într-o mai mică măsură, în țări nordice precum Suedia, Danemarca și Finlanda. Deși s-au realizat recent mai multe studii, nu există o imagine clară asupra numărului de romi care și-au părăsit temporar sau definitiv țara de origine și s-au mutat într-o altă țară. Se consideră, în general, că numărul a crescut semnificativ în ultimul deceniu.³¹

1.5. Nomazii romi și stilurile de viață (semi)mobile

Descriere

Această categorie cuprinde romii cărora li s-au atribuit în mod obișnuit numeroase desemnări variate (nomazi, Manouches, Rom, călători etc.) și care continuă să aibă un stil de viață mobil sau cvasimobil sau sunt tratați ca populație nomadă de către autorități și de către populația majoritară. Nomazii din Europa de Vest tind să trăiască în locuri separate, adesea special amenajate (situri, tabere etc.), aflate la distanță față de populațiile majoritare și construite, de obicei, de autoritățile locale, dar uneori se stabilesc temporar în locații improvizate și ca urmare a absenței unor spații adecvate pentru locuințele mobile. În alte cazuri, unul sau mai mulți indivizi sunt proprietarii sau chiriașii unui teren pe care familiile cu mulți membri își instalează locuințele mobile.

Numărul comunităților mobile de romi este relativ mic în comparație cu numărul celor sedentare. De fapt, majoritatea romilor sunt sedentari, în timp ce unele grupuri de nomazi din Europa de Vest continuă să practice un stil de viață nomad sau seminomad.³² Acest stil de viață nomad include diferite tradiții, care diferă în funcție de grup și de țară, dar se bazează, în general, pe traiul în locuințe mobile, caracterizând de obicei grupurile care se stabilesc temporar în tabere. Majoritatea nomazilor se deplasează foarte puțin în timpul iernii și mai mult în perioada de vară; acest fapt este legat de îndeletniciri, pelerinaje și alte evenimente sociale, în cadrul cărora se adună, de obicei, grupuri mai mari pentru anumite evenimente.

Dinamici și tendințe

Sedentarizarea în contrast cu nomadismul: Deși majoritatea romilor din Europa au renunțat la stilul de viață nomad și urmăresc să trăiască împreună cu restul cetățenilor, în cazul altora, stilul de viață mobil rămâne în centrul culturii și identității lor. De fapt, numeroși romi s-au stabilit într-un loc de secole, dar sedentarizarea în masă s-a produs la mijlocul secolului XX. Ambele moduri de înțelegere și de experimentare a culturii rome necesită acceptare, respect și sprijin.

Gradul redus de recunoaștere și acceptare: De-a lungul timpului, statelor le-a fost dificil să recunoască stilul de viață tradițional al nomazilor și să-și adapteze reglementările la nevoile acestora. Această lipsă de recunoaștere influențează reticența autorităților publice de a asigura servicii adaptate la nevoile nomazilor. De asemenea, această lipsă de recunoaștere are la bază și numărul redus de oportunități de obținere a unui spațiu legal de locuit, ceea ce duce la ocuparea neautorizată a structurilor și a taberelor. De fapt, în țările în care există o comunitate substanțială de nomazi, se face resimțită insuficiența unor locuri de tabără și de oprire temporară, în ciuda implementării unor

programe relevante.³³ Această situație dă naștere multor tensiuni la nivel local, făcând ca numeroși cetățeni să înțeleagă greșit motivele pentru care unii romi urmăresc stiluri de viață diferite și să nu fie conștienți de necesitatea existenței unor reguli adaptate și a unor servicii specifice.

Dificultăți administrative: Modulile mobile de viață pun mai multe probleme administrative pentru instituțiile publice. În societățile europene, procesul de înregistrare este atribuit rezidenței într-o jurisdicție municipală și le acordă cetățenilor, în unele țări, o serie de drepturi legate de protecția socială, de la obținerea unei linii telefonice până la școlarizarea copiilor, serviciile de sănătate și drepturile la pensie; în numeroase cazuri, stilurile de viață mobile/nomade duc la o confruntare sistematică cu autoritățile. Stilurile de viață nomade necesită adaptare și flexibilitate din partea multor reglementări și legi; în caz contrar, nomazii sunt puși în situații evidente de discriminare, în care se presupune existența unei bariere *de facto* în calea accesului lor la drepturi. Inclusiv în țările unde legislația a avansat cel mai mult, cum ar fi Franța, cu Legea Besson,³⁴ persistă în continuare anumite probleme nerezolvate în legătură cu implementarea și adaptarea sa în cazuri particulare.

Politici divergente: Deși, în unele cazuri, rulota a fost recunoscută ca formă de locuință, ca o măsură-cheie nu doar de a preveni discriminarea, ci și de a facilita accesul la alte servicii, cele mai multe țări sunt mai reticente în privința adoptării acestei abordări. Chiar și în cazurile în care a fost ratificată o legislație mai deschisă, numărul locurilor de popas disponibile este foarte limitat, în majoritatea orașelor și satelor lipsind adesea spațiile destinate acestui scop. De fapt, se așteaptă ca taberele să nu fie doar un spațiu de popas sau de odihnă în timpul călătoriei, ci să fie un teren care să includă spații de cazare suficiente pentru ca persoanele să poată trăi cu demnitate. Abordarea minimalistă a celor mai multe autorități locale vizează adesea prevenirea trecerii și a poposirii nomazilor pe teritoriul lor și, astfel, reducerea presiunii din partea cetățenilor de a nu dori să aibă vecini nomazi.

Frecvența – Țări

Stilul de viață mobil a fost frecvent în trecut și continuă să fie adoptat de numeroase grupuri de romi din vestul și nordul Europei, în special în țări precum Belgia, Germania, Franța, Italia, Regatul Unit și Irlanda și, într-o oarecare măsură, în țările nordice, precum și în Țările de Jos. În Europa Centrală și de Est, ca și în Peninsula Iberică (Spania și Portugalia), acesta este practic inexistent. Există câteva comunități de nomazi care trăiesc și în Grecia. În prezent, tendințele sunt diverse: deși anumite familii mobile/nomade tradiționale au abandonat nomadismul (de multe ori ca urmare a lipsei spațiilor adecvate pentru cazare, ca urmare a evacuirilor și a problemelor administrative), altele continuă să îl practice. Cele mai multe rămân în tabere semi-permanente în cea mai mare parte a anului.

³² Comisia Europeană (2.010a), op. cit.

³³ FRA (2009c) *Housing conditions of Roma and Travellers in the European Union. Comparative Report (Condițiile de locuit ale romilor și travellers din Uniunea Europeană. Raport comparativ)* (Viena: FRA)

³⁴ Bidet, Michelle (2010) *Will French Gypsies always stay nomadic and out of the law-making process? (Vor rămâne țigani francezi mereu nomazi și în afara procesului legislativ?)*. *Analele conferinței. Mobilitățile Romani în Europa. Perspective multidisciplinare Conferință internațională. Centrul de Studii pentru Refugiați, Universitatea Oxford. 14-15 ianuarie.*

Adaptarea principiilor la diferite circumstanțe

³⁵ Printre alte documente, consultați *Raportul EURoma* realizat de EURoma (2010). *Roma and the Structural Funds (Romii și fondurile structurale)* (Madrid: Fundación Secretariado Gitano); Consiliul UE (2009) op. cit.; Comisia Europeană (2011a) op. cit.; Comisia pentru libertăți civile, justiție și afaceri interne din cadrul Parlamentului European (2011) op. cit.; Fresno, José Manuel și personalul tehnic – Fundación Secretariado Gitano (2009) *Framework Document ACCEDER Programme (Document-cadru al Programului ACCEDER)*. Grupul de lucru al viitei de studiu privind ocuparea forței de muncă (11-13 martie 2009). Document disponibil la adresa: <http://www.gitanos.org/>; Guy, Will și José Manuel Fresno (2006) *Municipal programme of shanty towns eradication in Avilés (Asturias). Synthesis Report (Programul municipal de eradicare a orașelor improvizate din Avilés (Asturias). Raport de sinteză)*. Recenzie și evaluare a incluziunii sociale. Document disponibil la adresa: <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/>; Fresno, José Manuel

Informațiile care s-au adunat prin cercetări, dezbateri și schimburi pe tema unui număr tot mai mare de experiențe pozitive au generat cunoștințe valoroase în rândul cercetătorilor, al factorilor politici și al reprezentanților profesiilor politice cu privire la un corpus de principii și criterii care ar trebui avut în vedere de strategiile, politicile și planurile care vizează romii.³⁵ Platforma Europeană pentru Incluziunea Romilor a adoptat zece principii de bază comune, aprobate de Consiliu, care ar trebui urmate în cadrul politicilor privind romii.³⁶

La implementarea strategiilor naționale de integrare a romilor sau a setului integrat de măsuri, statele membre trebuie să respecte principiile de bază comune, dar și să le adapteze la diferite circumstanțe pentru a le putea pune în practică. Această parte începe printr-o expunere a acestui corpus de cunoștințe, care este valoros pentru toate strategiile, planurile și programele adresate romilor și, în consecință, trebuie luat în calcul independent de țară și de grupul de romi vizat de măsurile de incluziune. Vom explica apoi cum pot fi modulate și reglate aceste principii și criterii de acțiune în funcție de diferite circumstanțe.

2.1. Domeniile, principiile și criteriile de acțiune

Dimensiunile integrării romilor

Este tot mai răspândită viziunea comună potrivit căreia ameliorarea situației romilor din Europa înseamnă dezvoltarea unor politici care să identifice și să vizeze toate aspectele lipsurilor acestora printr-o abordare integrată, la care să se adauge protecția drepturilor fundamentale, lupta împotriva exclusiunii și promovarea culturii romilor și a respectului față de identitatea romilor.

Accesul concret la drepturi: Literatura de specialitate existentă demonstrează că mulți romi din Europa nu se bucură de drepturi ca și restul cetățenilor sau că le lipsesc pur și simplu anumite drepturi.³⁷ Drepturile concrete înseamnă mai mult față de recunoașterea juridică oficială și necesită o legislație adecvată, o aplicare corectă a legislației și îndepărtarea tuturor obstacolelor care o fac ineficace. O orientare privind drepturile și cetățenia deplină trebuie să fie o componentă esențială a oricărei politici cuprinzătoare care vizează romii; absența acestei dimensiuni este un punct slab pentru funcționarea

politicilor prin care se urmărește incluziunea socială a romilor. Instrumentele internaționale pentru drepturile omului,³⁸ precum și instrumentele UE,³⁹ reprezintă elemente constitutive esențiale ale acestei dimensiuni. Numeroase drepturi, beneficii și resurse sunt universale, toți cetățenii fiind îndreptățiți să se bucure de ele. Totuși, exercitarea unui drept, utilizarea unei resurse sau furnizarea unui serviciu trebuie individualizată și adaptată în mod special la nevoile fiecărui cetățean sau ale fiecărui grup; acest lucru este cu atât mai adevărat în cazul acelor persoane care se află într-o situație defavorizată.

Incluziunea socioeconomică: Sărăcia și excluziunea nu coincid neapărat. Prima este înțeleasă aici ca un concept economic legat de absența resurselor materiale (starea precară), iar a doua este un fenomen complex care depășește abordarea economică. De fapt, există romi care se confruntă cu excluziunea socială fără a fi săraci; ei se găsesc în situații de excluziune din cauza neparticipării la dinamica politică, economică și socială ale societății. Totuși, între ambele fenomene există legături, fiind afectate atât condițiile de viață, cât și modul în care participă oamenii la societate. La abordarea incluziunii sociale a romilor, trebuie avute în vedere concomitent trei dimensiuni complementare:

- **dimensiunea civilă/politică:** aceasta cuprinde, printre altele, protecția împotriva discriminării, exercitarea deplină a drepturilor politice și posibilitatea implicării civice;
- **dimensiunea economică:** aceasta privește posibilitatea de a contribui la producția de bunuri și servicii și accesul la acestea (în vederea consumului);
- **dimensiunea socială:** aceasta privește facilitarea accesului la sistemele de protecție și promovarea rețelelor de sprijin social, inclusiv a organizațiilor comunitare dincolo de clanuri sau de rețelele de familie, astfel încât, pe scurt, oamenii să se poată integra în mediul lor social.

Dezvoltarea culturală: O precondiție a reușitei strategiilor cuprinzătoare privind incluziunea socială este luarea în calcul a dimensiunii culturale în etapa de proiectare a acestora. De fapt, numeroase greșeli și eșecuri ale intervențiilor care vizează romii au legătură cu lipsa percepției acestei dimensiuni. Mai mult, este important să se evite confuzia dintre romi ca grup de minoritate etnică și acele grupuri de romi care se confruntă cu marginalizare și cu situații de excluziune socială. De fapt, incluziunea romilor dintr-o perspectivă holistică se referă la toți romii și la rolurile lor în societate, la cultura, limba și identitatea lor și la recunoașterea și aprecierea de către populația majoritară a valorilor lor culturale. Politicile care neglijează această dimensiune transmit societății mesajul că

abordarea problemelor romilor se rezumă la abordarea sărăciei și a marginalizării, dându-le de înțeles romilor că *integrarea lor în societate* înseamnă să uite cine sunt dacă doresc să avanseze pe scara socială.

Prevederea sensibilității față de cultura romă implică: disponibilitatea unor servicii sociale, de educație și de sănătate adecvate din punct de vedere cultural și lingvistic; promovarea istoriei și a culturii lor în cadrul comunităților de romi; proiectarea unei imagini pozitive, cum ar fi modelele pozitive și vizibilitatea romilor, în special în presă și la evenimentele comemorative oficiale care se adresează întregii populații; încurajarea manifestărilor culturale ale romilor în agenda culturală generală. Lipsa accesului comunităților de romi la servicii elementare este agravată de obstacolele legate de excluziune, discriminare, nivelurile de studii extrem de scăzute etc. Întreaga societate trebuie să înțeleagă mai bine cultura și istoria romilor pentru a crește toleranța față de romi.

Cele patru domenii prioritare

În rândul actorilor-cheie care tratează problema romilor există un consens potrivit căruia cele patru domenii principale care trebuie abordate pentru realizarea incluziunii romilor sunt ocuparea forței de muncă, locuințele, accesul la educație și la serviciile de sănătate. De fapt, Deceniul Romilor s-a concentrat, încă de la conceperea sa, asupra acestor patru domenii vitale,⁴⁰ Foaia de parcurs a Platformei pentru incluziunea romilor a identificat aspectele-cheie legate de fiecare dintre ele,⁴¹ iar recenta Comunicare a Comisiei se referă la anumite obiective pentru fiecare dintre ele.⁴² Fiecare dintre aceste elemente conține mai multe aspecte transversale, cum ar fi egalitatea de gen și discriminarea. Cele patru domenii-cheie dobândesc un sens deplin dacă sunt abordate prin dimensiunea civilă/politică, economică și socială.

Interlegăturile dintre domenii sugerează că o abordare integrată care să cuprindă concomitent toate cele patru domenii este indispensabilă. Se înțelege de la sine că aceste patru domenii sunt interconectate: locuințele (condițiile și situarea geografică) afectează starea de sănătate, condiționează accesul la serviciile de sănătate și influențează accesul la oportunitățile de angajare; starea de sănătate influențează nivelul de studii atins, iar educația afectează comportamentele legate de sănătate și expunerea la determinanții sociali ai sănătății; nivelul de studii și formarea profesională influențează posibilitățile de angajare, iar angajarea, la rândul său, permite ameliorarea nivelului de trai, inclusiv modificări ale condițiilor de locuit, precum și accesul la educație și îngrijire medicală.

Conform acestei abordări, prioritățile și obiectivele trebuie definite în diferite țări respectând obiectivele identificate de Comisia Europeană (2011) în funcție de timp, de

(2010) *Promoting the social inclusion of children in a disadvantaged rural environment – the micro-region of Szécsény: Synthesis Report (Promovarea incluziunii sociale a copiilor într-un mediu rural dezavantajat – microregiunea Szécsény: Raport de sinteză)*. Ungaria 2010. Recenzie a incluziunii sociale și a protecției sociale și evaluare a incluziunii sociale; GHK Consulting (2010) *Summary of the Peer Review on “Field social work and labour counselling within the schemes of strategies combating unemployment of Roma” (Sinteză a recenziei privind „asistența socială în teren și consilierea profesională în cadrul strategiilor de combatere a șomajului în rândul romilor)*. Republica Cehă, 25–26 noiembrie 2010. Programul de învățare reciprocă 2010. Recenziile de toamnă.

³⁶ Consiliul UE (2009), op. cit.

³⁷ A se consulta, de exemplu, FRA (2009b), op. cit.

³⁸ Printre acestea se numără Declarația Universală a Drepturilor Omului (DUDO) (1948) și Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) (1950). Pentru o prezentare pe larg, a se consulta capitolul 4.

³⁹ UE (2000) *Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene*. 2000/C 364/01. Document disponibil la adresa: <http://www.europarl.europa.eu/charter/>; Consiliul European (2000a), *Directiva 2000/43/CE a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică*; Consiliul European (2000b), *Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă*. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/>.

⁴⁰ A se vedea <http://www.romadecade.org/about>.

⁴¹ Președinția spaniolă a UE (2010), op. cit.

⁴² Comisia Europeană (2011a), op. cit.

- ⁴³ Președinția spaniolă a UE (2010), op. cit. Comisia Europeană (2011a), op. cit.
- ⁴⁴ Comisia Europeană (2011c), Comunicare a Comisiei. Educația și îngrijirea copiilor preșcolari: să oferim tuturor copiilor noștri cea mai bună pregătire pentru lumea de mâine. COM(2011) 66 final. Bruxelles, 17 februarie.
- ⁴⁵ A se vedea Comisia asupra factorilor sociali determinanți ai sănătății (2008) – raportul final al Comisiei privind factorii sociali determinanți ai sănătății, intitulat *Recuperarea decalajului într-o generație: instaurarea echității în materie de sănătate acționând asupra determinantilor sociali ai sănătății* (Geneva, OMS). Document disponibil la adresa <http://whqlibdoc.who.int/>. Organizația Mondială a Sănătății (OMS) (2010a) *Poverty and social exclusion in the WHO European Region: health systems respond (Sărăcia și excluderea socială în regiunea europeană a OMS: reacția sistemelor de sănătate)* (Copenhaga, Biroul Regional pentru Europa al OMS). OMS (2010b), *How health systems can address health inequities linked to migration and ethnicity (Cum pot sistemele de sănătate să rezolve inechitățile legate de migrație și de etnie)* (Copenhaga: Biroul Regional pentru Europa al OMS).
- ⁴⁶ Comisia Europeană (2008a), Comunicare a Comisiei. Nediscriminarea și egalitatea de șanse: un angajament reînnoit. Instrumente și politici comunitare pentru incluziunea romilor. COM_2008_420 CSWD 27[1]6.08. Bruxelles: Comisia Europeană, 2 iulie. Document disponibil la adresa: <http://ec.europa.eu/social/>.

mijloace și de circumstanțele particulare; există însă un consens asupra mai multor elemente-cheie:⁴⁵

- **Accesul la educație** prin asigurarea că toți copiii parcurg cel puțin ciclul primar. Pentru a face posibil acest lucru, statele membre trebuie să asigure un învățământ de calitate, care să nu fie supus discriminării sau segregării. De asemenea, ele trebuie să lărgască accesul la învățământ și îngrijire de calitate în perioada preșcolară și să reducă abandonul școlar în ciclul secundar, conform strategiei Europa 2020.⁴⁴ Tinerii romi trebuie să fie puternic încurajați să participe, de asemenea, la învățământul secundar și universitar. Domeniile de lucru cheie privesc: accesul la sistemul de învățământ, educația și îngrijirea în perioada preșcolară, prevenirea abandonului școlar timpuriu și a eșecului academic (absolvirea ciclului primar și facilitarea tranziției de la învățământul primar la cel secundar), desegregarea, deconcentrarea etnică și abordarea integratoare a învățământului, tranziția de la învățământul primar la cel secundar, învățământul secundar și universitar pentru asigurarea accesului la locuri de muncă, a educației interculturale și a atenției față de diversitate.

- **Accesul la locuri de muncă** prin reducerea decalajului dintre romi și restul populației. Statele membre ar trebui să le acorde persoanelor rome acces deplin și nediscriminatoriu la formarea vocațională, la piața muncii și la instrumentele și inițiativele pentru activități independente. Accesul la microcredite ar trebui încurajat. În sectorul public, ar trebui să se acorde atenția cuvenită angajării unor funcționari publici de etnie romă. Serviciile publice de ocupare a forței de muncă pot face un pas în direcția romilor oferindu-le servicii și mediere personalizate. Acest lucru poate contribui la atragerea romilor pe piața muncii, sporind astfel rata ocupării forței de muncă. Domeniile de lucru cheie privesc: tranziția dintre învățământ și angajare, formarea profesională, sprijinul individualizat, angajabilitatea și accesul la piața legală a forței de muncă, microcreditele pentru antreprenoriat și activitățile independente, formarea vocațională a adulților, calitatea locurilor de muncă.

- Reducerea decalajului dintre romi și restul populației în ceea ce privește starea de sănătate prin îmbunătățirea **accesului romilor la servicii medicale**. Statele membre ar trebui să le asigure romilor acces la îngrijire medicală de calitate, în special pentru copii și femei, precum și la îngrijire preventivă și la servicii sociale la același nivel și în aceleași condiții cu restul populației. Domeniile de lucru cheie privesc: asigurarea accesului egal la servicii medicale de calitate,⁴⁵ servicii medicale

preventive prin acțiuni care vizează tineretul rom, obiceiurile și stilurile de viață sănătoase.

- **Accesul la locuințe și servicii esențiale** prin recuperarea decalajului dintre procentajul romilor care beneficiază de acces la locuințe și la utilități publice (cum ar fi apa, electricitatea și gazul) și restul populației. Acțiunile privind locuințele trebuie să se înscrie într-o abordare integrată, care să includă în special educația, sănătatea, afacerile sociale, ocuparea forței de muncă și securitatea, precum și măsuri de desegregare. De asemenea, statele membre trebuie să se ocupe de nevoile particulare ale romilor nesedentari (de exemplu, să le ofere acces la locuri de popas adecvate). Ele trebuie să intervină în mod activ cu programe specifice în care să fie implicate autorități regionale și locale. Domeniile de lucru cheie privesc îmbunătățirile de infrastructură și de mediu în cadrul comunităților de romi, desegregarea și planificarea urbanistică, infrastructura de bază a îngrijirii, măsurile de sprijin pentru implicarea comunitară.

Cele zece principii de bază comune

Principiile de bază comune sunt menite să îndrume și să orienteze diferiții actori care tratează problemele legate de romi. Unele dintre aceste principii, în special nr. 2, *adaptare explicită, dar nu exclusivă*, nr. 4, *vizarea integrării în masa populației*, și nr. 7, *utilizarea instrumentelor comunitare*, au fost menționate explicit de către instituțiile europene în mai multe documente și declarații de politică,⁴⁶ în activitatea Grupului operativ privind romii, fiind incluse și în amendamentul articolului 7.2 al FEDR (a se vedea anexa I).

Împreună cu cele zece principii de bază comune, s-au dovedit utile și sunt recomandate și alte criterii de acțiune pentru orientarea politicilor și dezvoltarea de proiecte în vederea integrării sociale a romilor. Selectăm aici câteva dintre ele, urmând să prezentăm în anexa II o descriere mai detaliată bazată pe studii de caz și rapoarte:

- o abordare pe termen lung care să includă un consens politic dincolo de ciclul politicilor;
- programe de acțiuni globale (abordarea integrată) și servicii interconectate, pentru îmbunătățirea coordonării, construirea de parteneriate și crearea de sinergii între diferitele acțiuni;
- mobilizarea resurselor umane, instituționale și economice disponibile;
- activități cu romii și activități cu membrii comunității, inclusiv sensibilizare și înțelegere reciprocă;

- dezvoltarea capacităților profesionale ale actorilor, inclusiv echipe de lucru multiculturală, instrumente și materiale adecvate;
- flexibilitatea și adaptarea serviciilor generale;
- un echilibru corespunzător între drepturi și responsabilități: garantarea drepturilor și formarea în scopul asumării responsabilităților.

2.2. Adaptarea principiilor la diversitatea circumstanțelor de trai ale romilor

Principiile de bază comune și alte criterii descrise mai sus sunt utile și recomandabile pentru toate circumstanțele de trai ale romilor. Totuși, strategiile care trebuie utilizate când sunt urmărite aceste principii pot fi diferite; de fapt, implementarea lor trebuie modulată și reglată în mod corespunzător în funcție de circumstanțe și de grupuri, pentru a atinge eficacitatea și consecvența. Vom explica în continuare cum se pot regla practic câteva principii și criterii comune în funcție de tipologia cvintuplă, urmând anumite strategii și priorități.

1. Accesul concret la serviciile generale necesită adaptarea acestora la nevoile romilor (p.c. 1 și 4)

Toate politicile de incluziune urmăresc integrarea romilor în societate (p.c. 4) (instituții de învățământ, locuri de muncă, servicii de sănătate și locuințe ca pentru restul populației), iar politicile de incluziune ale romilor trebuie integrate, la rândul lor, în politicile generale (p.c. 1). Aceste principii trebuie înțelese într-o corelație cu alte principii, cum ar fi „adaptarea explicită, dar nu exclusivă” (p.c. 2). Totuși, pentru a asigura accesul concret la serviciile generale, acestea trebuie să devină flexibile, suficiente și adaptate romilor. Acest fapt ar presupune abordări diferite pe baza celor cinci categorii descrise anterior și în funcție de diferite domenii de acțiune.

Luând drept exemplu domeniul educației, înțelegerea faptului că școlile speciale sau școlile pentru romi nu sunt nici de dorit, nici recomandabile, se va presupune mereu adaptarea serviciilor de învățământ public. Reglajele și gradul de flexibilitate vor fi diferite în funcție de tipurile de situații de excluziune și de circumstanțe: de exemplu, în cazul grupurilor urbane și suburbane, ele pot presupune stabilirea unor criterii de dispersie pentru elevii romi sau a unor servicii compensatorii, romii care trăiesc izolați de zonele urbane pot avea nevoie de servicii de transport; imigranții romi pot avea nevoie de cursuri de limbă, iar nomazii pot necesita reguli de acces specifice. Va fi nevoie de strategii specifice pentru adaptarea

serviciilor generale și în celelalte domenii de intervenție: în facilitarea accesului la servicii de sănătate (nevoi diferite în funcție de grupuri), a accesului la serviciile de ocupare a forței de muncă (diferite niveluri de calificare și competențe, precum și situații diferite ale pieței muncii) și a accesului la locuințele publice (nivelul veniturilor, criteriile de acces etc.). În majoritatea cazurilor, absența sau caracterul inadecvat al adaptării contravine principiului de acces la serviciile generale.

2. Serviciile specifice trebuie să ducă la normalizare (p.c. 2)

Principiul adaptării explicite, dar nu exclusive presupune concentrarea asupra romilor ca grup-țintă, dar nu până la excluderea altor persoane care se află în aceleași circumstanțe socioeconomice; de fapt, din experiență reiese că serviciile care vizează romii pot fi foarte utile și pentru alte persoane aflate în circumstanțe similare.⁴⁷ Acest principiu înseamnă că, atunci când romii se confruntă cu condiții de trai particulare și există un decalaj mare în ceea ce privește serviciile publice, se impun forme specifice de intervenție și se cuvine să fie dezvoltate servicii explicite pentru romi. Această abordare nu trebuie să separe însă intervențiile adresate romilor de inițiativele de politică din sfera mai largă.

Dacă sunt dezvoltate în paralel cu serviciile generale, serviciile specifice pentru romi prezintă riscul de a fi servicii de calitate inferioară rezervate romilor, în timp ce serviciile normale nu trec prin schimbările necesare pentru a se adapta la nevoile tuturor cetățenilor. Serviciile specifice pentru romi trebuie să ducă la normalizare, să păstreze legătura cu serviciile generale și să funcționeze complementar acestora, urmărind facilitarea accesului romilor la serviciile generale/normale. Cu toate acestea, pentru ca serviciile adaptate să ducă la normalizare și să poată fi complementare serviciilor globale, sunt necesare diferite abordări, în funcție de context, de tipul de situație și de grup. De exemplu, în domeniul sănătății, un serviciu de mediere pe probleme de sănătate dintr-un cartier de romi poate funcționa ca serviciu de tranziție menit să faciliteze accesul romilor la serviciile publice de sănătate generale (de exemplu, la Navarra, în Spania), în timp ce niște centre medico-sociale pentru romii care trăiesc în așezări din zone îndepărtate (cum ar fi cei din Grecia) vor avea nevoie de mai mult timp, dar pot reuși să asigure accesul romilor la serviciile de sănătate generale prin păstrarea legăturii cu cel mai apropiat centru medical urban și, ori de câte ori este posibil, prin includerea unor servicii de transport pentru pacienți.⁴⁸

⁴⁷ De exemplu, proiectul *Acceder a demonstrat că, deși se adresează romilor, peste 30% dintre beneficiari sunt persoane nerome.*

⁴⁸ *Fundación Secretariado Gitano (2009) Health and the Roma Community, analysis of the situation in Europe. Bulgaria, Czech Republic, Greece, Portugal, Romania, Slovakia, Spain* (Madrid: Fundación Secretariado Gitano, Ministerio de Sanidad y Política Social).

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Banca Mondială (2010a) *Roma Inclusion: An Economic Opportunity for Bulgaria, Czech Republic, Romania and Serbia. Policy Note (Incluziunea romilor: o oportunitate economică pentru Bulgaria, Republica Cehă, România și Serbia. Notă privind politica)* (Washington DC: Banca Mondială).

⁵¹ Guy și Fresno (2006), op. cit.

3. Diferite grade de interculturalism în abordarea incluziunii romilor (p.c. 3)

Este nevoie de o abordare interculturală care să implice romii împreună cu persoane de alte origini etnice. De fapt, o abordare interculturală înseamnă colaborarea, coabitarea, frecventarea acelorași școli, utilizarea acelorași servicii etc. de către persoanele rome și non-rome. De asemenea, o abordare interculturală înseamnă dezvoltarea programelor pentru romi cu echipe interculturale, beneficiarii fiind atât persoane rome, cât și non-rome. Acest principiu este însă aplicabil în măsuri diferite, în funcție de tipurile de circumstanțe. Cu toate că în multe cazuri se pot include atât persoane rome, cât și non-rome în aceleași servicii, în alte cazuri, concentrarea demografică va reduce mult oportunitățile pentru o dimensiune interculturală. În timp ce în zonele urbane sunt posibile programele pentru romi care să implice și beneficiari care nu sunt romi, acest obiectiv nu este realist într-o așezare rurală izolată. Deși este de dorit crearea unor echipe de lucru interculturale, în majoritatea cazurilor se va putea face acest lucru numai cu ajutorul unei formări și a unui sprijin corespunzător, după mai mulți ani de intervenție, păstrându-se în continuare riscul ca apartenența etnică să primeze în fața competențelor profesionale.

4. Dimensiunea de gen poate implica diferite agende și ritmuri (p.c. 5)

Incluziunea romilor, inițiativele de politică și proiectele trebuie să țină cont de nevoile și circumstanțele femeilor rome într-o dublă dimensiune: pe de o parte, pentru că se impune o axare particulară pe femeile rome din cauza unor aspecte precum discriminarea multiplă, problemele de sănătate specifice și mai grave și accesul la servicii de sănătate și de creștere a copilului,⁴⁹ distanța mai mare față de piața muncii, iar în unele cazuri violența domestică și exploatarea; pe de altă parte, pentru că dimensiunea de gen și lucrul cu femeile rome sunt vitale în vederea promovării romilor în ansamblu; de fapt, femeile rome au adesea un rol determinant în schimbarea și progresul comunității rome.

Cu toate acestea, dimensiunea de gen necesită diferite abordări și agende, în funcție de diferite circumstanțe și categorii de romi. De exemplu, deși comunitățile urbane de romi sunt, în general, mai deschise față de emanciparea femeilor, facilitând abordarea aspectelor legate de participarea socială a femeilor, de statutul de lider, de procesele decizionale etc., în comunitățile rurale sau atunci când se lucrează cu migranți romi, unele dintre aceste aspecte au șanse mai mici de a fi acceptate de romi și de a fi astfel incluse în agenda de lucru. De aceea, accentul se va pune mai ales pe nevoile de bază, pe aspectele legate de sănătate, pe îngrijirea copiilor romi, pe obiceiurile de alimentație de bază etc. Vârsta femeilor, de exemplu, condiționează și ea opțiunile și strategiile de lucru.

5. Implicarea societății civile trebuie întreprinsă într-o direcție dublă (p.c. 9)

Implicarea societății civile în politicile și proiectele pentru romi este recunoscută ca fiind vitală atât pentru mobilizarea experienței, cât și pentru diseminarea cunoștințelor necesare pentru dezvoltarea responsabilității și a debaterilor publice. De fapt, incluziunea romilor trebuie văzută ca fiind benefică nu numai pentru romi, ci și pentru societate în ansamblu, pentru că beneficiile pe care le aduce, printre care se numără avantajele economice substanțiale,⁵⁰ se propagă dincolo de comunitatea romă și cuprinde structura socială mai largă. Nu este vorba însă numai despre implicarea societății civile în problemele romilor, ci și despre implicarea romilor în societate civilă, ca parte activă a acesteia. De fapt, pentru combaterea prejudecăților, a stereotipurilor și a ostilității crescânde și pentru sprijinirea înțelegerii reciproce este nevoie de participare și implicare în ambele direcții. Așteptările persoanelor non-rome vor condiționa adesea (fie pozitiv, fie negativ) oportunitățile de integrare a romilor și deciziile din cadrul politicilor, iar implicarea societății civile în ceea ce privește romii va fi adesea o precondiție pentru reușita proiectelor.⁵¹

Sprijinirea participării depline a romilor la viața publică, stimularea cetățeniei lor active și procesele care încurajează participarea activă a romilor la viața civilă și implicarea societății civile în problemele romilor pot prezenta diferențe de la un grup de romi la altul. Dacă, în cazul grupurilor urbane de romi, realizarea participării poate fi mai puțin dificilă, fiindcă ea poate îmbrăca diferite forme și există mai multe oportunități în acest sens (evenimente culturale, viața comunitară, dialogul cu vecinii, organizațiile din societatea civilă etc.), în zonele rurale, unde contactele și schimburile cu persoanele non-rome sunt mai puțin frecvente, posibilitățile de participare sunt foarte limitate și trebuie să se concentreze asupra spațiilor concrete. În cazul migranților romi, obiectivele de participare vor fi și ele reduse (din motive lingvistice și educaționale, din cauza poziționării comunităților de migranți romi la marginea zonelor urbane – unul dintre elementele care fac imposibile schimburile), iar în cazul nomazilor, formele de participare sunt condiționate de stilul lor de viață.

6. Participarea activă a romilor și reprezentarea acestora depășește sfera formalităților și a organismelor consultative (p.c. 10)

Numeroase țări au adoptat diferite forme de participare oficială a romilor la nivel național: Consiliul pentru Minorități Naționale și Grupuri Etnice și Consiliul pentru Organizațiile Neguvernamentale Non-profit (Republica Slovacă), Delegația pentru Problemele Romilor (Suedia), Consiliul Comunității Romilor (Slovenia), Comitetul de

Consultanță privind Romii (Finlanda), Comisia Comună a Guvernului și a Minorităților Naționale și Etnice (Polonia), Consiliul Consultativ pentru Minorități (Letonia), Consiliul de Stat pentru Romi (Spania), Agenția Națională pentru Romi (România), Administrațiile Autonome ale Minorității Naționale Rome (Ungaria), precum și alte forme de reprezentare politică.

Dincolo de aceste forme de reprezentare, implicarea activă a comunităților de romi la nivel local și în viața de zi cu zi a proiectelor rămâne o provocare, acest lucru semnificând lucrul cu romii, nu pentru romi. Oportunitățile pentru această implicare diferă după gradul de organizare al comunităților. De exemplu, dacă în comunitățile urbane și de nomazi este mai ușor să identificăm liderii, mediatorii și alte forme de organizare internă, în comunitățile rurale, procesele încep adesea cu forme simple de participare la nivel elementar (dezbaterile unor probleme, ascultarea reciprocă, respectarea diferitelor opinii, implicarea femeilor rome), iar în rândul migranților, statutul de lider este atât de difuz, încât sunt necesare eforturi de comunicare la nivel individual sau prin reprezentanții familiilor pentru a încuraja participarea. Participarea este corelată cu responsabilitățile, iar participarea romilor poate implica anumite riscuri dacă este înțeleasă greșit: ea poate fi interpretată de către autoritățile publice ca o modalitate de eschivare de la responsabilitățile proprii prin transferul de competențe publice asupra romilor; de asemenea, formele de participare pot ascunde sau promova practici de conducere inadecvate sau nereprezentative.

7. Responsabilitățile romilor și responsabilitățile publice se aplică diferit

Romii, ca și restul cetățenilor, au drepturi, îndatoriri și responsabilități sociale care nu depind de circumstanțele lor sociale și de zonele în care locuiesc. Problema este satisfacerea practică a anumitor drepturi și îndatoriri, care poate să difere în funcție de circumstanțe. De exemplu, în cazul ajutorului de șomaj și al altor forme de ajutor social bănesc, tendința actuală din numeroase țări este de a condiționa plata acestora de gradul de activare al beneficiarilor și de îndeplinirea anumitor cerințe. Tipurile de cerințe trebuie să fie însă diferite în funcție de grup și de circumstanțe. Condiționalitățile și îndatoririle sunt recomandate ca o formă de responsabilitate personală, și de activare a oamenilor, dar ele trebuie adaptate la diferitele grupuri.

De exemplu, unele țări reduc ajutorul de șomaj sau alte plăți sociale, văzând în acest lucru o modalitate de „a-i motiva pe romi să lucreze”. În timp ce romii care locuiesc în zonele urbane pot avea oportunitatea de a-și căuta un loc de muncă dacă sunt sprijiniți corespunzător, această condiționalitate se dovedește a fi complet

inadecvată pentru romii care locuiesc în zonele rurale, unde nu există oportunități de piață, iar mijloacele de transport lipsesc în mare parte. În cazul migranților romi, realizarea comunicării este de o importanță fundamentală și trebuie să implice sensibilizarea susținută privind drepturile sociale și responsabilitățile civice ale romilor. Printre alte exemple din diferite domenii se numără chiriile pentru locuințele sociale și utilitățile de bază, cum ar fi gazul, electricitatea și apa curentă, care se pot adapta și pot funcționa în diferite moduri, în funcție de categorii și de grupuri. Responsabilitatea romilor impune îndeplinirea de către romi a sarcinilor lor civice și a responsabilităților publice, precum și crearea de către organismele publice a unor condiții propice pentru ca romii să își îndeplinească responsabilitățile, prin adaptarea anumitor sarcini la posibilitățile reale ale diferitelor grupuri.

8. Itinerarele și procesele de incluziune diferă în funcție de grupuri și de circumstanțe

Înțelegând că incluziunea este întotdeauna un proces individual, trebuie să reținem că itinerarele personale sunt condiționate de contextele în care trăiesc oamenii, de circumstanțele lor sociale și de tipurile și gradele de oportunități disponibile. În cazul romilor, itinerarele personale tind să fie condiționate într-o măsură semnificativă de influența grupului (familia extinsă și grupul de referință). Pentru romii care trăiesc în zone urbane, itinerarele personale pot avea puncte de plecare diferite: accesul la școli integrate, relațiile frecvente cu persoane non-rome, utilizarea împreună a unor spații și a unor servicii comune, oportunitățile de angajare etc.; dimpotrivă, pentru romii care trăiesc în zone rurale izolate, precum și pentru migranții romi care călătoresc, de regulă, în grupuri de familie, itinerarele personale vor fi condiționate mai degrabă de influența grupului din care fac parte și vor dura, de obicei, mai mult timp. În cazul nomazilor, itinerarele de inserție vor fi puternic condiționate de mobilitatea și de stilul lor de viață.

9. Proiectele integrate și integrale vor funcționa diferit

Proiectele integrate (coordonarea adecvată și sinergiile dintre diferite domenii de lucru și diferiți actori) și proiectele integrale (proiectele care acoperă toate domeniile și dimensiunile) trebuie să urmeze aceleași principii, dar abordările și procesele pot să difere în funcție de tipuri și de circumstanțe. De exemplu, în timp ce în zonele urbane este posibilă implicarea mai multor actori și instituții în proces și sunt disponibile mai multe resurse, în zonele rurale, procesul va fi condiționat tocmai de disponibilitatea resurselor și de absența sau distanța actorilor relevanți. În timp ce se lucrează în toate domeniile atunci când există resurse disponibile, unul sau mai

multe domenii (cel mai adesea educația, ocuparea forței de muncă și locuințele) pot funcționa ca punct de pornire pentru întreruperea cercului vicios al excluziunii. În zonele urbane, printre aceste puncte de pornire cu probabilitate sporită se numără ocuparea forței de muncă, interacțiunile cu vecinii non-romi, legăturile urbane și construirea de punți fizice și comunitare spre societate (inclusiv accesul egal la servicii); în zonele rurale, procesele vor fi mai lente, iar rolul vital va reveni în principal educației (mai ales educației preșcolare), precum și muncii comunitare.

În toate activitățile trebuie să existe o sinergie între domenii de lucru diferite, dar care se susțin reciproc, adică se completează reciproc îndreptându-se în aceeași direcție. De exemplu, proiectele școlare și cele educaționale, precum și îmbunătățirile aduse locuințelor și mediului, au o contribuție foarte importantă la formarea unor deprinderi sănătoase la copii. Tot astfel, proiectele de locuințe, implicând romii, pot contribui la perfecționarea formării profesionale și vocaționale și la asigurarea de locuri de muncă. Bineînțeles că aceste interlegături și puncte de pornire (cercuri virtuozitate) vor funcționa diferit, în funcție de circumstanțele diferite ale romilor. În toate cazurile, proiectele au nevoie de o acțiune sau un domeniu de acțiune cu rol de pivot, pentru a evita amalgamarea, sub eticheta *integral*, a unor inițiative aleatorii care nu duc la nici o transformare.

3.

Tipuri de abordări: provocări, opțiuni și strategii în funcție de tipurile de circumstanțe

Prin Comunicarea sa (2011), Comisia Europeană le solicită statelor membre să adopte sau să dezvolte în continuare o abordare cuprinzătoare a integrării romilor, precum și să identifice obiective specifice. Aceste obiective ar trebui definite în cele patru domenii specifice, încadrate în mod corespunzător în programele naționale de reformă și, dacă este relevant, concentrate asupra acelor microregiuni defavorizate sau cartiere segregate în care comunitățile de romi prezintă cel mai ridicat grad de vulnerabilitate. Exemplele prezentate aici au rol de îndrumare privind ceea ce pot include statele membre în SNIR, fiind totodată utile și pentru implementarea strategiilor.

Pe baza experienței practice și a literaturii de specialitate existente, prezentăm posibile tipuri de abordări pentru fiecare tip de situație descris mai sus. Nu numai că sunt necesare politici specifice pentru romi care să fie încadrate în politici mai largi, ci inițiativele de politici pentru romi trebuie adaptate și la nevoile și circumstanțele particulare. Aceste tipuri de abordări descriu provocările politicilor, posibilele căi de urmat, precum și strategii specifice, acțiuni prioritare și recomandări practice. De asemenea, facem referire și la practici care s-au dovedit a avea consecințe negative.

3.1. Posibile tipuri de abordări pentru comunitățile de romi care trăiesc în cartiere urbane și suburbane integrate

Provocări-cheie ale politicilor

Politicile trebuie să fie orientate spre sprijinirea integrării romilor, oferind protecție împotriva tendințelor de concentrare fizică și etnică, inclusiv împotriva izolării romilor, precum și împotriva stagnării și a riscului de deteriorare a condițiilor fizice și sociale de trai din aceste cartiere. Printre provocările politicilor se numără:

1. Finalizarea integrării depline a acestor grupuri de romi, inclusiv implicarea activă a comunității de romi în dinamica cartierului.
2. Garantarea asigurării serviciilor publice pentru romi în aceeași măsură ca și pentru alți cetățeni, sprijinind acest proces prin acțiuni adecvate.

3. Luarea de măsuri adecvate pentru prevenirea concentrării etnice în cartiere și pentru susținerea unui grad sporit de diversitate.
4. Asigurarea unui sprijin adecvat și a unor investiții corespunzătoare pentru aceste cartiere, astfel încât să se evite segregarea lor sau transformarea lor în zone de excluziune ale orașului.

Opțiunile politice de urmat

Numeroși reprezentanți locali aleși, precum și numeroase alte grupuri, consideră că romii care au obținut o soluție adecvată în ceea ce privește locuințele nu au nevoie de sprijin suplimentar și că procesul de integrare este în curs de finalizare. Cu toate acestea, deși se află într-o situație mai propice integrării, romii vor avea nevoie de sprijin adecvat pentru facilitarea accesului lor deplin la servicii și a implicării lor depline în comunitate. Simplul fapt că romii locuiesc împreună cu persoanele non-rome în cartiere cu o compoziție demografică generală nu este suficient pentru ca aceștia să atingă un nivel de studii ridicat sau să obțină un loc de muncă. În majoritatea cazurilor, este foarte posibil ca ei să aibă în continuare un nivel de educație scăzut, inclusiv din cauza abandonului școlar timpuriu, să ducă lipsă de formare profesională și de locuri de muncă, să nu aibă un acces adecvat la servicii și să participe într-o măsură prea mică la comunitate. Pentru a depăși aceste situații, pot fi urmate unele dintre opțiunile următoare (unele dintre ele nu se exclud, ci sunt complementare, iar opțiunea a treia se recomandă în toate cazurile):

Opțiunea 1: Distribuția adecvată și rațională a familiilor de romi (când se construiește un cartier nou sau există o promoție la locuințe sau un plan de alocare de locuințe), respectând mereu criteriile distribuției geografice, pentru a evita concentrarea romilor pe aceeași stradă sau în același bloc de apartamente.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Facilitează și creează condiții mai bune pentru integrarea romilor.</p> <p>Facilitează coexistența și interacțiunea dintre persoanele rome și non-rome.</p> <p>Reduce stigmatizarea și confruntarea socială.</p>	<p>Necesită un sprijin adecvat pentru punerea în aplicare.</p> <p>Necesită reguli corespunzătoare (de exemplu, practici precum permiterea alegerii libere a apartamentului, păstrarea celor mai mari familii în aceeași clădire etc. vor crea o tendință de concentrare a romilor).</p>	<p>Pentru ca această abordare să fie eficace, trebuie să pornim de la un număr suficient de apartamente și un procentaj scăzut de familii de romi.</p> <p>Uneori, distribuția rațională nu satisface nici așteptările persoanelor rome, nici pe cele ale celor non-rome, ceea ce dă naștere la împotriviri.</p>

Opțiunea 2: Planuri permanente de întreținere și îmbunătățire a cartierului, inclusiv a spațiilor publice și a infrastructurilor, precum și a zonelor comune din clădirile de apartamente (fațadele, intrările, zonele comune, grădinile), însoțite de măsuri de monitorizare și mediere de bază.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Evită deteriorarea rapidă, sporind totodată mulțumirea de sine, autorespectul și imaginea cartierului.</p> <p>Contribuie la angajamentul cartierelor în ceea ce privește bunurile publice.</p> <p>Este o opțiune mai ieftină pe termen lung.</p> <p>Se poate încuraja implicarea persoanelor romi și nerome prin formare și prin angajare salariată în acest scop.</p>	<p>Planurile de întreținere trebuie să fie însoțite de măsuri de sensibilizare publică.</p> <p>Este necesar, în același timp, sprijinul din partea organizațiilor comunitare/de cartier.</p>	<p>Necesită linii bugetare permanente și continuitate.</p> <p>Nu funcționează dacă nu este însoțită de activități care să vizeze angajamentul comunității, implicarea adecvată a vecinilor și reguli clare, inclusiv impunerea îndeplinirii obligațiilor civice de către toți membrii comunității din cartier.</p>

Opțiunea 3: Programe de sprijin adecvate pentru integrarea socială a romilor pe baza principiilor „adaptare explicită, dar nu exclusivă” și „vizarea integrării în masa populației”, cu scopul de a urmări procesul de integrare și cu accent pe accesul nelimitat la servicii, la locuri de muncă și la participare socială.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Permite susținerea proceselor de integrare a romilor.</p> <p>Facilitează accesul adecvat la serviciile publice și la utilizarea acestora.</p> <p>Contribuie la reducerea tensiunilor sociale, permițând rezolvarea pașnică a conflictelor legate de coabitare și făcând posibilă buna-înțelegere.</p>	<p>Pentru a fi eficace necesită continuitate.</p> <p>Trebuie planificată în mod integrat, implicând servicii diferite.</p> <p>Are nevoie de implicarea activă atât a organizațiilor de romi, cât și a celor din societatea civilă.</p>	<p>Necesită linii bugetare și resurse permanente.</p> <p>Dacă acțiunile nu sunt bine planificate și alinate printr-o strânsă cooperare dintre serviciile publice (ocuparea forței de muncă, educație, sănătate), există riscul creării unor servicii paralele pentru romi, care să nu ducă la normalizare.</p>

Opțiunea 4: Planuri de investiții intensive care vizează regenerarea urbană, cu scopul de a ameliora situația cartierului (în special dacă există o tendință de deteriorare) conform unei abordări integrate (dezvoltarea urbană, economică, socială și a resurselor umane) și de a încuraja participarea activă.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
Este singurul mod de a recupera aceste cartiere dacă există tendințe de deteriorare.	<p>Coordonare adecvată între departamentele publice, atât pe axa orizontală (educație, ocuparea forței de muncă, locuințe, sănătate), cât și pe cea verticală (la nivel local, regional, național).</p> <p>Implicarea activă a actorilor din mediul public și privat.</p>	<p>Necesitatea unor investiții mari.</p> <p>Există riscul ca romii să rămână în afara acestor planuri, în special dacă nu sunt bine organizați, dacă sunt concentrați fizic sau dacă planurile nu sunt corect adaptate la nevoile lor.</p>

Opțiunea 5: Planuri permanente care vizează încurajarea unui climat de coexistență pașnică și de coeziune socială în cartier prin implicarea tuturor actorilor și consolidarea inițiativelor societății civile. În acest scop, este necesară coordonarea activă a tuturor serviciilor publice, inclusiv a organizațiilor de cartier, a sectorului de afaceri și a forțelor de securitate (poliția de proximitate).

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
Reduce conflictele și tensiunile sociale și facilitează coexistența pașnică și coeziunea.	Crearea unor roluri de conducere, sprijinirea inițiativelor de mediere, stimularea adecvată a inițiativelor cetățenilor etc.	<p>Aceste inițiative funcționează dacă sunt corelate cu alte investiții și acțiuni care pot să asigure oportunități și să creeze condiții de trai mai bune.</p> <p>Orientarea spre reducerea conflictelor este insuficientă pe termen mediu.</p>

Practici care s-au dovedit a avea consecințe negative

Adesea, practicile instituțiilor publice s-au dovedit a fi inadecvate în ceea ce privește cartierele integrate, în care locuiesc împreună persoane rome și non-rome. Câteva dintre cele mai frecvente exemple sunt:

1. Dezvoltarea unor politici de strămutare inadecvate: când planifică un cartier nou sau noi locuințe subvenționate, autoritățile tind să plaseze toți romii în același bloc sau pe aceeași stradă, fără o distribuție coerentă și fără o monitorizare și o susținere adecvată.
2. Aducerea în cartier a noi grupuri de romi conform ideii bine intenționate că romii vor să locuiască toți împreună și că vor trăi mai bine astfel; există un risc semnificativ ca asemenea politici să ducă la formarea unor ghetouri de romi pe termen mediu.
3. Construirea unor locuințe sociale de slabă calitate și a unor servicii de slabă calitate. În practică, o asemenea abordare va necesita renovări permanente și se va dovedi în cele din urmă mai scumpă, riscând să afecteze negativ respectul propriu al ocupanților.
4. Lipsa unor investiții permanente și a unor planuri de întreținere în cartier, aceasta din urmă fiind o practică mai ieftină pe termen lung decât deteriorarea crescândă, care va necesita cheltuieli mai mari pe termen lung.
5. Lipsa unei monitorizări adecvate și a unor sisteme de control în ceea ce privește utilizarea adecvată a spațiilor publice și a utilităților publice, rezultatul fiind deteriorarea habitatului, apariția unor grupuri de tineri care pun stăpânire pe zonele publice și își impun propriile reguli și sisteme de control, precum și în ceea ce privește deteriorarea și utilizarea necorespunzătoare a blocurilor de apartamente (deteriorarea fațadelor și a zonelor comune, traficul ilicit, activitățile ilegale).
6. Lipsa unor programe adecvate și permanente de susținere socială, care să vizeze incluziunea romilor în serviciile generale, concentrate pe domeniul educației, al ocupării forței de muncă, al accesului la serviciile de sănătate, al participării sociale etc.
7. Dezvoltarea unor acțiuni urbane fără măsurile sociale însoțitoare necesare.

Strategii specifice, acțiuni prioritare, recomandări utile

Educație: Principalele provocări sunt legate de educația preșcolară, de reducerea decalajului educațional față de populația majoritară, prevenirea abandonului școlar timpuriu – de obicei, între ciclul primar și cel secundar – și asigurarea continuității după învățământul obligatoriu, inclusiv formarea profesională și accesul la universitate. Acțiunile prioritare au legătură cu:

- Absența educației preșcolare în aceste cazuri, care este legată de trei factori:
  - nu există grădinițe în zonă;
  - dacă există grădinițe, ele nu sunt gratuite;
  - romii nu sunt conștienți de necesitatea educației preșcolare; acțiunile de sensibilizare și susținerea economică pot contribui la rezolvarea acestei situații.
- Frecventarea școlii, abandonul școlar timpuriu, continuitatea dintre ciclul primar și cel secundar și continuitatea după învățământul obligatoriu:
  - se pot înființa sisteme de monitorizare, precum și programe de monitorizare care să cuprindă mediatori, comisii școlare, granturi pentru sprijinirea educației după perioada obligatorie;
  - programe pentru sprijinirea tranzițiilor de la un nivel de învățământ la următorul;
  - se pot asigura măsuri compensatorii în școli, inclusiv profesori speciali pentru susținere, ore suplimentare, reducerea numărului de elevi din fiecare clasă;
  - alocarea anticipată a locurilor la ciclul secundar și după învățământul obligatoriu, inclusiv granturi de sprijinire a accesului la universitate;
  - dezvoltarea unor programe pentru cei care își reiau studiile și programe pentru o a doua șansă;
  - introducerea unor cursuri de învățământ pentru adulți, pentru a încuraja învățarea pe tot parcursul vieții;
  - asigurarea unui sprijin școlar sporit.
- Dezvoltarea sensibilității culturale poate spori atractivitatea școlii pentru copii și familii:
  - organizarea unor activități de promovare a sensibilității culturale (în care să fie implicate familiile);
  - introducerea limbii romani la școală;

⁵² A se vedea **Recenziile referitoare la Cordoba și Republica Cehă. Documentele sunt disponibile la adresele:** <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/> și <http://www.mutual-learning-employment.net/>.

- încurajarea participării părinților și a familiilor;
- sprijinirea educației multiculturale și a diversității în clase.

Ocuparea forței de muncă: Principalele provocări sunt legate de creșterea nivelului de calificare și sporirea accesului la oportunitățile de angajare; există mai multe criterii și strategii care s-au dovedit a fi mai adecvate.⁵² Romii aflați în aceste circumstanțe se bucură de oportunități mult mai mari de a-și spori atât angajabilitatea, cât și accesul la locuri de muncă în sectoare precum comerțul, serviciile etc. Identificarea oportunităților emergente din mediu în ceea ce privește ocuparea forței de muncă și asigurarea sprijinului și a îndrumării pentru romii aflați în căutarea unui loc de muncă sunt de o importanță fundamentală. Printre acțiunile prioritare se numără:

- Accesul la locurile de muncă normale de pe piața oficială a muncii, rezolvând lipsa calificărilor profesionale și a competențelor adecvate, abordând prejudecățile și stereotipurile existente și rezolvând problema accesibilității limitate la resursele de formare:
  - se pot dezvolta măsuri prin acțiuni de inserție pe piața muncii, cum ar fi itinerarele de angajare individuale, care să includă formare profesională adaptată, și intermedierea legăturii dintre întreprinderi și formarea la locul de muncă;
  - promovarea activităților independente prin granturi de sprijin și instrumente de microcredite.
- Alte opțiuni s-au dovedit a avea rezultate slabe pentru moment, dar ar trebui analizate mai în detaliu. De fapt, ele au nevoie de un sprijin permanent, o implicare mai puternică a liderilor și un nivel ridicat de resurse pentru a deveni durabile pe termen mediu. Deși s-au înregistrat anumite succese în ceea ce privește incluziunea romilor în inițiativele existente, lansarea inițiativelor specifice pentru romi a cunoscut mai puține exemple de reușită:
  - experiențe care îmbină formarea vocațională și angajarea, cum ar fi atelierele de formare și atelierele de angajare; acestea sunt recomandabile în special în domeniul construcțiilor, al infrastructurilor și al mediului, făcând legătura dintre formarea profesională și practicile profesionale din zonele și cartierele în care locuiesc romii;
  - economia socială, inclusiv cooperativele;
  - companiile de inserție pe piața muncii (cu angajare protejată);

- intrarea în legalitate a activităților rome informale;
- implicarea romilor în sarcini publice subvenționate (curățarea grădinilor publice etc.);
- formarea vocațională și activitățile de formare pre-vocațională orientate spre dobândirea unor abilități de bază.

Locuințe: Proiectele care vizează locuințele trebuie corelate întotdeauna cu programele de intervenție socială descrise la Opțiunea 3. În plus față de cele descrise anterior, printre celelalte probleme specifice care trebuie abordate se numără:

- Necesitatea de a găsi alternative de locuit pentru romii tineri; de fapt, pentru că aceștia se căsătoresc adesea de tineri, romii tind să locuiască în continuare cu părinții lor și, drept urmare, casele/apartamentele se caracterizează printr-o supraaglomerare și o deteriorare rapidă. Accesul la locuințe de închiriat pentru tineri poate fi o opțiune pentru sprijinirea mobilității sociale.
- Adesea, tendința de concentrare a locuințelor de romi într-un bloc de apartamente sau pe anumite străzi nu se manifestă de la început, ci se conturează în timp, datorită creșterii demografice, și poate fi depășită numai dacă se aplică alternative care să permită mobilitatea socială. Acest lucru se poate face eliminând barierele care opresc accesul romilor la toate programele publice privind locuințele (prin criterii mai flexibile legate de vârstă sau de durata rezidenței în municipalitate etc.).
- Majoritatea experiențelor au demonstrat că, pentru romii din cartiere integrate, proprietatea unei locuințe poate fi o opțiune mai bună față de sistemele de închiriere, acolo unde este posibil. De fapt, atunci când romii sunt proprietarii locuințelor proprii, ei tind să le îngrijească mai bine, dar acest lucru poate constitui și un bun de bază pentru familii, permițându-le să gestioneze mai în siguranță alte nevoi și cheltuieli neprevăzute.

Sănătate: Principalele aspecte privind sănătatea romilor din cartierele integrate au legătură cu utilizarea corectă a sistemelor de sănătate, prevenirea îmbolnăvirilor și controalele medicale regulate, în special la copii și femei. De fapt, în anumite țări, sistemele de sănătate nu au un caracter complet universal, sau dacă au un asemenea caracter, ele implică plata de către utilizatori a anumitor servicii, ceea ce poate constitui o barieră pentru unele grupuri de romi. Prioritățile din domeniul sănătății din zonele urbane sunt legate de următoarele aspecte:

- Accesul adecvat și utilizarea corectă a serviciilor de sănătate au încurajat, de asemenea, ameliorări substanțiale prin luarea unor măsuri precum:

- programe de mediere în domeniul sănătății;
- promovarea utilizării resurselor medicale preventive, cu o atenție deosebită acordată monitorizării pediatrice și îngrijirii perinatale (în timpul sarcinii, în timpul nașterii și după naștere);
- campanii specifice legate de sănătatea dentară, obiceiurile de alimentație sănătoase, pericolele alcoolului și ale dependenței de alte substanțe și bolile frecvente;
- programele specifice pentru consumatorii de droguri s-au dovedit a fi răspunsuri adecvate în unele situații în care problema respectivă este agravată în comunitatea romă.

Sprijinul permanent și acțiunile sociale: După cum am explicat deja, integrarea romilor reprezintă un itinerar personal, dar, în majoritatea cazurilor, acest itinerar nu se încheie odată cu accesul la un cartier urban „normal”. La compensarea acestor dezavantaje pot contribui programele de intervenție permanente din aceste cartiere, care să vizeze romii, dar să implice și alte persoane aflate în circumstanțe similare (adică o adaptare explicită, dar nu exclusivă). Aceste programe pot fi dezvoltate în cooperare cu organizațiile societății civile și cu organizațiile de romi și trebuie să fie strâns legate de serviciile publice pentru a evita existența unor servicii paralele, facilitând totodată accesul la serviciile generale. Ele se pot concentra asupra compensării dezavantajelor romilor din cele patru domenii prioritare și asupra încurajării participării active a romilor printr-o abordare interculturală. În lipsa unui asemenea sprijin, numeroși romi sunt supuși unui risc grav de regres spre situațiile anterioare de excludere.

3.2. Posibile tipuri de abordări pentru comunitățile de romi care trăiesc în cartiere urbane și suburbane segregate

Provocări-cheie ale politicilor

Politicile trebuie să vizeze schimbarea tendințelor și a dinamicilor negative din cartierele urbane și suburbane: segregarea, deteriorarea tot mai accentuată, stigmatizarea, retragerea autorităților publice și sporirea concentrării etnice. Aceste provocări ale politicilor nu se exclud reciproc, ci, din contră, toate sunt considerate esențiale:

1. Depășirea tendinței tot mai accentuate de segregare a acestor zone prin realizarea unei interacțiuni sistemice cu beneficii reciproce, prin care romii să fie incluși în dinamicile urbane.

2. Inversarea tendinței tot mai accentuate de concentrare etnică.
3. Inversarea tendinței de deteriorare a serviciilor și a infrastructurilor existente în cartier.
4. Crearea unor condiții pozitive în zonă, pentru atragerea serviciilor și pentru demararea afacerilor, inclusiv pentru dezvoltarea bazelor comerțului.
5. Plasarea ameliorării acestor zone în capul listei de priorități a orașului (nu numai în interesul romilor, ci și în interesul orașului).

Posibile opțiuni de urmat

Nu se poate formula nici un răspuns unic, nici unul ideal pentru rezolvarea situației comunităților de romi care trăiesc în cartiere urbane sau suburbane. Din contră, ținând cont de diversitatea țărilor, a circumstanțelor urbane și socioeconomice și a elementelor care pot influența deciziile, reprezentanții locali aleși au de ales dintre diferite opțiuni de politică. Ele pot fi mai mult sau mai puțin adecvate și viabile în funcție de mijloace și de circumstanțe, dar pot fi și complementare; de fapt, se recomandă o combinație a opțiunilor prezentate (însă, unele dintre ele se exclud reciproc). În fiecare caz, aceste opțiuni trebuie corelate cu planuri de intervenție socială integrabile (acolo unde acest lucru este posibil) și integrate, prin care să se obțină implicarea, simțul responsabilității și participarea activă a romilor.⁵³

⁵³ Facem distincție aici între planurile integrale, care necesită o finanțare substanțială pentru a acoperi toate domeniile, și planurile integrate, care vizează o coordonare adecvată și crearea de sinergie între resursele existente.

Opțiunea 1: Eliminarea așezărilor sau a cartierelor prin realocarea de locuințe pentru locuitorii acestora în alte zone ale orașului, în case/apartamente publice sau private.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Este o soluție structurală și definitivă.</p> <p>Facilitează asigurarea drepturilor depline și reducerea stereotipurilor.</p> <p>Creează condiții adecvate pentru o integrare mai bună.</p>	<p>Trebuie dezvoltată respectând un proces corespunzător: pregătire, monitorizare adecvată înainte de proces și după acesta, distribuirea romilor în diferite părți ale orașului, evitarea concentrării în anumite blocuri de apartamente sau pe anumite străzi, intervenție socială adecvată în zonele în care vor locui nou-veniții (inclusiv persoanele non-rome).</p> <p>Se recomandă a se aplica împreună cu intervenții integrate din alte domenii, cum ar fi ocuparea forței de muncă, educația, serviciile de sănătate și participarea socială.</p>	<p>Costuri pe termen scurt (nu neapărat pe termen lung).</p> <p>Opoziție din partea cetățenilor.</p> <p>Riscul unei noi concentrări a romilor dacă nu există o dispersie suficientă la nivelul orașului, ca urmare a creșterii naturale (natalitate ridicată).</p>

Opțiunea 2: Dezvoltarea unor planuri de urbanism pentru conectarea cartierului în care locuiesc romii cu zonele înconjurătoare.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Tinde să elimine izolarea/ segregarea romilor, înmulțind oportunitățile pentru participarea romilor și interacțiunea acestora cu restul cetățenilor.</p> <p>Acțiunea nu este doar în interesul romilor, ci și în interesul orașului.</p>	<p>Implică lucrări noi de dezvoltare urbană în zonă, revitalizarea terenului, sporirea accesibilității prin conectarea cartierului la rețelele de transport, înființarea de servicii etc.</p>	<p>Este determinată cel mai adesea de interesele urbanistice care condiționează procesul decizional: interesele operatorilor privați, ale investitorilor și, uneori, ale reprezentanților locali aleși.</p>

Opțiunea 3: Dezvoltarea unor planuri de urbanism specifice de reînnoire, investiții și canalizare în cartier, care să includă mediul urban și renovarea caselor/apartamentelor/blocurilor.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Permite ameliorarea condițiilor de trai.</p> <p>Este foarte recomandabilă aplicarea împreună cu Opțiunea 2.</p> <p>Le poate asigura romilor oportunități de formare și de angajare.</p>	<p>Va necesita regularizarea situațiilor (recensământ, proprietate, plata chiriilor) și trebuie dezvoltată împreună cu planuri de intervenție socială și de monitorizare.</p> <p>Necesită implicarea și participarea activă a romilor pentru schimbarea regulilor existente.</p>	<p>Toate planurile de investiții privind cartierul și casele se pot risipi în absența unui proces de monitorizare care să cuprindă angajamentul din partea romilor.</p> <p>Aduce îmbunătățiri pe termen scurt, dar prezintă riscul unor investiții ample cu randament scăzut pe termen mediu dacă nu există un plan de întreținere.</p>

Opțiunea 4: Deconcentrarea cartierului prin realocarea de locuințe pentru o parte a locuitorilor de aici în alte zone ale orașului și prin îmbunătățirea caselor/apartamentelor rămase (reabilitare sau renovare, îmbunătățiri de infrastructură, extinderea spațiului de locuit al caselor/apartamentelor).

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Reduce problema concentrării demografice a romilor.</p> <p>Ameliorează condițiile de trai în zonă.</p> <p>Le asigură romilor oportunități de formare și de angajare.</p>	<p>Este o operație foarte complexă, care se desfășoară pe termen lung.</p> <p>Funcționează mai bine dacă există și alte îmbunătățiri în zona din jur.</p>	<p>Deși poate să nu rezolve complet problemele, poate contribui la ameliorarea acestora și la determinarea unor tendințe pozitive mai pronunțate.</p>

Opțiunea 5: Asigurarea de facilități pentru micii investitori (impozite reduse, subvenții, spații gratuite și alte tipuri de stimulente pentru înființarea de firme) în cartierul în care trăiesc romii. În majoritatea cazurilor, din aceste cartiere lipsesc cu desăvârșire dinamicele economice și comerciale, iar locuitorii trebuie să iasă din cartier pentru cumpărarea bunurilor de bază și a articolelor necesare de zi cu zi.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Aprovizionează locuitorii cu produse de bază.</p> <p>Creează locuri de muncă și oportunități de angajare, inclusiv de activități independente.</p>	<p>Necesită siguranță și liniște publică în zonă.</p> <p>Este recomandată aplicarea împreună cu programe care să vizeze formarea profesională și ocuparea forței de muncă, inclusiv desfășurarea de activități independente și acordarea de microcredite.</p>	<p>Deși nu rezolvă problemele de infrastructură, poate introduce dinamici economice elementare.</p>

Opțiunea 6: Asigurarea intensivă a serviciilor publice și planuri de intervenție socială, inclusiv investiții și echipamente sociale (intervenții sociale în domeniul educației, al locuințelor, al formării profesionale etc.), precum și programe sociale însoțitoare care pot consolida dinamicile pozitive în vederea schimbării.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Această opțiune poate avea o contribuție substanțială la sporirea oportunităților pentru locuitori.</p> <p>Inversează dinamicile negative generând tendințe pozitive și o varietate de opțiuni pentru indivizi.</p> <p>Poate consolida procesele de schimbare prin îmbunătățiri și investiții care privesc fondul locativ.</p>	<p>O bună coordonare între diferitele departamente și niveluri administrative, inclusiv implicarea activă a organizațiilor din societatea civilă.</p> <p>Continuitate pe termen lung și un sistem eficace de coordonare.</p> <p>Necesită o abordare eficace de tip parteneriat.</p>	<p>Sunt de mare anvergură și, de obicei, obțin rezultate slabe pe termen scurt.</p> <p>Risc de descurajare în lipsa unor rezultate demonstrabile.</p> <p>Nu abordează condițiile structurale care duc la excluziune.</p> <p>Este necesară continuitatea pe termen lung, dar, de obicei, aceasta este determinată de deciziile pe termen scurt din cadrul politicii (bugetul anual, schimbarea reprezentanților locali aleși).</p> <p>Presupun existența unor metode de lucru corespunzătoare (riguroase), precum și a unei gestionări complexe.</p>

Opțiunea 7: Structurarea participării prin sprijinirea auto-organizării comunității de romi și crearea unor canale de dialog extern cu puterile locale. Aceasta este condiția minimă necesară în toate cazurile.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Facilitează/declanșează dinamici pozitive în comunitate.</p> <p>Contribuie la reducerea problemelor interne (deteriorarea coexistenței și a coeziunii, practicile de corupție, dominația abuzivă a anumitor familii și clanuri, inclusiv exploatare) și a conflictelor externe (rasism, discriminare și conflicte etnice).</p> <p>Creează condițiile pentru o bună înțelegere.</p> <p>Permite contacte permanente cu comunitatea de romi.</p>	<p>Necesită existența unor lideri și sprijin prin acțiuni de mediere, precum și o implicare coerentă a autorităților publice și a altor părți interesate.</p> <p>Necesită corelarea cu oportunitățile de participare.</p>	<p>Este numai o măsură paliativă.</p> <p>Poate fi descurajantă pentru romi în lipsa unui sprijin suplimentar din partea autorităților publice.</p>

Practici care s-au dovedit a avea consecințe negative

Reprezentanții locali aleși urmează adesea strategii și abordări nerecomandabile. Uneori, aceste strategii pornesc din lipsa implicării politice; altele, eșecurile se datorează faptului că părțile interesate caută o soluție rapidă pentru o problemă care necesită o abordare de termen lung și care se rezolvă în timp; în alte cazuri, cauza o constituie presiunile externe, de obicei de natură urbanistică sau din partea cartierelor înconjurătoare; iar uneori, cauza este pur și simplu lipsa cunoștințelor. Strategiile de mai jos nu numai că și-au dovedit ineficiența, ci chiar s-a constatat că ele prelungesc și uneori exacerbează problemele în timp, obligând la soluții costisitoare pe termen lung.

1. Dinamicile cartierului lăsate să evolueze natural, fără niciun fel de intervenție publică, monitorizare și sprijin. De obicei, această opțiune duce la creșterea gradului de deteriorare, agravarea problemelor interne și externe privind ordinea, siguranța și coeziunea, precum și la reducerea calității vieții și a oportunităților pentru romi. Aceste situații sunt tot mai dificil de depășit pe termen lung.
2. Acțiunile orientate spre sporirea segregării sau a controlului. Acțiunile de acest tip constă, de obicei, în reducerea serviciilor (întreruperea asigurării serviciilor de bază, cum ar fi apa, electricitatea etc., stabilirea unor granițe urbane, uneori chiar prin construirea de ziduri și prin sisteme de control sistematic al accesului în cartier). Pe lângă stigmatizarea populațiilor rome și înrăutățirea problemelor sociale, aceste abordări au precedente istorice periculoase și subminează demnitatea umană.⁵⁴
3. Evacuările forțate, adoptarea unor legi sau a unor reguli care aduc romii într-o situație de ilegalitate și disperare, reducând bunăstarea și veniturile sociale fără a oferi alternative. Nu numai că se pune întrebarea dacă asemenea practici respectă cu adevărat constituțiile țărilor și datorită pe care o au guvernele (și administrațiile locale) de a-și proteja cetățenii, dar o abordare care îngrădește drepturile și restricționează susținerea publică va contribui la înrăutățirea problemelor sociale, inclusiv a delincvenței și a insecurității.
4. Politicile care se concentrează pur și simplu pe îndepărtarea romilor sau pe transferul acestora în alte zone. Îndepărtarea romilor dintr-o zonă pentru a construi un drum, pentru a extinde orașul, a crea o nouă zonă comercială, un parc sau o zonă de servicii și transferarea lor într-o altă așezare nu face decât să „externalizeze” și să întârzie soluțiile legate de incluziunea romilor, îngrădind oportunitățile de rezolvare a situațiilor existente.
5. Așa-zisa realocare temporară de locuințe, fără schimbarea dinamicilor interne ale comunității, având uneori ca rezultat deteriorarea rapidă a infrastructurii. Strămutările tranzitorii trebuie să aducă îmbunătățiri clare, să fie combinate cu intervenții sociale și să aibă un termen-limită pentru oferirea unei soluții permanente. De fapt, în ciuda câtorva experiențe pozitive, majoritatea acestor proiecte au transferat problema dintr-un loc în altul și s-au dovedit a fi inadecvate din punctul de vedere al costurilor rezultate.
6. (Re)concentrarea etnică prin mutarea mai multor romi (sau a altor grupuri supuse excluziunii) în zonă, agravând astfel problemele de marginalizare și excluziune existente. Ghetourile generate de politica sistemică s-au dovedit a fi cea mai eficace modalitate de a alimenta conflictele sociale.
7. Plătirea locuitorilor în numerar pentru ca aceștia să plece atunci când există planuri de extindere urbană. Deși această strategie le permite oficialilor publici locali aleși să-și rezolve problemele urbane transferându-le dintr-un oraș în altul, în realitate, familiile de romi cheltuiesc într-un timp foarte scurt acești bani, fără a găsi locuințe alternative.
8. Printre reacțiile bine-intenționate care s-au dovedit a avea efecte negative se numără:
  - a. Intenția de a reacționa față de problemele din domeniul locuințelor fără a intensifica substanțial acțiunile în domeniul social și comunitar.
  - b. Politicile privind locuințele tind spre segregare, din cauza unei înțelegeri greșite a idiosincraziilor culturale: strămutarea din zona urbană datorită preferinței pentru independență sau datorită nevoii de spațiu pentru fier vechi și pentru animale.

⁵⁴ De asemenea, restricționând semnificativ accesul la servicii și la oportunitățile de participare socială, este posibil ca aceste abordări să contravină articolelor 22 (dreptul la securitate socială), 25 (dreptul la un nivel de trai adecvat), 26 (dreptul la educație) și 27 (dreptul de a participa liber la viața culturală a societății) din Declarația Universală a Drepturilor Omului, precum și articolelor 1 (caracterul inviolabil al demnității umane), 4 (tratamentul degradant), 14 (dreptul la educație), 21 (nediscriminarea), 34 (dreptul la securitate socială) și 35 (accesul la servicii de sănătate) din Carta Drepturilor Fundamentale a UE.

⁵⁵ Parlamentul European, *Measures to Promote the Situation of Roma EU Citizens in the European Union*, studiu, 2011. Document disponibil la adresa: <http://www.euromanet.eu/>.

⁵⁶ Deși pot fi recomandabile orele pregătitoare în învățământul preșcolar pentru reducerea dezavantajelor privind accesul la școala obligatorie, trebuie evitate clasele segregate sau școlile segregate pentru romi.

⁵⁷ A se vedea Recenziile referitoare la Spania și Republica Cehă. Documentele sunt disponibile la adresele: <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/> și <http://www.mutual-learning-employment.net/>.

9. Înființarea și asigurarea unor servicii specifice și segregate (de obicei, de calitate inferioară) (școli pentru romi, centre medicale pentru romi, locuri de muncă pentru romi etc.). Această abordare nu contribuie la integrarea romilor și este acceptabilă numai atunci când nu există alternative.

10. Alimentarea discursurilor politice negative, învinuirea publică a romilor pentru situația lor și susținerea implicită sau explicită a prejudecăților și a stereotipurilor. Aceste atitudini contribuie la exacerbarea segregării și a discriminării romilor.

11. Sustragerea de la responsabilitățile privind ordinea și securitatea (fără a interveni împotriva dinamicilor interne negative ale zonei) sau lăsarea acestor responsabilități exclusiv în seama romilor (sau a locuitorilor din zonă) în cadrul procesului de auto-organizare. Siguranța și ordinea publică reprezintă responsabilitatea autorităților publice. Autoritățile nu se pot sustrage de la îndeplinirea acestei responsabilități și nu o pot transfera asupra romilor, pentru că acest lucru facilitează apariția mafiei și a abuzurilor.

Strategii specifice, acțiuni prioritare, recomandări utile

Educație: Principalele provocări sunt legate de accesul copiilor romi la școli normale, garantând frecventarea adecvată și permanentă a cursurilor și reducând ratele abandonului școlar.⁵⁵ Acțiunile prioritare au legătură cu:

- Desegregarea și deconcentrarea prin abordarea problemei izolării și a distanței fizice:
  - măsurile pentru eliminarea școlilor speciale pentru romi sunt primordiale și urgente;
  - problemele se pot rezolva prin măsuri precum asigurarea unor servicii de transport școlar, stabilind criterii de evitare a concentrării romilor sau a altor minorități etnice, campanii de sensibilizare a părinților romi (care preferă adesea să-și dea copiii la școli cu un grad ridicat de concentrare a romilor).
- Reducerea decalajelor de la diferite niveluri (nivelul educațional, al mijloacelor economice pentru cărți) etc.:
  - crearea unor cursuri pregătitoare pentru preșcolarii romi;⁵⁶

- se pot asigura măsuri compensatorii în școli, inclusiv profesori speciali pentru susținere, măsuri compensatorii, ore suplimentare, reducerea numărului de elevi din fiecare clasă, ajutor economic pentru achiziționarea de cărți;
- asigurarea de stimulente financiare în vederea școlarizării pentru familiile de romi și/sau pentru școli, inclusiv prin stabilirea legăturii dintre asistența socială și frecventarea școlii, sistem denumit uneori „transferuri de numerar condiționate“;
- asigurarea unor ore de studiu suplimentare.

• Frecventarea școlii, abandonul școlar timpuriu, continuitatea dintre ciclul primar și cel secundar și continuitatea după învățământul obligatoriu:

- se pot înființa sisteme de monitorizare, precum și programe de monitorizare care să cuprindă mediatori, comisii școlare, granturi pentru sprijinirea educației după perioada obligatorie;
- alte măsuri amintite în categoria anterioară, cum ar fi programele de sprijinire a tranziției de la un nivel de învățământ la următorul;
- alocarea anticipată a unor locuri pentru copiii romi la liceu și la universitate;
- dezvoltarea de programe pentru cei care își reiau studiile;
- introducerea unor cursuri de învățământ pentru adulți, pentru a încuraja învățarea pe tot parcursul vieții;
- programe tip a doua șansă.

• Sporirea sensibilității culturale și a sprijinului necesar pentru romi:

- introducerea limbii romani la școală.

Ocuparea forței de muncă: Principalele provocări sunt legate de creșterea nivelului de calificare și sporirea accesului la oportunitățile de angajare; există mai multe criterii și strategii care s-au dovedit a fi mai adecvate.⁵⁷ Acțiunile prioritare sunt foarte similare celor care vizează romii din cartierele urbane integrate și includ:

- Accesul la locuri de muncă de pe piața oficială a muncii și promovarea activităților independente.

- Alte acțiuni, inclusiv :
  - experiențe care îmbină formarea vocațională și angajarea, cum ar fi atelierele de formare și atelierele de angajare; acestea sunt recomandabile în special în domeniul construcțiilor, al infrastructurilor și al mediului, făcând legătura dintre formarea profesională și practicile profesionale din zonele și cartierele în care locuiesc romii;
  - economia socială, inclusiv cooperativele;
  - companiile de inserție pe piața muncii (cu angajare protejată);
  - intrarea în legalitate a activităților rome informale;
  - implicarea romilor în sarcini publice subvenționate (curățarea grădinilor publice etc.).
- Realizarea legăturii dintre măsurile pasive (sprijin, ajutor de venit) și măsurile active (activarea și accesul la locuri de muncă) rămâne în continuare dificilă.
- Corelarea proiectelor din domeniul locuințelor cu formarea profesională și crearea de locuri de muncă, inclusiv construirea de case proprii (cu sprijin corespunzător), s-a dovedit a fi o inițiativă de activare bună, în ciuda dificultăților de încheiere a itinerarelor personale prin accesarea unor locuri de muncă obișnuite sau prin înființarea de firme și încurajarea activităților independente.

Locuințe: Referindu-ne mai sus la opțiunile de politică, am insistat asupra recomandării generale conform căreia proiectele din domeniul locuințelor ar trebui corelate întotdeauna cu programele de intervenție socială și am indicat anumite recomandări pentru fiecare opțiune posibilă. Experiența a demonstrat că accesul la un mediu integrat și conviețuirea cu populația non-romă constituie o schimbare radicală pentru comunitatea romă, afectându-le nu numai condițiile de trai, ci și posibilitatea de integrare eficace în toate domeniile politicii, precum și de realizare a cetățeniei active. În același timp, acest lucru duce la schimbarea așteptărilor privind stilul de viață și obiceiurilor, oferind repere pozitive pentru dezvoltarea romilor. Programele privind locuințele pot include diferite opțiuni, în funcție de circumstanțe, dar ar trebui să respecte întotdeauna anumite criterii care s-au dovedit a avea rezultate pozitive.⁵⁸ Printre acțiunile posibile se numără:

- programele de credite ipotecare și dobânzile subvenționate (prin garanții de stat);
- sprijinul de stat pentru locuințele sociale oferite populației rome;
- sprijinul la nivel local din partea municipalităților pentru accesul la locuințe private de închiriat;

- accesul îmbunătățit al tinerilor la locuințe de închiriat;
- integrarea prevederilor pentru planuri de urbanism integrate și a sprijinului pentru locuințele sociale;
- susținerea romilor pentru a deveni proprietari de locuințe;
- eliminarea așezărilor izolate, periferice, peri-urbane.

- Anumite probleme tind să se manifeste mai frecvent în zonele urbane și suburbane, cum ar fi cele asociate așa-numitelor mahalale verticale (concentrare demografică, deteriorarea apartamentelor, riscul sporit de prăbușire a clădirilor).

Sănătate: Accesul universal la serviciile de sănătate este în continuare o problemă pentru anumiți romi care locuiesc în zonele urbane. După cum bine se știe, starea de sănătate a romilor depinde de determinanții sociali ai inegalităților, care influențează ratele ridicate de natalitate și de mortalitate, speranța de viață redusă și prevalența mai ridicată a unor boli cronice. Prioritățile din domeniul sănătății din zonele urbane sunt legate de următoarele aspecte:

- Îmbunătățirea condițiilor de trai:
  - deși romii trăiesc în așezări, acțiunile descrise în cadrul opțiunii 3 (reînnoiri urbane, investiții și planuri de canalizare) pot contribui la ameliorarea substanțială a stării de sănătate;
  - măsurile simple, cum ar fi purificarea apei, colectarea deșeurilor, dezinfectarea periodică etc., pot și ele să creeze condiții mai bune.
- Similar romilor din cartierele integrate, accesul adecvat la serviciile de sănătate și utilizarea corespunzătoare a acestora au contribuit, de asemenea, la îmbunătățiri semnificative.

Participare activă și cetățenie deplină: Principalele provocări sunt legate de inferioritatea *de facto* a statutului de cetățeni al romilor, gradul redus de participare socială în propriile lor comunități și implicarea foarte slabă în viața civică, inclusiv în ceea ce privește participarea la mișcările sociale și apartenența la organizațiile civice și la partidele politice. Drept urmare, dialogul dintre romi și puterile politice și administrative este foarte limitat.

- Crearea de condiții pentru participarea romilor este o precondiție pentru a stimula dinamica pozitive de la nivelul cartierelor, precum și pentru a încuraja participarea externă.

⁵⁸ A se vedea recomandările din Recenzia de la Avilés. Guy, Will și Fresno, José Manuel (2006) op. cit.

⁵⁹ Multe dintre aceste proiecte au fost dezvoltate la început în cadrul și cu sprijinul inițiativelor URBAN ale UE, iar apoi cu sprijinul FEDR. http://ec.europa.eu/regional_policy/.

- În acest sens, se pot concepe diferite măsuri, cum ar fi sprijinirea organizațiilor constituite chiar de romi în cartiere, identificarea potențialilor lideri pentru instituirea unui dialog permanent cu comunitatea romilor, înființarea de mecanisme de participare internă și externă intensivă cu ajutorul cărora să se obțină implicarea diferiților parteneri.
- Participarea este legată, de asemenea, de respectul reciproc și de înțelegerea reciprocă, ea nefiind viabilă în cazul în care romii nu participă la viața orașului, inclusiv la evenimentele culturale și sociale.
  - Se pot pune la dispoziție informații cu privire la diferitele minorități etnice care locuiesc în oraș.
  - Poate fi implicată cultura romă în dinamica orașului și în evenimentele culturale ale acestuia etc.

Acestea fiind spuse, este important să explicăm că nu se poate sări peste etape, nefiind posibilă promovarea cetățeniei active fără a realiza îmbunătățirile structurale amintite anterior; de fapt, deși se pune accent sau se definește drept prioritate participarea la procesul de formulare a politicilor, acțiunile elementare care vizează garantarea drepturilor sociale au fost uneori neglijate.

Abordarea cartierelor excluse: în ultimele decenii, unele țări și regiuni, în special din UE-15, au adoptat planuri de îmbunătățire și revitalizare a zonelor urbane cu o triplă dimensiune: dezvoltarea urbană, investițiile în economie și dezvoltarea economică, infrastructurile sociale și calificarea resurselor umane.⁵⁹ În unele cazuri, aceste proiecte au adus avantaje zonelor în care trăiesc comunitățile de romi, îmbunătățind infrastructurile, dezvoltând formarea profesională și oferind oportunități de investiții economice; în majoritatea cazurilor, aceste proiecte nu au reușit să abordeze anumite așezări ale romilor sau cartiere caracterizate printr-un grad ridicat de concentrare a romilor, fiind foarte puțini romii care au beneficiat de pe urma măsurilor; mai mult, neluând în considerare circumstanțele speciale ale romilor, unele dintre aceste proiecte au determinat migrarea forțată a romilor din zona respectivă. Capacitatea acestei abordări de a ajunge până la grupurile cele mai excluse, inclusiv la romi, depinde de flexibilitatea acestora, de participarea și de implicarea romilor încă de la început și de adaptarea la nevoile și dinamica speciale ale acestora.

Abordarea cartierelor excluse face posibilă neutralitatea etnică și poate depăși adesea dificultatea adoptării unei abordări etnice atunci când sunt concepute planuri specifice pentru incluziunea romilor la nivel rural sau urban, punând

accent pe incluziunea comunităților urbane sau rurale segregate sau pe identificarea microregiunilor/teritoriilor defavorizate. Din această perspectivă, este mai ușor să se conceapă politici neutre care să fie concentrate, de exemplu, pe cartierele segregate, unde există un procentaj ridicat de persoane extrem de marginalizate, sau pe microregiunile/teritoriile defavorizate, unde există un procentaj ridicat de persoane supuse riscului sărăciei extreme. Aceste politici vor fi avantajoase *de facto* pentru mai multe persoane rome, nu numai datorită etniei lor rome, ci pur și simplu pentru că se află în situații de vulnerabilitate și nevoi sporite.

3.3. Posibile tipuri de abordări pentru comunitățile de romi care locuiesc în așezări rurale segregate

Provocări-cheie ale politicilor

În aceste cazuri, provocările politicilor sunt legate de tendințele și dinamica negative care caracterizează așezările rurale segregate: creșterea numărului și extinderea așezărilor, absența oportunităților economice, dependența permanentă de ajutorul social, insecuritatea juridică și riscurile asociate paradigmatelor migratorii existente. Orientările de politică descrise mai jos nu se exclud reciproc. Din contră, toate sunt considerate ca fiind esențiale și interdependente:

1. Prevenirea creșterii numărului de așezări rurale și a extinderii lor interne.
2. Asigurarea condițiilor pentru legalizarea așezărilor.
3. Crearea de condiții pentru conturarea oportunităților economice, inclusiv stimularea inițiativelor private.
4. Evitarea efectelor negative ale ajutoarelor sociale, asigurând totodată menținerea acestora și stimulând activarea și implicarea personală.
5. Punerea la dispoziție a infrastructurilor și a serviciilor minime în cadrul așezărilor, pentru asigurarea unor condiții de trai demne.
6. Facilitarea migrației externe ordonate (în cazul în care locuitorii doresc să migreze) și oferirea unor oportunități corespunzătoare pentru migrația urbană în regiunile rurale.

Posibile opțiuni de urmat

Iată posibilele opțiuni de urmat, întotdeauna împreună cu programele de sprijin, subliniind încă o dată că ele nu se exclud reciproc (opțiunile 4, 6 și 7 de mai sus pentru romii care trăiesc în zone urbane segregate pot fi utile și pentru cei din zonele rurale):

Opțiunea 1: Eliminarea așezărilor, prin strămutarea locuitorilor acestora și evitarea concentrării lor în satele sau în centrele urbane înconjurătoare.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Ar fi opțiunea ideală și soluția definitivă.</p> <p>Ar accelera integrarea și în alte domenii (ocuparea forței de muncă, educație etc.).</p>	<p>Trebuie dezvoltată respectând un proces corespunzător: pregătire, monitorizare pe parcursul procesului și după încheierea acestuia.</p> <p>Necesită intervenții sociale adecvate în zonele în care vor locui nou-veniții (inclusiv persoanele non-rome).</p> <p>În majoritatea cazurilor, trebuie planificată la nivel regional sau microregional.</p> <p>Se recomandă aplicarea ca parte a unor intervenții integrate din alte domenii, inclusiv ocuparea forței de muncă, educația, serviciile de sănătate și participarea socială.</p>	<p>Este costisitoare pe termen scurt.</p> <p>Poate genera împotrivirea cetățenilor non-romi din satele receptoare.</p>

Opțiunea 2: Construirea de noi cartiere într-o stare mai bună, gândite ca prelungiri ale satelor și ale cartierelor din zonele urbane (prin intermediul locuințelor sociale sau prin alte variante).

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Facilitează integrarea fizică și, prin urmare, accesul la serviciile publice.</p> <p>Le oferă locuitorilor oportunități de participare la construirea de locuințe.</p>	<p>Necesită colaborarea cu romii, dar și sensibilizarea sporită a sătenilor și înțelegerea reciprocă dintre populația romă și cea non-romă.</p> <p>Ar trebui să implice un proces de monitorizare adecvat, pentru o integrare corespunzătoare.</p>	<p>Poate deveni o simplă anexă de clasă inferioară a satului, fără nici un fel de integrare (simpla vecinătate fizică).</p> <p>Clădirile noi pot să se deterioreze rapid dacă nu se schimbă dinamica interne ale populației rome.</p>

Opțiunea 3: Aprobarea unor legi generale (sau luarea măsurilor corespunzătoare) care să permită legalizarea așezărilor *de facto* (a locuințelor sau a terenurilor ocupate) care sunt în situații ilegale sau incerte din punct de vedere legal.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Legalizarea permite o reducere a insecurității și sporește implicarea romilor și responsabilitatea acestora față de mediul lor înconjurător imediat.</p> <p>Legalizarea facilitează accesul la alte servicii, uneori neglijate din cauza lipsei unei evidențe corespunzătoare.</p>	<p>Legalizarea trebuie corelată cu măsuri de garantare a serviciilor de bază și a infrastructurilor urbane în vederea ameliorării așezării.</p> <p>Legalizând situația terenurilor sau a locuințelor, consiliul orășenesc trebuie să asigure servicii de bază pentru restul satului (adică la nivel universal), pentru ca locuitorii non-romi să nu se simtă și să nu fie nedreptățiți.</p>	<p>Poate implica impunerea unor responsabilități și a unor costuri economice (plata utilităților și a serviciilor, fiscalitate etc.), care depășesc posibilitățile comunității rome.</p> <p>Trebuie studiată cu atenție în funcție de diferitele circumstanțe existente (unele responsabilități și competențe sunt la nivel local, iar altele, la nivel național).</p>

Opțiunea 4: Reabilitarea așezărilor existente, inclusiv îmbunătățirea infrastructurilor de transport, a accesului la servicii de bază și a caselor existente, regularizând în același timp situațiile (recensământ, proprietate).

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Permite promovarea demnității și ameliorarea condițiilor de trai.</p> <p>Le asigură romilor oportunități de formare și de angajare.</p>	<p>Ar trebui să includă implicarea și participarea activă a romilor pentru schimbarea regulilor existente.</p> <p>Va necesita regularizarea situațiilor (recensământ, proprietate, plata chiriilor) și trebuie dezvoltată împreună cu un plan de intervenție socială și de monitorizare.</p>	<p>Toate planurile de investiții privind cartierul și casele se pot risipi în absența unui proces de monitorizare.</p> <p>Aduce îmbunătățiri pe termen scurt, dar prezintă riscul unor costuri financiare ridicate cu profit scăzut pe termen mediu, dacă nu există un plan de întreținere.</p>

Opțiunea 5: Sprijinirea inițiativelor care favorizează economia de familie și care pot crea mijloacele elementare de subzistență. Această măsură poate fi suplimentată prin veniturile existente și cele noi (microcredite, oferirea de terenuri pentru grădini de legume, livezi, creșterea animalelor).

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Creează dinamici pozitive în comunitate din punctul de vedere al activării oamenilor.</p> <p>Poate fi o completare a ajutoarelor sociale și a veniturilor sociale, reducând dependența de ajutoarele de la stat.</p> <p>Poate contribui la formarea oamenilor și la ameliorarea condițiilor de angajabilitate.</p>	<p>Necesită alocarea cel puțin a unor parcele de teren și, uneori, ridicarea unor construcții noi.</p> <p>Necesită planuri de formare.</p> <p>Necesită mici investiții (granturi sau microcredite).</p> <p>Necesită respect față de proprietate (inclusiv siguranță/ securitate) și de bunurile private.</p> <p>Este viabilă dacă este încadrată în proiectele de dezvoltare a comunității.</p>	<p>Îi lipsesc flexibilitatea și acoperirea măsurilor de protecție (în ceea ce privește veniturile) și de activare (care, de cele mai multe ori, se exclud reciproc în legislațiile naționale).</p> <p>Poate implica pierderi la microcredite și la investiții.</p>

Opțiunea 6: Corelarea sistemelor actuale de ajutor social (venituri) cu măsuri de activare bazate pe logica protecție-inserție.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Contribuie la combaterea dependenței de ajutoarele sociale, care caracterizează numeroase comunități de romi.</p> <p>Poate constitui o alternativă viabilă la tendințele actuale de reducere a veniturilor sociale.</p>	<p>Necesită programe de sprijin, o monitorizare adecvată și o abordare individualizată, inclusiv itinerare individuale.</p> <p>Trebuie încadrată în proiecte permanente de intervenție socială, diferite departamente urmând aceeași logică și lucrând în sinergie.</p>	<p>Sunt neclare delimitările dintre drepturi (care li se aplică în mod egal romilor) și responsabilități (în funcție de deciziile personale).</p> <p>Funcționează dacă stimulentele aduc o schimbare pe termen scurt.</p>

⁶⁰ Această opțiune se bazează pe ideea că, datorită circumstanțelor economice și sociale, vor continua să existe procese de migrare a persoanelor rome și non-rome; procese migratoare interne (migrarea spre oraș în cadrul anumitor țări și între țările UE, dinspre Europa Centrală și de Est spre UE-15) și procese migratoare externe (dinspre țările terțe, inclusiv din Balcani și Europa de Est, spre UE). Este de dorit să se regularizeze migrarea, cu sprijinul adecvat și controlul fluxurilor, iar în acest scop sunt necesare activități atât în zonele de origine, cât și în cele de destinație.

⁶¹ A se vedea Recenzia privind sărăcia în rândul copiilor și excluderea romilor din Ungaria. Document disponibil la adresa: <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/>.

Opțiunea 7: Dezvoltarea și facilitarea unor planuri explicite de migrare temporară, ciclică, circulară sau definitivă (în țară și în străinătate).⁶⁰

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Ar putea contribui la constituirea unor procese migratoare mai ordonate, evitându-se neregulile, gradul ridicat de excludere și situațiile de exploatare umană din prezent.</p> <p>Migrația ar putea deveni un proces ciclic sau circular, consecvent cu dorințele actuale ale multor romi.</p>	<p>Ar trebui incluse inițiative legate de oportunitățile oferite de piața muncii, alături de un sprijin adecvat și de măsuri însoțitoare din zona de origine până în cea de destinație.</p> <p>Implică o corelare a dimensiunilor internaționale și locale ale migrației.</p>	<p>Este o abordare costisitoare și complexă.</p> <p>Nu este viabilă în absența unor acorduri internaționale (care pot fi uneori bilaterale) și în cadrul politicilor actuale ale multor țări membre cu privire la migrație.</p> <p>Ar funcționa numai pentru anumiți migranți rome (cei dispuși să respecte regulile de migrare).</p>

Practici care s-au dovedit a avea consecințe negative

Toate strategiile și opțiunile inadecvate descrise în cazul romilor din comunitățile urbane segregate sunt relevante și aplicabile și în cazul așezărilor rurale. Mai putem adăuga următoarele strategii frecvent implementate însă neviabile:

1. Menținerea așezărilor rurale într-o stare incertă din punct de vedere juridic sau aprobarea unor legi care obligă sau promovează evacuarea romilor, fără a oferi alternative.
2. Refuzul municipalităților de a furniza servicii publice din cauza faptului că așezările sunt „ilegale”, în ciuda posibilității ca locuitorii să fi trăit acolo de zeci de ani.

Strategii specifice, acțiuni prioritare, recomandări utile

Educație: Cele mai multe strategii și priorități descrise în cazul romilor din zonele urbane sunt utile și în cazul romilor din așezările rurale. Cu toate acestea, unele dintre problemele menționate anterior sunt agravate în mediile rurale și trebuie să beneficieze de o prioritate sporită sau să necesite abordări specifice.

- Segregarea școlilor rămâne principala problemă în numeroase zone rurale, unde se întâlnesc școli speciale pentru romi și școli *de facto* pentru romi. Segregarea are legătură cu distanța fizică și implică, în numeroase cazuri, existența unor școli cu o infrastructură improprie și cu resurse limitate, care se închid uneori iarna în zonele afectate de condiții meteorologice extreme. Iată câteva măsuri pentru ameliorarea acestei situații:

- eliminarea prin lege a școlilor speciale pentru romi;
- asigurarea transportului școlar în satele sau în centrele urbane din împrejurimi;
- asigurarea unui sprijin special pentru facilitarea integrării și evitarea respingerii (dușuri și toalete, subvenții pentru achiziționarea de materiale școlare etc.);
- lecții și activități speciale pentru compensarea dezavantajelor sau pentru a ajuta copiii să-și facă temele.

- Educația preșcolară rămâne o prioritate pentru prevenirea sau ameliorarea dezavantajelor copiilor rome la începutul perioadei de școlarizare obligatorii. Punerea la dispoziție a unor grădinițe sau centre sociale pentru ameliorarea dezavantajelor,⁶¹ s-a dovedit a fi o reacție adecvată. Proiectele similare care vizează compensarea dezavantajelor copiilor rome, cum ar fi cele de învățare a limbii, dacă limba lor maternă este limba romani, pot și ele să sporească implicarea familiei și să amelioreze atât așteptările educaționale ale părinților, cât și pe cele ale copiilor.

Ocuparea forței de muncă: Ocuparea forței de muncă rămâne o provocare majoră în zonele rurale, dată fiind lipsa curentă a oportunităților. De fapt, numărul mic de oportunități de angajare este influențat de regulile care privesc lipsa sau gradul insuficient de liberalizare a achizițiilor de terenuri, precum și absența penalizărilor pentru proprietarii care nu le utilizează în mod productiv. În ciuda condițiilor nefavorabile, pot fi analizate câteva alternative pentru facilitarea activării prin diferite mijloace:

- inițiative care susțin economia elementară de subzistență (conform explicațiilor de la opțiunea 5);

- măsuri de activare corelate cu ajutoare sociale (conform descrierii de la opțiunea 6);
- accesul la locuri de muncă publice în anumite zone, inclusiv la protejarea și întreținerea mediului și a pădurilor.

Locuințe: Majoritatea strategiilor din domeniul locuințelor descrise pentru zonele urbane se pot aplica și în cazul așezărilor rurale. Se pot folosi și alte acțiuni și strategii, cum ar fi:

- includerea de către guvernul central a condițiilor (interzicerea politicilor de segregare) atunci când se transferă resursele economice la nivel local;
- sporirea inițiativelor de angajare a romilor la construirea sau renovarea caselor proprii, cu sprijin și garanții corespunzătoare;
- reconstruirea fondului de case nelocuite existent în zonele rurale.

Sănătate: Situația este de o gravitate deosebită în zonele rurale și afectează în mod disproporționat femeile și copiii, din cauza unor factori interni și externi. Pe de o parte, lipsesc în mare măsură asigurările de sănătate (în aceste cazuri, accesul este limitat la serviciile de urgență și la bolile cronice, fără a exista acces la medicamente gratuite sau subvenționate), lipsesc mijloacele de transport de urgență, iar distanța până la spitale este mare. Pe de altă parte, vulnerabilitatea romilor față de boli este asociată cu sărăcia și supra-aglomerarea, expunerea la condiții climaterice extreme, igiena precară ca urmare a proximității terenurilor de colectare a deșeurilor, lipsa apei potabile și alimentația necorespunzătoare (printre exemple se numără anemia, paraziții, tuberculoza, bolile de piele, malnutriția, afecțiunile stomacale, problemele dentare, bolile respiratorii, infecțiile și degerăturile). Strategiile existente de ameliorare a acestor situații pot urma două direcții:

- asigurarea accesului la serviciile de sănătate din satele și orașele înconjurătoare și o furnizare corespunzătoare și adaptată a acestora prin mijloace de susținere, inclusiv prin programe de mediere;
- înființarea de centre medicale în cadrul comunităților de romi, care să funcționeze dintr-o perspectivă medicală largă, inclusiv cu rol de prevenție, și să fie mereu conectate la serviciile de sănătate generale.

Abordarea microteritorială: În anumite țări din Europa Centrală și de Est, romii tind să fie concentrați în anumite zone rurale (microteritorii) cu o rată de sărăcie ridicată. Abordarea microteritorială, prin care investițiile și planurile

de dezvoltare se concentrează asupra acestor zone, poate aborda nevoile romilor planificând îmbunătățiri pentru toți cetățenii care locuiesc în zonă. Riscul poate fi lipsa unei implicări reale și a unei participării active a comunităților de romi la aceste inițiative, dacă inițiativele nu sunt adaptate și susținute corespunzător; de fapt, deși abordarea microteritoriilor poate aduce avantaje atât romilor, cât și celorlalți cetățeni, romii pot și să fie excluși din inițiative, în special dacă aceștia locuiesc în zone îndepărtate și complet deconectate de la serviciile publice sau dacă nu există o abordare proactivă care să cuprindă și romii.⁶²

Acțiunile comunitare – activarea comunității: În numeroase comunități de romi nu există intervenții sociale și lipsesc aproape cu desăvârșire proiectele sociale permanente. Dinamicile interne cauzează și ele o degradare a acestor comunități, nu numai în ceea ce privește condițiile de trai, ci și în ceea ce privește ordinea și regulile interne. Fără susținere și repere externe, aceste comunități tind să fie afectate de reducerea așteptărilor, a angajării personale și a oportunităților de legături de bază cu *societatea* în ansamblu. În aceste comunități izolate tind să se agraveze probleme precum exploatarea umană (care afectează în principal femeile, tinerii și copiii), traficul de droguri, prostituția, SIDA și violența domestică (care se consideră a fi un aspect privat din cadrul familiei). Căsătoriile timpurii și cele aranjate sunt mai frecvente și au legătură cu sarcinile la adolescente. În toate aceste situații, se recomandă înființarea unor echipe de lucru pentru comunități, care să asigure susținerea sistematică a mediatorilor culturali, a liderilor romi și a organizațiilor de romi. Activitatea comunitară desfășurată prin inițiative publice și private nu poate rezolva problemele legate de justiție sau statul de drept (acestea trebuie abordate în cadrul altor domenii, cum ar fi securitatea), dar poate introduce în comunitate alte dinamici și paradigme, lucrând asupra obiceiurilor și a rutinelor zilnice, introducând modele de referință pozitive, susținând persoanele care prezintă cea mai mare probabilitate de a se schimba, identificând posibilele persoane care pot avea rol de reper pentru ceilalți și, pe scurt, facilitând legăturile dintre comunitatea romilor și lumea din exterior.

3.4. Posibile tipuri de abordări privind migranții romi și cetățenii romi ai UE care se deplasează pe teritoriul statelor membre din UE-15

Provocări-cheie ale politicilor

Dintr-o perspectivă juridică, trebuie să distingem cel puțin două situații din punctul de vedere al provocărilor politicilor din această categorie: situația romilor cetățeni ai UE, care provin, de obicei, din țările Europei Centrale

⁶² Noul „Program de încheiere” al guvernului maghiar acoperă perioada 2008-2013 și a identificat cele mai defavorizate 33 de microregiuni din Ungaria. A se vedea Președinția maghiară a UE (2011) – *Background information on the territorial aspects of extreme poverty Informal, Informal Contact Group meeting*. 18 februarie

⁶³ Consiliul European (2000a), op. cit.; Consiliul European (2004), *Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora*. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/>.
Consiliul European (2000a), *Directiva 2000/43/CE a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică*. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/>.

⁶⁴ Consiliul European (2008), *Decizia-cadru 2008/913/JAI a Consiliului din 28 noiembrie 2008 privind combaterea anumitor forme și expresii ale rasismului și xenofobiei prin intermediul dreptului penal*. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/>.

⁶⁵ Conform unei clauze din Anexa la Tratatul privind aderarea Republicii Bulgaria și a României la UE, se introduce o perioadă de tranziție de cel mult 7 ani, cu începere din ziua aderării la Uniune, în care celelalte state membre sunt libere să impună măsuri la nivel național pentru reducerea accesului forței de muncă din Bulgaria și România pe piețele muncii din statele respective. Cel mai adesea, aceste măsuri constă în cerința deținerii unui permis de muncă. Informații disponibile la adresa: <http://ec.europa.eu/>.

și de Est (în special din România și, într-o mai mică măsură, din Bulgaria, Republica Slovacă și Republica Cehă) și care se deplasează prin UE, fiind cetățeni ai UE și exercitându-și dreptul la liberă circulație; și situația imigranților romi sosiți pe termen scurt sau mediu în UE-15 (în special din fosta Iugoslavie), care sunt cetățeni ai unor țări terțe.

Eforturile politicilor trebuie orientate spre evitarea discursurilor politice negative și a ostilității față de imigranții romi și față de romii cetățeni ai UE și membrii familiilor acestora, precum și spre găsirea unor modalități de garantare a drepturilor acestora, oferindu-le romilor oportunități de integrare socio-economică. În termeni concreți, următoarele opțiuni de politici sunt considerate prioritare:

1. Garantarea aplicării integrale a legislației privind romii cetățeni ai UE și membrii familiilor acestora, inclusiv a standardelor UE, în special aplicarea deplină a Directivei privind libera circulație și a Directivei antidiscriminare.⁶³
2. Prevenirea formelor ilegale de migrație și respectarea interdicției privind actele de incitare la ură sau la violență rasistă sau xenofobă.⁶⁴
3. Promovarea unei înțelegeri publice mai bune a fenomenului migrației romilor, inclusiv prin măsuri de sensibilizare, precum și neutralizarea și reducerea ostilității crescânde a populațiilor-gazdă față de imigranții romi din Europa.

4. Definirea și conceperea unor sisteme de integrare adecvate pentru romii cetățeni ai UE, care provin, de obicei, din țările Europei Centrale și de Est, și a imigranților romi în funcție de circumstanțele și de nevoile acestora.

5. Evitarea situațiilor generale de marginalizare extremă, inclusiv a lipsei unei protecții adecvate a copiilor, prin facilitarea accesului la serviciile publice.

6. Asigurarea susținerii adecvate pentru integrarea pe piața muncii a romilor cetățeni ai UE, care provin, de obicei, din țările Europei Centrale și de Est, ținând cont de regimurile de tranziție privind accesul la piața muncii.⁶⁵

7. Îmbunătățirea cooperării și a coordonării și dezvoltarea de proiecte comune, inclusiv analiza și monitorizarea între țara de origine și cea de destinație.

Posibile opțiuni de urmat

Unele opțiuni și strategii descrise anterior pentru celelalte trei grupuri sunt relevante și în cazul romilor din această categorie, în funcție de situația acestora din țara de destinație. Ne vom opri aici asupra celor care sunt specifice romilor cetățeni ai UE care provin, de obicei, din țările Europei Centrale și de Est și imigranților romi:

Opțiunea 1: Evitarea de la început a concentrărilor în grupuri și a formării de tabere improvizate prin punerea la dispoziție a unor alternative de locuit pe termen scurt adaptate la nevoile romilor

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Contribuie la reducerea respingerii publice.</p> <p>Facilitează intervențiile încă de la început, precum și acordarea atenției adecvate.</p> <p>Stabilește reguli de bază și favorizează comportamentele responsabile din partea imigranților.</p> <p>Reduce dimensiunea așezărilor ilegale concentrate de la periferia zonelor urbane.</p>	<p>Interzicerea locuințelor libere/nereglementate necesită asigurarea unor alternative de locuit și existența unor programe de întâmpinare și de integrare.</p> <p>Beneficierea de servicii necesită respectarea regulilor (abordarea din perspectiva condiționalității).</p> <p>De asemenea, este necesară congruența din partea serviciilor publice (alinieră mesajelor și a acțiunilor).</p>	<p>Riscul de a deveni un factor de atracție pentru orașele care urmează această abordare.</p> <p>Riscul de a împinge migrația romi spre orașele învecinate (unde există așezări gratuite și nereglementate și nu există obligația de respectare a regulilor și a legislației).</p> <p>Vor participa numai romii care sunt dispuși să își demonstreze implicarea și responsabilitatea.</p>

Opțiunea 2: Crearea unei rețele de terenuri specifice și adaptate pentru primirea temporară a imigranților romi (așa-numitele „*villages d'insertion*”) sau a unor locuințe de tranziție, pentru a asigura cazarea și alte măsuri de susținere socială pentru familiile de romi în zonele spre care acestea migrează cel mai frecvent.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Evitarea concentrării nereglementate a romilor.</p> <p>Susținere timpurie a romilor și intervenție socială.</p> <p>Reducerea conflictelor sociale și a stigmatizării.</p>	<p>Trebuie implementată cu un control, reguli, sisteme de monitorizare permanentă și programe însoțitoare corespunzătoare.</p> <p>Trebuie interzisă stabilirea în afara acestor <i>villages d'insertion</i>.</p>	<p>Este costisitoare și necesită muncă intensivă pe termen lung.</p> <p>Trebuie să fie o politică națională (posibil internațională) pentru a fi eficientă și a evita acțiunile „ping-pong” din partea orașelor.</p> <p>Primarii salută ideea, dar se confruntă cu o opoziție în administrația lor urbană; de asemenea, apare o opoziție semnificativă din partea cetățenilor, dacă locațiile se află în apropierea cartierelor obișnuite.</p>

Opțiunea 3: În cazul imigranților romi din țările terțe, aplicarea aceluiași reguli, practici și mecanisme (cu modificările corespunzătoare) stabilite în ceea ce privește întâmpinarea și integrarea imigranților din țările terțe: integrarea imigranților romi în politicile generale privind migrația.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Inserția romilor din țări terțe în mecanisme de integrare obișnuite.</p> <p>În acest caz, nu sunt necesare instrumente specifice romilor, ci mai degrabă trebuie adaptate serviciile existente în materie de migrație.</p> <p>O opțiune mai ieftină.</p>	<p>Nevoia de adaptare, flexibilitate și specializare a serviciilor existente.</p> <p>Necesită o abordare proactivă și implicarea activă a societății civile.</p>	<p>Utilă numai pentru cetățenii din afara UE.</p> <p>Dubii constante cu privire la măsura în care această abordare va funcționa eficient și la capacitatea lor de adaptare.</p>

Opțiunea 4: Garantarea accesului la servicii de bază (educație, sănătate și servicii sociale), concomitent cu facilitarea proceselor de înregistrare, de susținere și de monitorizare. Această opțiune ar trebui implementată și ea alături de toate celelalte opțiuni.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Reduce insecuritatea romilor, garantând totodată drepturile fundamentale, inclusiv drepturile copilului.</p> <p>Previne situațiile de excluziune extremă.</p>	<p>Necesită sensibilitate, adaptarea serviciilor publice și a anumitor programe însoțitoare.</p> <p>Asigurarea unui acces nediscriminatoriu la serviciile de bază cum ar fi cele medicale nu poate fi condiționată. În același timp, se recomandă dezvoltarea unor mecanisme de monitorizare, inclusiv a unor contracte pentru familii, în care să fie cuprinse angajamente de bază (de exemplu, cu privire la cerșitul de către copii etc.).</p>	<p>Abordarea politicii poate deveni un factor de imigrare.</p>

Opțiunea 5: Dezvoltarea de proiecte în comun între țările/regiunile de origine și țările/regiunile de destinație, pentru a susține migrația conform standardelor necesare (regulată, conformă cu cererea și nevoile de pe piața muncii, cu programe de susținere adecvate etc.).

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
<p>Ar putea contribui la ordonarea fluxurilor migratoare.</p> <p>Normalizează procesele.</p>	<p>Trebuie să fie o politică internațională.</p> <p>Necesită o coordonare adecvată, care să funcționeze în țările de origine și în cele de destinație.</p>	<p>Este adecvată numai pentru acele grupuri de romi care au cu adevărat intenția de a rămâne în țara de destinație pe termen mediu sau lung.</p> <p>Ar putea funcționa pentru anumite grupuri din domeniul muncii sezoniere.</p>

Practici care s-au dovedit a avea consecințe negative

În numeroase țări-gazdă au fost implementate frecvent politici inadecvate. Cele mai obișnuite sunt:

1. Demolarea taberelor de romi fără a oferi o alternativă de locuit.
2. Evacuările forțate, expulzările romilor cetățeni ai UE, fie în familie, fără respectarea procedurii adecvate și a garanțiilor adecvate (interzisă de lege conform Directivei din 2004 privind libera circulație). Expulzarea cetățenilor UE de pe teritoriul unui stat membru este posibilă numai în anumite condiții stabilite în Directiva privind libera circulație. Expulzările colective ale romilor care nu sunt cetățeni ai UE sau nu sunt rude ai unor cetățeni UE încalcă drepturile omului.
3. Absența mecanismelor de monitorizare pentru a avea permanent informații privind situația acestor grupuri, în vederea identificării nevoilor acestora și a asigurării intervențiilor publice adecvate.
4. Strategii și măsuri orientate exclusiv sau în principal spre control (expulzări, evacuări forțate, ducerea copiilor romi în instituții pentru minori etc.) fără asigurarea unor măsuri de susținere și a unor programe de inserție.
5. Activarea discursurilor politice negative prin care romii sunt învinuiți și făcuți responsabili pentru insecuritate, degradarea serviciilor, activități ilegale și trafic de ființe umane sau sunt identificați cu aceste aspecte.

Strategii specifice, acțiuni prioritare, recomandări utile

Educația și îngrijirea copilului: Copiii romi și romii mai tineri, precum și femeile rome, sunt cele mai vulnerabile subgrupuri dintre comunitățile rome.⁶⁶ Copiii migranților romi tind să se confrunte cu aceleași dezavantaje în învățământ (segregare, abandon școlar timpuriu, rezultate slabe etc.) ca și alți copii romi, ei confruntându-se și cu alte probleme interdependente frecvente, inclusiv lipsa accesului la școală, frecvența redusă în cazul în care obțin totuși accesul, respingerea din partea societății, rasismul, xenofobia etc. Aceste dificultăți sunt legate în numeroase cazuri de absența documentelor, precum și de dificultăți legate de mediul lingvistic și cultural, de lipsa mijloacelor economice pentru cărți și alte materiale de școală, absența serviciilor de transport, respingerea din partea sistemului școlar, gradul ridicat de mobilitate etc. În anumite cazuri, familiile își

iau copiii cu ele pe întreg parcursul călătoriei, iar aceștia pot ajunge pe străzi, confrunțați cu condiții meteorologice adverse și cu insuficiența hranei și folosiți adesea pentru cerșit. Printre măsurile și abordările recomandate pentru ameliorarea acestei situații se numără:

- Deschiderea unor cursuri de tranziție sau intermediare în școlile normale sau includerea lor în clase „normale”, însoțită întotdeauna de un set de măsuri: servicii de transport școlar, programe de monitorizare, susținere personalizată pentru temele de casă și predarea limbii. Aceste inițiative s-au dovedit a funcționa atunci când beneficiază de susținerea serviciilor sociale și de implicarea ONG-urilor și atunci când intervenția vizează întreaga familie, acoperind nevoile de bază ale membrilor acesteia, nu numai cele legate de copii.

Ocuparea forței de muncă: Dificultățile accesului la locuri de muncă sunt în continuare severe pentru aceste grupuri de romi (în cazul romilor cetățeni UE, aceste dificultăți pot fi legate de restricții ale liberei circulații a lucrătorilor). Deși unii dintre ei găsesc locuri de muncă decente, mulți alții subzistă prin activități informale desfășurate în economia informală, în care este implicată întreaga familie, fiind uneori supuși exploatării din partea grupărilor mafioate. Veniturile din activitățile informale sunt suplimentate uneori cu subvenții publice și cu ajutorul primit de la organizații caritabile.

- Unele experiențe au demonstrat că poate fi o soluție bună includerea migranților romi (prin procese adecvate) în inițiativele existente pentru formarea profesională și angajarea romilor sau a altor grupuri aflate în circumstanțe similare.

Locuințe: Numeroși migranți romi duc lipsă de locuințe adecvate și trăiesc în tabere/așezări improvizate sau dorm pur și simplu în vehicule sau în clădiri abandonate, iar alții își găsesc prin mijloace proprii soluții de locuit adecvate. Tendința de concentrare în familii sau grupuri mari sporește vizibilitatea romilor, alimentând în același timp ostilitatea din partea vecinilor. Gradul ridicat de mobilitate (între diferite orașe din țara de destinație, în funcție de oportunitățile de muncă și de dinamica familiei, precum și de paradigmele migratoare neanticipate (inclusiv întoarcerile unor persoane în țara de origine, în timp ce restul grupului rămâne în țara-gazdă) îngreunează și mai mult intervențiile din domeniul locuințelor.

- Au fost descrise anterior diferite opțiuni pozitive de a asigura sisteme de locuit, inclusiv, în unele cazuri, accesul la apartamente de închiriat sau la locuințe sociale pe termen lung. Indiferent de alternativa oferită, toate experiențele arată că este nevoie de la început de implicarea publică, alături de stabilirea unor reguli, fiind necesare următoarele:

⁶⁶ Comisia Europeană (2010c), Document de lucru al serviciilor Comisiei. Punerea în aplicare a instrumentelor și politicilor Uniunii Europene privind incluziunea romilor – Raport de progres 2008-2010. Parlamentul European (2011), studiul *Measures to Promote the Situation of Roma EU Citizens in the European Union*. Document disponibil la adresa: <http://www.euromanet.eu/>. Rapoarte de țară disponibile la adresa: <https://lirias.kuleuven.be/>.

⁶⁷ Consiliul UE (2011), *Directiva Parlamentului European și a Consiliului privind aplicarea drepturilor pacienților în cadrul asistenței medicale transfrontaliere*. PE-CONS 6/11. 21 februarie – document disponibil la adresa: <http://register.consilium.europa.eu/>.

⁶⁸ FRA (2009b), op. cit.

- combinarea de soluții pozitive și cerințe privind comportamentele adecvate (abordarea din perspectiva condiționalității);
- încadrarea măsurilor de locuit în planurile de intervenție socială intensivă, care să acopere toate domeniile prioritare și toate nevoile de bază;
- luarea de măsuri adecvate în funcție de diferite grupuri și circumstanțe. De fapt, în timp ce unele grupuri au ajuns rapid la case sau apartamente normale, în alte cazuri, itinerarele și măsurile flexibile care sunt necesare vor atinge rezultate pozitive numai într-un ritm foarte lent.

Sănătate: Condițiile extrem de precare în care trăiesc numeroși romi agravează problemele de sănătate descrise pentru alte categorii. De fapt, lipsa documentelor legale (de exemplu, a cărților de identitate sau a înregistrării locuințelor) condiționează accesul la serviciile de sănătate, acesta fiind posibil, în majoritatea cazurilor, numai în situațiile de urgență. Situațiile sociosanitare, alături de condițiile de locuit precare și de obiceiurile nesănătoase, necesită atenție și susținere specială. Există diferite abordări care au contribuit la rezolvarea sau cel puțin la ameliorarea problemelor de sănătate:

- utilizarea cardului european de asigurări de sănătate (CEAS), insuficient cunoscut, dar disponibil tuturor cetățenilor UE (presupunând că acești romi beneficiază de asigurare socială în statul membru de origine);
- Directiva privind asistența medicală transfrontalieră clarifică drepturile pacienților care apelează la serviciile de sănătate dintr-un alt stat membru și suplimentează drepturile de care se bucură deja cetățenii la nivelul UE prin legislația referitoare la coordonarea sistemelor de securitate socială;⁶⁷
- facilitarea accesului la serviciile de sănătate în anumite condiții (Spania);
- campanii speciale în domeniul sănătății, pentru măsuri paliative și preventive, concepute, de obicei, de ONG-uri.

Legalizarea, sprijinul primar și securitatea: Numeroși migranți romi nu au acte legale, iar numeroși romi cetățeni ai UE nu și-au putut înregistra domiciliul.⁶⁸ Lipsa actelor de identitate în anumite cazuri sau a permiselor de rezidență în cazul resortisanților unor țări terțe rămâne problema fundamentală a romilor în ceea ce privește accesul la serviciile de bază. De cele mai multe ori, romilor cetățeni ai UE care se deplasează între statele din UE-15 nu li se garantează drepturile pe care le au în calitate de cetățeni ai UE, iar aceasta rămâne una dintre barierele principale în calea integrării. Lipsa accesului la drepturi

implică o lipsă a protecției pentru familii întregi, în special pentru copii. Femeile și copiii sunt adesea victimele primare ale sărăciei; în special fetele sunt mai vulnerabile față de forme multiple de discriminare, inclusiv, uneori, față de violență. Intervențiile inițiale care vizează migranții romi și romii cetățeni ai UE care se deplasează între statele membre din UE-15 necesită, în general, o triplă abordare:

- depășirea dificultăților legale în vederea garantării drepturilor de bază;
- asigurarea sprijinului social inițial pentru facilitarea accesului la serviciile publice;
- garantarea siguranței tuturor persoanelor, în special a copiilor și a femeilor.

3.5. Posibile tipuri de abordări pentru nomazi (și pentru romii semimobili)

Provocări-cheie ale politicilor

Pentru țările în care stilul de viață nomad este frecvent, provocările-cheie ale politicilor sunt legate de recunoașterea și respectarea faptului nomadic și, în consecință, de crearea condițiilor care să permită stiluri de viață nomadice demne. Mai concret:

1. Asigurarea unor condiții adecvate pentru acei romi care au și doresc să își păstreze un mod de viață mobil (organizarea oficială de popasuri și/sau locuri de cazare temporare) care să le permită acestora să își urmeze stilul de viață.
2. Recunoașterea deplină a stilului de viață nomad prin recunoașterea locuinței mobile ca locuință legală și, drept urmare, modificarea corespunzătoare a prevederilor și a practicilor care implică în prezent dezavantaje în ceea ce privește recunoașterea drepturilor (înregistrarea, accesul la servicii etc.).
3. Adaptarea serviciilor publice (educație, sănătate, servicii de ocupare a forței de muncă) la necesitățile nomazilor, pentru a le permite nomazilor romi accesul la ele în aceleași condiții ca și celorlalți cetățeni, acordând o atenție specială asigurării învățământului primar și secundar.

Opțiuni de urmat

Printre posibilele opțiuni complementare care decurg din provocările sus-menționate ale politicilor se numără:

Opțiunea 1: Adoptarea și punerea în aplicare a unei legislații specifice pentru facilitarea și garantarea stilului de viață nomad. O asemenea legislație specifică poate include, printre altele, recunoașterea rulotelor și a locuințelor mobile ca forme de locuințe, beneficierea de drepturi elementare ca urmare a înregistrării locuințelor mobile ca spații de locuit, o infrastructură specifică, adaptarea serviciilor publice și sociale precum accesul la educație, la sistemul de sănătate și la sistemul de venituri.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
Facilitează stilul de viață al nomazilor. Garantează drepturi efective.	Pentru a fi eficace, această opțiune implică resurse suplimentare, adaptarea serviciilor și specializarea administrației.	Există dificultăți în legătură cu adaptarea la diferite circumstanțe și nevoi ale nomazilor din aceeași țară.

Opțiunea 2: Prevederea unei rețele adecvate de popasuri și terenuri de așezări temporare pentru iarnă în zonele urbane. Acestea nu trebuie să urmeze logica unor condiții minime de ședere, ci logica unor echipamente și servicii suficiente și adecvate.

Beneficii – adecvare	Condiții necesare	Limite/riscuri
Poate facilita mobilitatea nomazilor în condiții de siguranță. Sporește calitatea vieții nomazilor. Reduce conflictele cu municipalitățile și cu vecinii.	O politică națională care să acopere întreaga țară. Implicarea comunității nomade în procesele de planificare și în cele decizionale. Susținerea adecvată și programe de intervenție socială.	Opoziție din partea administrațiilor municipale. Poate constitui un factor de atracție spre orașele participante la asemenea rețele. Poate aprofunda discriminarea dacă popasurile nu întrunesc condițiile cerute.

Strategii care s-au dovedit a avea consecințe negative

Printre strategiile inadecvate se numără:

1. Absența unei legislații specifice privind nomadismul în țările în care romii au asemenea stiluri de viață, caracterul restrictiv al legislației sau lipsa aplicării la nivel local.
2. Politici de servicii minime: cel mai mic număr de popasuri posibile, cu infrastructură și echipamente minime, concepute numai ca spații de tranziție.
3. Respingerea sau împotrivirea sistematică prin ridicarea de obstacole juridice și administrative în calea furnizării de servicii către nomazi în momentul în care sosesc sau poposesc în oraș (înscriserea copiilor la școală, serviciile sociale și alte servicii municipale).

Strategii specifice, acțiuni prioritare, recomandări utile

Educație: Problema specifică a nomazilor în domeniul educației este accesul la diferite școli pe parcursul aceluiași an școlar. Cea mai frecventă abordare pentru rezolvarea acestei situații este stabilirea unor mecanisme de sprijin care să faciliteze tranziția dintre școli, cu posibilitatea înmatriculării elevilor în orice moment al anului. Acest lucru necesită un proces de monitorizare adecvat și coordonare, precum și servicii de sprijin. Există mai multe modalități prin care se poate atinge același obiectiv:

- facilitarea înmatriculării elevilor în orice moment al anului, precum și a evidenței notelor lor și a fișelor de înmatriculare;
- combinarea serviciilor de educație speciale pentru nomazii romi alături de accesul la școlile publice;

⁶⁹ De exemplu, într-unul din patru cazuri în Regatul Unit.

⁷⁰ Aceste experiențe sunt detaliate la Centre de Médiation des Gens du Voyage et des Roms, pe site-ul „Wallonie”: <http://www.cmgv.be/>.

- înființarea unor centre districtuale școlare pentru școlarizarea nou-veniților și a copiilor nomazi prin intermediul unor organizații de școli itinerante sau de vehicule de școlarizare itinerante, care să călătorească din loc în loc.

Ocuparea forței de muncă: Încercările de integrare a nomazilor în forța de muncă generală se dovedesc a fi extrem de dificile, pentru că aceasta din urmă necesită stiluri de viață sedentare sau cvasi-sedentare. Cu toate acestea, nomazii participă la numeroase activități economice și în cadrul forței de muncă temporare (timp de mai multe săptămâni sau luni). Ar trebui facilitat accesul la activități economice independente. Accesul juridic la statutul de „independent” este restrictiv în unele state, obligând candidații să fi terminat liceul sau să fi trecut un anumit examen de management; drept urmare, majoritatea profesioniștilor nomazi sunt excluși de la locurile de muncă și activitățile la care aspiră. Noile reglementări de mediu care creează un cadru pentru activitățile de reciclare au efecte negative asupra comunităților nomade (în special în segmentele cele mai sărace). Măsurile specifice pot:

- să prevadă servicii de angajare specifice pentru nomazi, corelate cu recunoașterea juridică și oficializarea angajării nomazilor. În plus, se poate oferi sprijin prin formare individuală, pentru a atinge competențele minime de gestiune și contabilitate;
- să faciliteze accesul legal la activitățile independente.

Locuințele și aspectele juridice înrudite: În numeroase cazuri, pentru rulotele țiganilor și ale nomazilor nu se alocă spații legale pentru ședere provizorie, aceste persoane fiind nevoite să ocupe terenuri și tabere neautorizate.⁶⁹ Inexistența spațiilor disponibile, la care se adaugă lipsa oricărei perspective de progres și amenințarea constantă cu evacuarea, i-a determinat pe numeroși nomazi să caute cazare în spații de cazare fixe sau, în alte cazuri, să-și cumpere un teren pe care își instalează rulotele; de fapt, numărul de locuri de popas este foarte limitat în majoritatea țărilor. Nerecunoașterea rulotei ca formă de locuință poate limita dreptul la ajutoare de locuință la nivel local. Modelele existente pentru abordarea acestei situații pot prezenta diferențe și toate s-au dovedit a rezolva parțial această nevoie; rămâne însă un decalaj mare între legislație și practici:

- Unele țări au adoptat legi prin care se prevăd locuințe sociale specifice pentru nomazi, de exemplu, sub forma unor locuri de popas sau prin sisteme de locuințe de grup, prevăzându-se inclusiv stimulente pentru autoritățile locale în vederea construirii și a întreținerii locurilor de popas (Irlanda și Regatul Unit).

- Altele acceptă nominal dreptul romilor și al nomazilor de a se înscrie într-un stil de viață itinerant/semi-itinerant, în ciuda limitărilor larg răspândite în ceea ce privește asigurarea de cazare corespunzătoare, care neagă efectiv acest drept (Grecia, Țările de Jos și unele regiuni din Belgia).

- Unele regiuni tind să recunoască legal rulotele ca formă de locuit (Flandra, Belgia). Categoria administrativă de rezidență „mobilă” este foarte bine adaptată la nomazii belgieni și folosită în mare măsură de către aceștia, dar accesul la serviciile publice, inclusiv la cele sociale, nu este încă adaptat la aceste reglementări.

- Altele au creat documente de circulație (*titres de circulation*), făcând distincție între oameni în funcție de gradul lor de nomadism și de activitatea economică (Franța).

- Organizarea oficială a comunităților nomade, cu asigurarea serviciilor minime, a fost încercată cu un oarecare succes în Belgia.⁷⁰ Li se permite astfel familiilor nomade să fie mobile, să poposească în spații temporare, fiindu-le satisfăcute nevoile de bază într-un cadru oficial și recunoscut. Acest model necesită o implicare puternică a autorităților locale și regionale și cooperarea organizațiilor comunității nomade. Procesul de mediere dintre comunitate și autoritățile locale este o parte esențială a acestui model.

- În alte regiuni, reacția față de stilurile de viață nomade este desegregarea și dispersarea pe teritoriul orașului.

Sănătate: Asigurarea accesului comunităților nomade de romi la serviciile locale de sănătate implică accesul fluent la serviciile de sănătate în acele zone în care ei poposesc pe parcursul anului și, uneori, punerea la dispoziție a unor puncte de asistență medicală primară mobile și pentru zone îndepărtate, inclusiv a unor servicii de interpretare sau mediere, atunci când este necesară abordarea unor nevoi specifice.

4.

Corelarea modelelor cu instrumentele și politicile UE

Statele membre au responsabilitatea primară de a concepe și a implementa politici care să vizeze promovarea incluziunii sociale și economice a romilor, iar UE poate aduce susținere și plusvaloare.⁷¹ Strategiile și politicile naționale privind romii trebuie încadrate în valorile și principiile UE, iar tipurile de abordări privind incluziunea romilor pot și trebuie să fie corelate sistematic cu instrumentele juridice, de politică și financiare ale UE. De fapt, din rapoarte reiese că susținerea oferită până în prezent de aceste instrumente politice pentru romi este insuficient valorificată și că statele membre UE le-ar putea valorifica mai bine, planificând și implementând strategii referitoare la romi și dezvoltând proiecte.⁷²

Depășirea deficiențelor legate de lipsa aplicării și valorificării eficiente a instrumentelor juridice, financiare și de politică ar presupune alinierea strategiilor naționale în cadrul Strategiei Europa 2020 – în special în cadrul Platformei europene de combatere a sărăciei –, consolidând mecanismele pentru aplicarea instrumentelor juridice și de politică și îmbunătățind funcționarea instrumentelor financiare și accesul la acestea, în special la fondurile structurale. Statele membre, regiunile și municipalitățile trebuie să-și încadreze intervențiile privind romii în politicile naționale (adică în strategii

privind locuințele sociale, în politicile de incluziune, în politicile și strategiile privind învățământul și forța de muncă) și să explice instrumentele financiare disponibile pentru implementarea lor, evidențiind inclusiv legătura cu strategiile naționale de integrare a romilor. Instrumentele juridice, de politică și financiare ale UE pot fi valorificate eficient prin asigurarea unei susțineri adecvate pentru SNIR, precum și pentru politici și planuri: de fapt, strategiile naționale încadrate corespunzător în instrumentele și politicile europene se pot baza pe cadrul juridic al UE, pot fi consolidate de politici și pot beneficia de resurse financiare substanțiale pentru atingerea obiectivelor avute în vedere.

4.1. Instrumente juridice

UE are la bază respectarea drepturilor fundamentale, asigurată, în ultimă instanță, de Curtea de Justiție a UE. Strategiile naționale privind romii, politicile, planurile de acțiune și proiectele trebuie să fie bazate explicit pe drepturi, pentru a avea certitudinea că romii, în calitate de cetățeni sau rezidenți ai statelor membre UE, se pot bucura pe deplin de drepturile lor fundamentale

⁷¹ Comisia Europeană (2011a), op. cit.

⁷² Grupul operativ privind romii al Comisiei Europene (2010), „Report of the Roma Taskforce on the assessment and benchmarking of the use of EU funds by member states for Roma integration”, EURoma (2010), op. cit.

⁷³ UE (2010) **Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și Versiunea consolidată a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene**. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/>.
Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. Jurnalul Oficial al UE. C83, volumul 53. Document disponibil la adresa: <http://www.consilium.europa.eu/treaty-of-lisbon>. UE (2000c) op. cit.

⁷⁴ Consiliul European (2000a) op. cit.; Consiliul European (2000b) op. cit.

⁷⁵ Consiliul European și Parlamentul European (2006), **Directiva 2006/54 a Consiliului European și a Parlamentului European din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă**. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/>.

⁷⁶ Consiliul European (2008), **Decizia-cadru 2008/913/JAI a Consiliului din 28 noiembrie 2008 privind combaterea anumitor forme și expresii ale rasismului și xenofobiei prin intermediul dreptului penal**. Document disponibil la adresa: http://europa.eu/legislation_summaries/

⁷⁷ Alte convenții și recomandări ale Organizațiilor Națiunilor Unite și ale UNESCO și un compendiu de bune practici sunt disponibile la adresele de mai jos:
<http://www.hrea.org/>
<http://www.unesco.org/>
<http://www.ohchr.org/>

⁷⁸ Consiliul Europei (1950), **Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Roma, 4 noiembrie 1950, și cele cinci protocoale ale acesteia**. Document disponibil la adresa: <http://www.hri.org/>.

prevăzute în legislația UE și în tratatele internaționale privind drepturile omului care au caracter obligatoriu pentru statele membre; ne vom referi pe scurt la câteva dintre ele și la modul în care trebuie aplicate în strategiile și politicile privind romii.

Tratatul UE și Carta drepturilor fundamentale:⁷³

UE „se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților.” (articolul 2 al Tratatului privind Uniunea Europeană). Tratatul de la Lisabona a aprofundat competențele UE în domeniul tratamentului egal și al nediscriminării. UE recunoaște drepturile, libertățile și principiile prevăzute în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, atribuindu-le aceeași valoare juridică pe care o au și Tratatul de la Lisabona (articolul 6). Toate cele șase tipuri de drepturi înscrise în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, care are caracter obligatoriu pentru instituțiile UE și statele membre la implementarea legislației Uniunii – demnitatea, libertățile, egalitatea, solidaritatea, drepturile cetățenilor, justiția – trebuie să stea la baza tuturor politicilor care vizează incluziunea și promovarea romilor și a altor grupuri vulnerabile.

Directive ale UE:

Directiva 2000/43/CE privind egalitatea rasială⁷⁴ interzice atât discriminarea directă, cât și cea indirectă și consideră hărțuirea drept o formă de discriminare. Ea le oferă tuturor persoanelor protecție împotriva discriminării pe baza originii rasiale sau etnice în ocuparea forței de muncă și formare, educație, protecție socială (inclusiv securitate socială și sănătate), avantaje sociale, apartenență și implicare în organizațiile sindicale și patronale și accesarea și furnizarea de bunuri și servicii, inclusiv locuințe. Toate statele membre ale UE și-au instituit deja organisme responsabile cu egalitatea, care pot primi plângeri de discriminare, deși competența mandatului acestora variază.

Directiva 2004/38/CE privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul UE pentru cetățenii UE reglementează dreptul la liberă circulație și ședere în întreaga UE și zona AELS pentru toți cetățenii UE și rudele acestora; romii care au naționalitatea unui stat membru sau sunt rude ale unor cetățeni ai UE beneficiază de drepturile de liberă circulație și ședere conferite cetățenilor UE de Tratatul privind UE și de Directivă, în aceleași condiții ca orice alt cetățean al UE.

Alături de aceste directive, pot fi relevante pentru protecția romilor împotriva discriminării și alte directive,

concentrate asupra unor domenii specifice, cum este cazul Directivei 2006/54 privind egalitatea de gen în materie de încadrare în muncă (2006).⁷⁵

Decizia-cadru din noiembrie 2008 privind combaterea rasismului și a xenofobiei.⁷⁶ Scopul acestei decizii-cadru este de a se asigura că, în toate statele membre, comportamentele de natură rasistă și xenofobă se pedepsesc prin sancțiuni penale efective, proporționale și disuasive. Pentru orice alte infracțiuni față de cele menționate în decizia-cadru, statele membre sunt obligate să se asigure că motivația rasistă și xenofobă este considerată o circumstanță agravantă sau, dacă este cazul, pentru a se asigura că instanțele judecătorești pot ține seama de această motivație în stabilirea pedepselor.

Convenții internaționale:

Declarația Universală a Drepturilor Omului (DUDO): precizează în articolul 25, în relație cu locuințele: „Orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare; el are dreptul la asigurarea în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subsistență, în urma unor împrejurări independente de voința sa.” Dreptul la educație este inclus în articolul 26, după cum urmează:⁷⁷: 1. Orice persoană are dreptul la învățătură. Învățământul trebuie să fie gratuit, cel puțin în ceea ce privește învățământul elementar și general. Învățământul elementar trebuie să fie obligatoriu. Învățământul tehnic și profesional trebuie să fie la îndemâna tuturor, iar învățământul superior trebuie să fie de asemenea egal, accesibil tuturor, pe bază de merit. 2. Învățământul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile omului și libertățile fundamentale. El trebuie să promoveze înțelegerea, toleranța, prietenia între toate popoarele și toate grupurile rasiale sau religioase, precum și dezvoltarea activității Organizației Națiunilor Unite pentru menținerea păcii.

Aderarea UE la **Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO)** a devenit o obligație legală în baza Tratatului de la Lisabona și constituie o etapă majoră în ceea ce privește protejarea drepturilor omului în Europa, deși procesul nu este încă finalizat. CEDO protejează drepturile civile și politice fundamentale și prevede un aparat de aplicare prin intermediul Curții Europene a Drepturilor Omului. Articolul 14 conține o interdicție privind discriminările pe bază de „sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinie politică sau de altă natură, origine națională sau socială, asociere cu o minoritatea națională, proprietate, naștere sau alt statut”.⁷⁸

Există și alte convenții și instrumente internaționale privind drepturile omului care se referă la aspecte strâns legate de situația romilor, ele trebuind plasate în centrul abordărilor statelor membre referitoare la incluziunea romilor: de exemplu, Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, Pactul internațional privind drepturile civile și politice, Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale, Convenția cu privire la drepturile copilului și Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, Convenția privind statutul apatrizilor (1954), Convenția privind reducerea cazurilor de apatridie (1961) și convențiile relevante ale OIM referitoare la egalitate, nediscriminare în ceea ce privește încadrarea în muncă și munca, politica de angajare, politica socială, libertatea de asociere, munca forțată, munca prestată de către copii.⁷⁹

4.2. Instrumente de politică

Politicile privind romii trebuie să se concentreze în mod clar și concret asupra romilor și să se ocupe de problemele romilor prin măsuri explicite de prevenire și compensare a dezavantajelor cu care se confruntă aceștia. Politicile privind romii nu pot fi separate însă de alte politici; dimpotrivă, instrumentele de politică existente la nivel european trebuie să abordeze aspectele privind romii conform propriilor obiective și domenii de acțiune, iar pentru a fi eficiente, politicile privind romii trebuie să fie încadrate în alte instrumente de politică europeană. Parlamentul European și Consiliul Europei au jucat un rol activ în anii anteriori, sprijinind rezoluții, proiecte etc. La nivelul UE, există atât instrumente de politică specifice concentrate asupra romilor, cât și instrumente de politică mai generale, de pe urma cărora pot beneficia toate grupurile marginalizate, inclusiv romii. Politicile și programele naționale și locale pot valorifica aceste instrumente, beneficiind de ele.

Instrumentele de politică relevante pentru romi

Strategia Europa 2020:⁸⁰ Europa 2020 este strategia de creștere a UE pentru deceniul următor, ea promovând o economie inteligentă, durabilă și incluzivă. Trei dintre cele cinci valori-țintă propuse la nivel european (statele membre UE și-au definit și ele propriile valori-țintă naționale sub acest titlu) au relevanță directă pentru situația romilor: ocuparea forței de muncă (o proporție de angajare de 75% din populația cu vârste între 20-64 de ani); educația (reducerea abandonului școlar sub 10%, iar cel puțin 40% dintre persoanele între 30-34 de ani să absolva o formă de învățământ superior); sărăcia/excluziunea socială (o reducere cu cel puțin 20 de milioane a numărului de persoane care se confruntă sau riscă să se confrunte cu sărăcia și excluziunea socială).

În cadrul Strategiei Europa 2020, statele membre și-au redactat **programele naționale de reformă** pentru deceniul următor. Comunicarea Comisiei (2011) prevede că strategiile naționale de integrare a romilor trebuie să se înscrie și să contribuie la cadrul mai larg al Strategiei Europa 2020, fiind necesară astfel consecvența cu programele naționale de reformă.⁸¹ Procesul Europa 2020, inclusiv programele naționale de reformă, Platforma europeană de combatere a sărăciei și toate procesele care au legătură cu metoda deschisă de coordonare oferă o ocazie unică de integrare a aspectelor privind romii în politicile generale și de includere a măsurilor referitoare la romi în reforme cu o anvergură mai mare.⁸²

Platforma europeană de combatere a sărăciei:

Platforma europeană de combatere a sărăciei este una dintre inițiativele principale ale strategiei Europa 2020, obiectivul său fiind „garantarea coeziunii sociale și teritoriale, astfel încât beneficiile creșterii și locurile de muncă să fie distribuite echitabil, iar persoanelor ce se confruntă cu sărăcia și excluziunea socială să li se acorde posibilitatea de a duce o viață demnă și de a juca un rol activ în societate.” Printre alte funcții, platforma va constitui un forum care va încuraja implicarea, schimbul de bune practici și cooperarea dintre diferiți actori. La nivel național, platforma va facilita definirea și implementarea de măsuri referitoare la circumstanțele specifice ale grupurilor aflate în situații speciale de risc (de exemplu, romii).

Alte inițiative importante: Și în cadrul altor inițiative au fost prevăzute acțiuni ce ar putea implica și pot avea în vedere aspectele referitoare la romi și la politicile privind romii (Tineretul în mișcare, Uniunea Inovației, Agenda pentru noi competențe și locuri de muncă, Recomandarea privind abandonul școlar timpuriu, Egalitatea în sistemele de educație și formare, Agenda digitală).⁸³ De exemplu, Tineretul în mișcare a stabilit patru linii de acțiune și 28 de inițiative legate de formarea continuă și învățarea pe tot parcursul vieții, angajarea tinerilor, inclusiv acțiuni pentru validarea învățării neformale și informale, sprijinirea formării profesionale și a măsurilor de activare și instrumente de microfinanțare pentru tinerii întreprinzători. Agenda pentru noi competențe și locuri de muncă se va concentra, printre alte acțiuni, pe asigurarea unor stimulente adecvate pentru persoane și companii pentru formarea profesională, dezvoltarea capacităților și alte competențe legate de accesul la piața muncii.

Metoda deschisă de coordonare (MDC) în domeniul protecției sociale și al incluziunii sociale⁸⁴ și MDC în domeniul educației. Prin MDC în domeniul protecției sociale și al incluziunii sociale, UE oferă un cadru pentru dezvoltarea strategiei naționale, precum și pentru coordonarea politicilor între țările UE cu privire la aspectele legate de sărăcie și excluziunea socială, de serviciile de sănătate și îngrijirea pe termen lung, precum și de pensii. MDC poate fi utilă atunci când se concep strategii și politici naționale privind romii, pentru că ea permite evaluarea

⁷⁹ A se vedea bibliografia raportului de față pentru documentele complete.

⁸⁰ Comisia Europeană (2010c), „Europa 2020. O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii”. COM(2010)2020. 3 martie. Document disponibil la adresa: http://europa.eu/press_room/. Se pot găsi informații suplimentare privind evoluția juridică și a politicii pe baza strategiei Europa 2020 la adresa următoare: http://ec.europa.eu/eu2020/index_ro.htm.

⁸¹ Comisia Europeană (2011a), op. cit.

⁸² De fapt, Orientările integrate pentru politicile economice și de ocupare a forței de muncă (nr. 10) conțin referințe concrete la minorități. Propunere a Comisiei Europene (2010e) de decizie a Consiliului privind orientările pentru politicile de ocupare a forței de muncă ale statelor membre. Partea a II-a a Orientărilor integrate Europa 2020. SEC(2010) 488 final. COM(2010)193 final. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/>

⁸³ <http://ec.europa.eu/eu2020/>

⁸⁴ Cadrul de politică al UE: <http://ec.europa.eu/social/>.

⁸⁵ **Metoda deschisă de coordonare în materie de educație și formare. Document disponibil la adresa:** <http://www.atee1.org/>.

⁸⁶ **Comisia Europeană (2011d), Comunicare a Comisiei. O agendă a UE pentru drepturile copilului. COM(2011) 60 final. Bruxelles, 15 februarie. Document disponibil la adresa:** <http://ec.europa.eu/justice/>.

⁸⁷ **Comisia Europeană (2009b) Comunicarea Comisiei privind „Solidaritatea în domeniul sănătății: reducerea inegalităților în materie de sănătate în Uniunea Europeană”. Document disponibil la adresa:** <http://eur-lex.europa.eu/>.

⁸⁸ **Comisia Europeană (1997) European Union Anti-discrimination policy: from Equal opportunities between women and men to combat racism. DG Cercetare. Document de lucru. Seria Libertăți publice. Document disponibil la adresa:** <http://www.europarl.europa.eu/>.

⁸⁹ **Informații disponibile la adresa:** <http://fra.europa.eu/>.

⁹⁰ **Descriere disponibilă la adresa:** <http://ec.europa.eu/culture/>.

⁹¹ **Comisia Europeană (2009a), „Platforma europeană pentru incluziunea romilor (Praga, 24 aprilie 2009)”, MEMO 09/193. Disponibilă la adresa:** <http://europa.eu/rapid/>.

⁹² **Informații disponibile la adresa:** <http://www.romadecade.org/about>.

⁹³ **Informații disponibile la adresa:** <http://www.euromanet.eu/>.

⁹⁴ **Informații disponibile la adresa:** <http://fra.europa.eu/>.

⁹⁵ **Comisia Europeană (2010a), op. cit.**

progreselor, precum și stabilirea de standarde și indicatori. Recenziile pot facilita schimbul reciproc și învățarea reciprocă la nivel interguvernamental în domenii legate de educație, ocuparea forței de muncă, protecția socială și incluziunea socială. Metoda deschisă de coordonare în educație se concentrează, de asemenea, pe domenii legate de romi, cum ar fi accesul și incluziunea socială în cadrul învățării pe tot parcursul vieții, includerea tinerilor defavorizați, măsurile preventive și compensatorii împotriva abandonului școlar timpuriu sau desegregarea învățământului pentru copiii romi.⁸⁵

Agenda UE pentru drepturile copilului⁸⁶ prezintă principii generale pentru a asigura respectarea și prevederilor referitoare la drepturile copiilor din Cartă și din Convenția cu privire la drepturile copilului. De asemenea, agenda prevede mai multe acțiuni concrete în domenii în care UE poate aduce plusvaloare reală, cum ar fi justiția în interesul copilului, protejarea copiilor aflați în situații vulnerabile și combaterea violenței împotriva copiilor.

Politicele și programele de sănătate: În Comunicarea Comisiei privind solidaritatea în domeniul sănătății, Comisia își declară angajamentul de a lua o serie de măsuri pentru a ajuta autoritățile naționale să reducă inegalitățile din domeniul sănătății și face referire explicită la inegalitățile din domeniul sănătății în ceea ce privește romii și la condiționările acestora.⁸⁷ Măsurile ar include sprijinirea inițiativelor care vizează în mod specific grupurile vulnerabile, inclusiv romii și alte minorități etnice.

Politicele antidiscriminare:⁸⁸ De mai mult timp, instituțiile UE sprijină activ politicile care vizează combaterea discriminării etnice, precum și a discursurilor rasiste și xenofobe și a infracțiunilor inspirate de ură. Agenția pentru Drepturile Fundamentale (FRA) contribuie la asigurarea protejării drepturilor fundamentale ale oamenilor care trăiesc în UE. Agenția face acest lucru adunând dovezi privind situația drepturilor fundamentale în întreaga UE și formulând recomandări, pe baza dovezilor, privind modalitatea de ameliorare a situației.⁸⁹

Alte instrumente: Pe scena europeană există multe alte instrumente și inițiative în materie de sănătate, ocuparea forței de muncă, educație și dezvoltare regională care pot fi disponibile pentru sprijinirea politicilor privind romii. De exemplu, Agenda europeană pentru cultură⁹⁰ stabilește un nou cadru pentru implementarea și dezvoltarea viitoare a politicilor culturale în UE, stabilind obiective strategice comune și metode de lucru noi, bazate pe MDC.

Instrumente specifice ale politicii privind romii:

Platforma UE pentru incluziunea romilor⁹¹ este un forum care vizează schimbul de bune practici și de experiență între statele membre în domeniul incluziunii

romilor, pentru a asigura un sprijin analitic și a stimula cooperarea dintre toate părțile implicate în materie de romi, inclusiv organizații ale societății civile reprezentante ale romilor. În noul Cadru pentru strategiile naționale de integrare a romilor, Comisia Europeană va conduce procesul platformei, iar rolul său va fi consolidat; platforma poate fi un forum adecvat nu numai pentru schimbul de informații, ci și pentru încurajarea cooperării la niveluri multiple (între instituțiile internaționale, guvernele naționale și societatea civilă), aliniind în același timp pozițiile și conturând o înțelegere comună a politicilor privind romii.

Deceniul de incluziune a romilor 2005–2015⁹² reprezintă un angajament politic din partea guvernelor europene de a ameliora statutul socioeconomic al romilor și incluziunea socială a acestora. Deceniul este o inițiativă internațională care reunește douăsprezece guverne, organizații interguvernamentale și neguvernamentale, precum și societatea civilă romă, în vederea accelerării progresului către sporirea bunăstării romilor și în vederea analizării respectivului progres într-un mod transparent și cuantificabil, inclusiv în domeniul învățământului. Deceniul s-a concentrat, în trecut, asupra planurilor și activităților naționale ale statelor membre din cele patru domenii prioritare (educație, ocuparea forței de muncă, locuințe și sănătate), care coincid cu prioritățile stabilite de comisie în Cadru UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor.

Rețeaua EURoma⁹³ urmărește consolidarea rolului fondurilor structurale în ceea ce privește incluziunea romilor, pentru a identifica provocările și posibilele soluții de utilizare mai eficace și mai eficiente a fondurilor structurale în scopul susținerii politicilor care promovează integrarea economică și socială a romilor. Formată din două organisme din fiecare dintre cele douăsprezece state membre (autoritățile naționale de management al Fondului social european și agențiile responsabile de politicile privind romii), EURoma implică în activitățile sale Comisia Europeană, precum și alte organizații internaționale și din societatea civilă, și joacă un rol-cheie în identificarea metodelor de lucru și facilitarea schimbului de informații, în contextul MDC, pentru identificarea de bune practici și utilizarea îmbunătățită a fondurilor structurale în scopul incluziunii romilor.

Alte instrumente: Există numeroase alte organisme ale UE care sprijină în mod activ și direct sau derulează inițiative permanente cu orientare specifică asupra romilor. Situația romilor a fost, de exemplu, una dintre prioritățile FRA, care a publicat mai multe rapoarte în această privință.⁹⁴ La rândul său, Comitetul Regiunilor și-a prezentat avizul privind Comunicarea Comisiei „Integrarea socială și economică a romilor în Europa”.⁹⁵ Instituțiile europene și internaționale precum OSCE și diferite agenții ale Organizației Națiunilor Unite și-au intensificat activitățile referitoare la romi, adesea în strânsă colaborare cu UE, și contribuie la dezvoltarea

politicilor. Organizațiile din societatea civilă, precum și organizațiile romilor, contribuie și ele în mod activ la politicile privind romii derulate pe scena europeană.

4.3. Instrumente financiare

În UE există o varietate de instrumente financiare care se pot utiliza pentru integrarea socio-economică a romilor și pentru sprijinirea politicilor naționale și a strategiilor naționale privind romii. Ele nu reprezintă bugete specifice sau proiecte alocate romilor, ci se adresează mai degrabă aspectelor, domeniilor de lucru și priorităților care sunt relevante pentru nevoile romilor și pentru politicile privind romii. Cea mai mare parte a finanțării disponibile este legată de fondurile structurale și este alocată statelor membre; în acest caz, chiar dacă reprezintă bani europeni, fondurile structurale sunt cuprinse în responsabilitatea statelor membre, care trebuie să gestioneze aceste bugete la nivelul cadrului național strategic și al programelor operaționale. Există, de asemenea, numeroase alte programe și bugete mai mici de care pot beneficia romii și care sunt alocate direct de către Comisia Europeană.

Fondurile structurale

Concluziile Grupului operativ privind romii, precum și ale raportului EURoma, au demonstrat importante puncte slabe în ceea ce privește utilizarea fondurilor structurale pentru incluziunea romilor.⁹⁶ Implementarea este îngreunată de modelele de gestionare și mecanismele de coordonare ineficiente, precum și de mai multe blocaje. Mai mult, nivelul sumelor alocate este foarte scăzut, în special în țările cu populații rome numeroase; de fapt, problema nu este lipsa banilor, ci accesul la bani și capacitatea de absorbție a statelor; în plus, există un grad foarte scăzut de răspundere și foarte puține informații disponibile privind rezultatele și impacturile fondurilor structurale asupra romilor. În Comunicarea sa (2011),⁹⁷ Comisia a invitat statele membre să își modifice programele operaționale cofinanțate prin fondurile structurale și Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală, pentru a sprijini mai bine proiectele care vizează romii și pentru a le alinia la strategiile proprii de integrare a romilor.

Fondurile structurale pot fi un instrument financiar vital, precum și un instrument de politică relevant în cadrul implementării strategiilor naționale privind romii. Propunerile recente prezentate de către Comisie pentru revizuirea bugetului, precum și pentru reglementările din următoarea perioadă de programare (inclusiv fondurile structurale și fondurile de extindere pentru perioada 2014–2020),⁹⁸ aduc îmbunătățiri importante în ceea ce privește sporirea accesibilității și a eficienței fondurilor UE pentru incluziunea romilor. Printre altele, articolul 5

se referă la parteneriat și la guvernanța pe mai multe niveluri, inclusiv cu partenerii economici și sociali, societatea civilă etc., în pregătirea contractului de parteneriat. Articolul 7 se referă la promovarea egalității dintre bărbați și femei și la nediscriminare. Articolele 14c și 87d, referindu-se la acordul de parteneriat, se concentrează asupra abordării integrate pentru vizarea unor nevoi specifice ale zonelor geografice sau ale grupurilor-țintă afectate de sărăcie în cel mai înalt grad. Capitolul II accentuează importanța dezvoltării locale plasate sub responsabilitatea comunității.

Propunerile Comisiei cu privire la reglementările viitoare evidențiază, de asemenea, nevoia de eficacitate, de o abordare mai bine orientată și de priorități legate de ocuparea forței de muncă, de educație și de incluziunea socială; de fapt, una dintre cele 11 priorități ale reglementărilor propuse privind fondurile structurale este combaterea sărăciei, promovarea incluziunii sociale și egalitatea de șanse; într-o anumită măsură, combaterea discriminării este considerată drept obiectiv transversal al tuturor fondurilor structurale. Posibila includere a condiționalităților *ex-ante* pentru obiectivul tematic de promovare a incluziunii sociale și de combatere a sărăciei ar putea obliga statele membre să instituie o strategie națională pentru reducerea sărăciei, care să conțină o cartografiere a concentrării teritoriale și să se concentreze asupra grupurilor marginalizate și dezavantajate, inclusiv asupra romilor.⁹⁹

Datorită avantajelor și potențialelor lor, fondurile structurale nu sunt numai un instrument financiar, ci și un instrument de politică: de fapt, proiectele durabile pe termen lung, sprijinul financiar extins și posibilitatea de combinare a nivelurilor de acțiune (acțiuni implementate concomitent la nivel național – politici – și la nivel local – de bază) pot contribui la realizarea unor impacturi pozitive semnificative. De asemenea, fondurile structurale creează oportunități pentru o abordare holistică a dezvoltării economice și a coeziunii sociale, acoperind mai multe domenii, printre care și educația, ocuparea forței de muncă, investițiile în infrastructuri și combaterea excluziunii. În cadrul fondurilor structurale, se pot dezvolta sisteme de parteneriat puternice; de fapt, parteneriatul dintre organizațiile publice și private (autorități publice, companii, mass-media și sectorul terț nonprofit) este posibil și de dorit pentru conceperea, implementarea, monitorizarea și evaluarea politicilor.

- **FEDR** (Fondul European de Dezvoltare Regională) se poate folosi în completarea investițiilor realizate cu finanțare națională, regională sau locală pentru proiectele de infrastructură și din domeniul locuințelor prin care se urmărește ameliorarea condițiilor romilor care trăiesc în cartiere defavorizate din zonele urbane, în așezări rurale segregate și în microregiuni defavorizate. FEDR contribuie la acțiuni în domeniul reabilitării urbane,

⁹⁶ Grupul operativ privind romii al Comisiei Europene (2010) op. cit.; EURoma (2010) op. cit.

⁹⁷ Comisia Europeană (2011a), op. cit.

⁹⁸ Comisia Europeană (2011b), Propunere de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor dispoziții comune privind Fondul european de dezvoltare regională, Fondul social european, Fondul de coeziune, Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală și Fondul european pentru pescuit și afaceri maritime, care fac obiectul cadrului strategic comun, precum și de stabilire a unor dispoziții generale privind Fondul european de dezvoltare regională, Fondul social european și Fondul de coeziune și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1083/2006. Bruxelles, 6 octombrie. COM (2011) 615 Final. Document disponibil la adresa: http://ec.europa.eu/regional_policy/.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ **Parlamentul European și Consiliul UE (2010), Regulamentul (UE) nr. 437/2010 al Parlamentului European și al Consiliului din 19 mai 2010 de modificare a Regulamentului (CE) nr. 1080/2006 privind Fondul european de dezvoltare regională în ceea ce privește eligibilitatea intervențiilor în domeniul locuințelor în favoarea comunităților marginalizate. Document disponibil la adresa:** <http://eur-lex.europa.eu/>.

¹⁰¹ **Se pot găsi exemple concrete în publicația „Fondul Social European și romii”:** <http://ec.europa.eu/esf>.

¹⁰² **Ibid.**

¹⁰³ **Mai multe informații la adresa:** http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc78_en.htm.

¹⁰⁴ **Informații suplimentare la adresa:** http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc84_en.htm.

¹⁰⁵ **Mai multe informații la adresa:** http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc86_en.htm.

¹⁰⁶ **Mai multe informații la adresa:** http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc82_en.htm.

reunind, de exemplu, o varietate de intervenții care sporesc calitatea vieții și permit totodată îmbunătățirea infrastructurilor (de exemplu, îmbunătățind legăturile de transport din zonele rurale).

Modificarea adusă articolului 7.2 al Regulamentului FEDR, cu scopul de a spori eficacitatea FEDR în ceea ce privește finanțarea locuințelor pentru romii,¹⁰⁰ prevede că intervențiile în domeniul locuințelor ar trebui să aibă loc în cadrul unei abordări integrate pentru comunitățile marginalizate, incluzând cu precădere acțiuni în domeniile educației, sănătății, afacerilor sociale, ocupării forței de muncă și securității, precum și măsuri de desegregare, toate acestea având un grad ridicat de relevanță pentru comunitatea romilor. În propunerile de regulamente pentru 2014-2020, Comisia propune ca obiectiv al fondurilor promovarea incluziunii sociale, combaterea sărăciei și sprijinirea întreprinderilor sociale.

De asemenea, reglementările FEDR oferă oportunități și pentru alte tipuri de intervenții, cum ar fi posibilitatea de cofinanțare a multor tipuri de infrastructuri: infrastructura socială (de exemplu, centre de familie, creșe), infrastructura educațională (de exemplu, grădinițe, școli primare, școli gimnaziale și liceale), infrastructura sănătății (de exemplu, îngrijire primară, spitale), investiții ca parte a abordărilor integrate asupra incluziunii romilor etc.

- **FSE (Fondul Social European)** se poate folosi pentru dezvoltarea de proiecte care vizează sprijinirea formării profesionale și a accesului la locuri de muncă, inclusiv medierea cu întreprinderile și crearea directă de locuri de muncă, precum și pentru cofinanțarea unui set amplu de măsuri, de la formare până la activități independente, antreprenoriale și de microcredite.¹⁰¹ De exemplu, se poate folosi în domeniul educației pentru a cofinanța măsurile de formare, a facilita legăturile dintre școli și comunitatea romă, a implementa măsuri de evitare a abandonului școlar timpuriu și a promova educația în rândul adulților.¹⁰² FSE poate contribui semnificativ la reducerea discriminării, inclusiv a discriminării de gen. Propunerea de regulament privind FSE pentru 2014-2020 accentuează că o proporție de 20% din finanțarea totală a FSE va viza promovarea incluziunii și combaterea sărăciei. Romii sunt menționați ca fiind unul dintre grupurile care trebuie acoperite în mod explicit de aceste fonduri.

- **Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală (FEADR)** urmărește sprijinirea zonelor rurale prin îndeplinirea a trei obiective: sporirea competitivității sectorului agricol și forestier; îmbunătățirea mediului și a zonei rurale; creșterea

calității vieții în zonele rurale și încurajarea diversificării economiei rurale. După cum am arătat în lucrarea de față, numeroși romii, mai ales în unele țări, trăiesc în zone rurale și au o calitate redusă a vieții; de fapt, acest fond ar putea aborda în mod specific microregiunile defavorizate în care se află numeroase așezări rurale române.

Alte fonduri:

Există numeroase alte programe europene gestionate direct de către Comisie care pot sprijini activitățile privind romii și proiectele care vizează romii, în domenii diverse, cum ar fi educația, sănătatea, ocuparea forței de muncă etc. Cele mai multe dintre ele pot aduce o plusvaloare procesului politicilor și pot facilita cercetarea, inovarea, schimburile internaționale, învățarea reciprocă, sensibilizarea și formarea, precum și conceperea instrumentelor de lucru și a materialelor de intervenție adaptate. Iată câteva dintre ele:

- **Programul de învățare pe tot parcursul vieții** le permite oamenilor din toate etapele vieții să participe la experiențe de învățare stimulante, contribuind totodată la dezvoltarea sectorului educației și formării în întreaga Europă.¹⁰³ Există trei subprograme care finanțează proiecte la diferite niveluri de educație și formare care sunt relevante pentru incluziunea romilor:
- **COMENIUS.** Unul dintre domeniile tematice asupra cărora se concentrează COMENIUS este îmbunătățirea oportunităților educaționale pentru copiii lucrătorilor migranți, ai călătorilor profesionali, ai romilor și ai nomazilor.¹⁰⁴
- **GRUNDTVIG.** Concentrându-se asupra „educației adulților și asupra altor trasee educaționale”, acțiunea Grundtvig sprijină numeroase proiecte care vizează cerințele educaționale ale grupurilor sociale „greu accesibile”, inclusiv ale romilor și ale nomazilor, pentru a le spori angajabilitatea și capacitatea de a intra sau a reveni la educația formală.¹⁰⁵
- **Leonardo da Vinci,** care se concentrează asupra educației și formării profesionale și poate sprijini sporirea atractivității educației profesionale a romilor pentru tineri, precum și dobândirea de către tineri a unor noi competențe, cunoștințe și calificări.¹⁰⁶
- **Programul de acțiune comunitară și PROGRESS.** Acestea sprijină o varietate de acțiuni menite să combată discriminarea și

să promoveze egalitatea, întreprinse de către organisme publice, ONG-uri, sindicate și angajatori, dar includ și organizații de tineret, profesori, personal medical, organe de poliție și de presă.¹⁰⁷

- **Programul Drepturi fundamentale și cetățenie.** Acordă sprijin activităților întreprinse de către organizații și instituții private sau publice (autorități naționale, regionale sau locale, catedre universitare și centre de cercetare) care vizează, de exemplu combaterea rasismului și a xenofobiei și protejarea drepturilor copilului.¹⁰⁸
- **Al doilea program de acțiune comunitară în domeniul sănătății 2008-2013** include, printre cele trei obiective ale sale, promovarea sănătății, reducerea inegalităților din domeniul sănătății și creșterea numărului de ani sănătoși din viață.¹⁰⁹
- **Instrumentul european de microfinanțare Progress.** Acesta este un program nou, care oferă microcredite persoanelor care și-au pierdut locul de muncă și doresc să-și înființeze propria întreprindere mică.¹¹⁰
- **Programul Europa pentru cetățeni 2007-2013.** Obiectivul acestui program este de a apropia Europa de cetățenii săi și de a le permite acestora să participe pe deplin la construcția proiectului european. Prin acest program, cetățenii au posibilitatea de a fi implicați în schimburi transnaționale și activități de cooperare, contribuind la dezvoltarea unui simț al apartenenței la idealuri europene comune și încurajând procesul de integrare europeană.¹¹¹
- Printre alte programe relevante pentru romi se numără multilingvismul (programe în domeniul educației și al formării),¹¹² programul Tineret în acțiune,¹¹³ politicile culturale și dialogul intercultural.¹¹⁴

- ¹⁰⁷ **Mai multe informații la adresa:** http://ec.europa.eu/antidiscrimination_
- ¹⁰⁸ **Mai multe informații la adresa:** http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/programme/index_en.htm.
- ¹⁰⁹ **Mai multe informații la adresa:** http://ec.europa.eu/health/programme/policy/2008-2013/index_en.htm.
- ¹¹⁰ **Mai multe informații la adresa:** <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=836>.
- ¹¹¹ **Mai multe informații la adresa:** http://eacea.ec.europa.eu/citizenship/index_en.php.
- ¹¹² **Mai multe informații la adresa:** http://ec.europa.eu/languages/index_en.htm.
- ¹¹³ **Mai multe informații la adresa:** http://ec.europa.eu/youth/index_en.htm.
- ¹¹⁴ **Comisia Europeană (2008b) Intercultural Dialogue: Support through EU programmes (Luxemburg: Comisia Europeană).**

APLICAȚIA CEA MAI PROBABILĂ A INSTRUMENTELOR			
DOMENII	INSTRUMENTE JURIDICE	INSTRUMENTE DE POLITICĂ	INSTRUMENTE FINANCIARE
TOATE DOMENIILE	<ul style="list-style-type: none"> - Tratatul privind UE - Carta Drepturilor Fundamentale - Directiva 2000/43/CE privind egalitatea rasială - Decizia-cadru 2008/913/JAI - DUDO - CEDO - Alte tratate internaționale privind drepturile omului: CERD, CESC.R. 	<ul style="list-style-type: none"> - Strategia Europa 2020 - MDC în PS și IS - Programele naționale de reformă - Platforma europeană de combatere a sărăciei - Politicile antidiscriminare - Platforma UE pentru romi - Studiile și rapoartele FRA - Deceniul Romilor - Rețeaua EURoma 	<ul style="list-style-type: none"> - FEDR - FSE - Programul Drepturi fundamentale și cetățenie - PROGRESS
EDUCAȚIE	<ul style="list-style-type: none"> - CRC 	<ul style="list-style-type: none"> - Tineretul în mișcare - Agenda UE pentru drepturile copilului - MDC în educație - Recomandare privind abandonul școlar timpuriu - Egalitatea în domeniul educației 	<ul style="list-style-type: none"> - Programul „Tineret în acțiune” - Multilingvism - GRUNDTVIG - COMENIUS

OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ	<ul style="list-style-type: none"> - Directiva privind egalitatea la ocuparea forței de muncă 2000/78/CE - Convențiile OIM: egalitate, nediscriminare în ceea ce privește încadrarea în muncă și munca, politica privind ocuparea forței de muncă, politica socială, libertatea de asociere, munca forțată, munca prestată de către copii 	<ul style="list-style-type: none"> - Agenda pentru noi competențe și locuri de muncă - Recomandare privind sistemele de formare 	<ul style="list-style-type: none"> - FEADR - FEDR - Leonardo da Vinci - Instrumentul european de microfinanțare Progress
SĂNĂTATE	<ul style="list-style-type: none"> - Directiva UE privind asistența medicală transfrontalieră din 2011 	<ul style="list-style-type: none"> - Comunicarea Comisiei privind solidaritatea în domeniul sănătății 	<ul style="list-style-type: none"> - Al doilea program de acțiune în domeniul sănătății 2008-2013
LOCUIŢE			<ul style="list-style-type: none"> FEDR
ALTE DOMENII SPECIFICE	<ul style="list-style-type: none"> - CEDAW - Directiva 2004/38/CE privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul UE al cetățenilor UE - Convenția privind statutul apatrizilor (1954) - Directiva 2006/54/CE privind egalitatea de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă - Convenția privind reducerea cazurilor de apatridie (1961) 	<ul style="list-style-type: none"> - Agenda europeană pentru cultură - Uniunea Inovației - Agenda digitală 	<ul style="list-style-type: none"> - Politicile culturale și dialogul intercultural - Programul Europa pentru cetățeni

5. Anexe

ANEXA 1: Principii de bază comune pentru incluziunea romilor

Principiul nr. 1: politici constructive, pragmatice și nediscriminatorii

Politicile care vizează incluziunea persoanelor rome respectă și realizează valorile fundamentale ale Uniunii Europene, care includ drepturile omului și demnitatea umană, nediscriminarea și egalitatea de șanse, precum și dezvoltarea economică. Politicile de incluziune a romilor sunt integrate în politicile generale, în special în domeniul educației, al ocupării forței de muncă, al afacerilor sociale, al locuințelor și al securității. Scopul acestor politici este de a le asigura romilor un acces eficace la oportunități egale în societățile statelor membre.

Principiul nr. 2: adaptarea explicită, dar nu exclusivă

Adaptarea explicită, dar nu exclusivă la persoanele rome este esențială pentru inițiativele politicilor de incluziune. Acest lucru presupune concentrarea asupra romilor ca grup-țintă, fără a exclude însă alte persoane aflate în circumstanțe socioeconomice similare. Această abordare nu separă intervențiile adresate romilor de inițiativele de politică din sfera mai largă. În plus, în cazurile unde acest lucru este relevant, trebuie luat în calcul impactul probabil al unor politici și decizii mai cuprinzătoare asupra incluziunii sociale a romilor.

Principiul nr. 3: abordarea interculturală

Este nevoie de o abordare interculturală care să implice romii împreună cu persoane de origini etnice diferite. Fiind esențiale pentru eficacitatea comunicării și a politicii, învățarea și competențele interculturale merită să fie promovate concomitent cu combaterea prejudecăților și a stereotipurilor.

Principiul nr. 4: vizarea integrării în masa populației

Toate politicile de incluziune vizează inserția romilor în societatea generală (instituții de învățământ generale, locuri de muncă generale și locuințe generale). Acolo unde se mai păstrează încă forme de învățământ sau de locuințe parțial sau complet segregate, politicile de incluziune a romilor trebuie să vizeze depășirea acestei moșteniri. Trebuie evitată dezvoltarea unor piețe de muncă artificiale și separate pentru romi.

Principiul nr. 5: conștientizarea dimensiunii de gen

Inițiativele politicilor de incluziune a romilor trebuie să țină cont de nevoile și circumstanțele femeilor rome. Aceste inițiative abordează aspecte precum discriminarea multiplă și problemele accesului la asistență medicală și la ajutor pentru creșterea copilului, dar și aspecte precum violența domestică și exploatarea.

Principiul nr. 6: transferul politicilor bazate pe date factuale

Este esențial ca statele membre să învețe din experiențele proprii de dezvoltare a inițiativelor de incluziune a romilor și să comunice experiențele lor și altor state membre. Este recunoscut faptul că dezvoltarea, implementarea și monitorizarea politicilor de incluziune a romilor necesită o bună bază de date socioeconomice colectate cu regularitate. Dacă este relevant, se ține cont și de exemplele și experiențele unor politici de incluziune socială orientate spre alte grupuri vulnerabile, atât din UE, cât și din afara Uniunii.

Principiul nr. 7: utilizarea instrumentelor comunitare

La dezvoltarea și implementarea politicilor lor care vizează incluziunea romilor, este esențial ca statele membre să valorifice din plin instrumentele comunitare, inclusiv instrumentele juridice (Directiva privind egalitatea rasială, Decizia-cadru privind rasismul și xenofobia), instrumentele financiare (Fondul Social European, Fondul European de Dezvoltare Regională, Fondul European Agricol pentru Dezvoltare Rurală, Instrumentul de asistență pentru preaderare) și instrumentele de coordonare (metodele deschise de coordonare). Statele membre trebuie să asigure conformitatea utilizării instrumentelor financiare cu aceste principii de bază comune și să își utilizeze experiența în cadrul Comisiei Europene în ceea ce privește evaluarea politicilor și a proiectelor. Recenzia și transferul de bune practici sunt și ele facilitate la nivel de experți prin EURoma (Rețeaua Europeană privind Incluziunea Socială și Romii în Cadrul Fondurilor Structurale).

Principiul nr. 8: implicarea autorităților regionale și locale

Statele membre trebuie să conceapă, să dezvolte, să implementeze și să evalueze inițiativele de politici privind incluziunea romilor în strânsă colaborare cu autoritățile regionale și locale. Aceste autorități joacă un rol-cheie în implementarea practică a politicilor.

Principiul nr. 9: implicarea societății civile

De asemenea, statele membre trebuie să conceapă, să dezvolte, să implementeze și să evalueze inițiativele de politici pentru incluziunea romilor în strânsă colaborare cu actorii societății civile, cum ar fi organizațiile neguvernamentale, partenerii sociali și persoanele din domeniul academic/cercetătorii. Implicarea societății civile este recunoscută ca fiind vitală atât pentru mobilizarea experienței, cât și pentru diseminarea cunoștințelor necesare pentru dezvoltarea responsabilității și a dezbaterilor publice pe tot parcursul procesului politicii.

Principiul nr. 10: participarea activă a romilor

Eficacitatea politicilor crește prin participarea romilor la fiecare etapă a procesului. Implicarea romilor trebuie să aibă loc atât la nivel național, cât și la nivel european, ținându-se cont de cunoștințele experților în materie de romi și ale funcționarilor publici, precum și consultând o varietate de părți interesate romi în ceea ce privește conceperea, implementarea și evaluarea inițiativelor de politici. Este vital ca politicile de incluziune să fie bazate pe deschidere și transparență și să abordeze subiecte dificile sau tabu într-o manieră adecvată și eficace. De asemenea, un rol esențial îl au sprijinirea participării depline a romilor la viața publică, stimularea cetățeniei lor active și dezvoltarea resurselor lor umane.

¹¹⁵ Acești factori au fost identificați ca fiind cei mai frecvenți la revizuirea surselor secundare.

ANEXA 2: Factori care pot contribui la succesul programelor și al proiectelor¹¹⁵

1. În planificarea și gestionarea proiectelor

- **Abordare pe termen lung** și planificare adecvată.
- **Instrumente și metode de lucru specifice și flexibile**, care să permită inovarea, pentru a realiza adaptarea permanentă la fiecare dintre comunitățile și circumstanțele locale.
  - Caracterul eterogen al populațiilor rome sugerează faptul că nu ar trebui elaborată o strategie unică pentru toți, ci un set de abordări strategice care să ofere soluții specifice pentru probleme în contextul geografic, economic, social și juridic al acestora.
- **Abordare bazată pe drepturi.**
- **Abordare integrală** (proiecte care să acopere toate domeniile și dimensiunile), ori de câte ori resursele financiare permit acest lucru. Planul integral trebuie să încorporeze politici sectoriale (orientare tematică asupra politicilor) și să realizeze acțiuni la dimensiuni multiple.
- **Abordare integrată** (coordonare adecvată și sinergii între diferitele domenii de lucru și actori) și nevoia de a găsi sinergii între toate domeniile politicii. Programe specifice și adaptate pentru educație, ocuparea forței de muncă, sănătate și locuințe, într-o bună coordonare cu serviciile sociale și cu alte servicii, pe baza itinerarelor individuale.
- Trebuie realizată o **responsabilizare** clară și **orientarea spre rezultate**.
- **Accesul la locuri de muncă și locuințe sunt principalii factori determinanți** din zonele urbane (inclusiv pentru migranții romi): corelarea dintre ocuparea forței de muncă și locuințele sociale poate funcționa ca un impuls inițial, la aceasta adăugându-se activitățile de formare și itinerarele educaționale individuale (inclusiv susținerea sistematică a copiilor romi pentru a preveni abandonul școlar timpuriu).
  - Sunt necesare abordări integrale în mediile rurale, iar acestea trebuie să se concentreze asupra locuințelor, a infrastructurii și a serviciilor publice, implicând romii în construirea și reabilitarea locuințelor proprii și a mediului lor direct, precum și adaptând serviciile la nevoile romilor.
  - Adaptarea serviciilor la nevoi și stabilirea unor spații adecvate pentru așezările temporare sunt de importanță primordială în cazul nomazilor și al romilor (semi)mobili.
- **Abordare de tip parteneriat: implicarea activă a romilor** și participarea activă a acestora în toate etapele procesului. Trebuie să implice **acțiuni pentru consolidarea capacității** pentru actorii implicați, adaptând criteriile și abordările la circumstanțele locale.
  - Implicarea comunității locale în procesul decizional.
  - Împuternicirea organizațiilor locale existente și valorificarea experienței acestora.
  - Înlăturarea barierelor referitoare la procedurile administrative, sistemele de raportare, cerințele oficiale, cofinanțare etc., dacă urmează să fie implicate grupuri marginalizate, vulnerabile și cu competențe reduse.
- **Situația particulară a femeilor rome**, în special formele multiple de discriminare și inegalitățile de gen, trebuie luată în calcul în toate etapele proiectului: proiectare, implementare, monitorizare și evaluare.
- Este necesară o îmbunătățire a **know-how-ului și a specializării și trebuie conștientizată opinia publică**.
  - Diseminarea eficace a rezultatelor, care să implice reflecția critică asupra factorilor de succes și a neajunsurilor, pentru standardizarea politicilor proactive care vizează romii și pentru a sensibiliza opinia publică cu privire la prejudecăți și discriminare.

- **Transpunerea la o scară mai largă a strategiilor** (a se vedea secțiunea următoare).
- **Sunt necesare abordarea cauzelor principale ale problemelor** (determinanții structurali, inclusiv tendințele macroeconomice) și, ori de câte ori este posibil, **vizarea aspectelor de politică „dure“** (discriminarea instituțională, reprezentarea politică și aspectele care au legătură cu liderii romilor, cu relațiile de muncă și cu inegalitățile de gen) și **rezolvarea reacțiilor politice negative** de fiecare dată când se manifestă.
- Trebuie să se aibă în vedere **integrarea aspectelor privind romii în politicile generale**, dat fiind că majoritatea problemelor trebuie rezolvate prin politici structurale, iar criteriul central trebuie să fie cel al normalizării.
- De aceea, programele adaptate **nu pot deveni soluții de politică permanente**, ci trebuie definite mai degrabă printr-un obiectiv clar de încorporare în serviciile și resursele publice generale.
- **Programele trebuie să atingă o „adaptare explicită, dar nu exclusivă“** în cadrul obiectivului mai larg al integrării participării romilor în societate.
  - Programele generale ar trebui adaptate și deschise romilor pentru a realiza integrarea. În egală măsură, programele care vizează romii ar trebui să includă și alți beneficiari potențiali, în special persoane vulnerabile și marginalizate.
  - Desegregarea trebuie să fie un criteriu-cheie al tuturor programelor din zonele urbane și, de câte ori este posibil, dacă există resurse suficiente, și al programelor din așezările rurale izolate.
  - Acțiunile trebuie să asigure implicarea romilor ca agenți ai schimbării, precum și implicarea majorității societății, în vederea creșterii gradului de sensibilizare.
- **Sporirea eficacității măsurilor, mecanisme de monitorizare și evaluare.** Nevoia de politici bazate pe date factuale duce, invariabil, la reflecția cu privire la trei aspecte care afectează eficacitatea acțiunilor și dobândirea de know-how: colectarea datelor etnice, monitorizarea acțiunilor și evaluarea rezultatelor pe baza unor indicatori măsurabili, care să includă informarea și responsabilizarea.
  - **Colectarea datelor etnice.** Face obiectul unor controverse metodologice și etice; totuși, în absența unor informații dezagregate din punct de vedere etnic, politicilor le lipsește credibilitatea, nefiind posibilă demonstrarea și urmărirea progresului. Prelucrarea datelor dezagregate din punct de vedere etnic nu este ilegală în cadrul UE, iar politicile care vizează incluziunea socială necesită o bază de dovezi solidă.
  - **Colectarea și analiza periodică a datelor,** pentru a dobândi o înțelegere mai profundă privind nevoile specifice ale populației rome în toate cele patru domenii de intervenție și pentru a identifica eventualele modificări ale variabilelor care condiționează situația socială a romilor.
  - **Monitorizare și evaluare:** pentru facilitarea conceperii și a implementării politicilor bazate pe date factuale și pentru facilitarea dezvoltării unor intervenții adaptate, sprijinite de programe generale.
  - **Informare și responsabilizare:** pentru a verifica dacă activitățile întreprinse sunt implementate într-adevăr în conformitate cu planul inițial și care sunt rezultatele lor propriu-zise, pentru a permite o redefinire a abordărilor și a priorităților și realocarea resurselor ori de câte ori este necesar. Pentru fiecare program și proiect, ar trebui incluși în procesul de planificare și măsurări în rapoartele anuale indicatori minimi, cum ar fi, de exemplu, numărul de beneficiari dezagregați pe sexe, rezultatele-cheie, precum numărul de întreprinderi și de contracte de muncă create sau numărul de romi care au beneficiat de formare.
- **Consolidarea funcției fondurilor structurale ca instrumente de politică, precum și ca resurse financiare pentru incluziunea romilor,** în vederea implementării de acțiuni la nivel local care să ducă la rezultate durabile pe termen lung și să genereze inițiative locale și în alte state membre. În acest scop, trebuie realizate progrese în mai multe direcții:
  - Dat fiind faptul că se pot obține transformări reale abia pe termen mediu, părțile interesate trebuie să planifice programele pe întreaga perioadă de șapte ani.

¹¹⁶ Subsidiaritatea se referă la principiul potrivit căruia autoritatea centrală ar trebui să aibă o funcție subsidiară, ceea ce înseamnă că problemele sociale, economice și politice trebuie abordate de către autoritatea competentă cea mai mică, cea mai de jos sau cea mai puțin centralizată. Este un principiu fundamental al legislației UE, înscris în Tratatul de la Maastricht din 1992. Conform acestui principiu, UE poate adopta legi numai în cazurile în care reacțiile juridice ale statelor membre individuale nu pot rezolva în mod eficace o problemă. Din caracterul transnațional al aspectelor care afectează comunitatea romă rezultă faptul că UE are un rol și că poate aduce o plusvaloare oferind sprijin și un cadru instituțional pentru planificarea, monitorizarea și evaluarea instrumentelor de politici care vizează ameliorarea sănătății romilor.

- Trebuie combinate abordările naționale și cele locale, acționând prin programe care funcționează concomitent cu o strategie națională și oferă răspunsuri locale la nevoi concrete. Acțiunile coordonate la nivelul UE și implementate concomitent la nivel național (politici) și la nivel local (de bază) au un impact dovedit: lansarea unui program la scară națională ajută la acoperirea întregului teritoriu al țării, dar permite în același timp articularea și consolidarea politicilor privind romii, crearea de sinergii și economii de scară, ceea ce duce la obținerea unui feedback între abordările descendente și cele ascendente. Coordonarea sponsorizată de UE accelerează acest feedback și contribuie la corectarea practicilor dăunătoare.
- Este indispensabil să existe o coordonare strânsă între departamentele sau agențiile care gestionează fondurile (de exemplu, autoritățile de management) și autoritățile responsabile cu planificarea politicilor pentru romi.

2. În procesele de guvernare

- Dezbaterile dintre abordarea etnică și abordarea excluziunii sociale s-a dovedit a fi una falsă pe termen lung, promovată, în unele cazuri, de o parțialitate în rândul organizațiilor rome și al administrațiilor locale.
  - O persoană romă este în primul rând o persoană (drepturile omului), apoi un cetățean (drepturile sociale) și abia în al treilea rând un rom (drepturile culturale), nu invers.
- **Combinarea dintre strategia descendentă și abordările ascendente** și feedbackul sistemic dintre acestea. Nivelul național și cel european joacă un rol vital în conceperea politicilor locale.
  - Adaptarea la particularitățile locale și mecanismele sistemice verticale de coordonare dintre diferite niveluri de guvernare (la nivel european-național-regional-local).
  - Mecanisme de coordonare orizontale eficace (interdepartamentale, interministeriale și cu reprezentanții societății civile).
- **Cadrul UE** care abordează problemele naționale și microregionale într-o manieră holistică și coordonată, pentru a avea certitudinea că toate eforturile duc într-adevăr la progrese substanțiale prin alinierea resurselor, evitarea paralelismelor și a contradicțiilor și atingerea unor rezultate în avantajul persoanelor rome.
  - **Dimensiunea transnațională și subsidiaritatea:** Inegalitățile cu care se confruntă populația romă trebuie considerate a fi o problemă transnațională, fiind o problemă comună tuturor statelor membre UE într-o măsură mai mică sau mai mare. Procesele transnaționale, inclusiv migrația romilor, depășesc și interconectează contextele interne, prin urmare, nu pot fi rezolvate exclusiv de către administrațiile naționale sau locale. Situațiile variate ale romilor necesită o implicare europeană.
  - **Coordonarea la nivel UE a politicilor naționale** care vizează reducerea inegalităților și a dezavantajelor cu care se confruntă romii. Ținând cont de capacitatea UE de a aborda problemele transnaționale și de a coordona activitățile instituțiilor multilaterale, naționale și locale, inițiativele Uniunii ar trebui să susțină și să completeze autoritatea statelor naționale în domeniul serviciilor sociale, în conformitate cu principiul subsidiarității.¹¹⁶
  - Nevoia de planificare strategică pe baza diagnosticării situației, în cooperare și printr-un schimb de informații cu administrația publică, liderii romi și organizațiile rome, precum și cu actorii de pe piața privată, inclusiv cu mass-media.
- **Abordarea teritorială** s-a dovedit a fi foarte eficace. Totuși, ea nu se rezumă la identificarea unei microregiuni cu caracteristici similare, ci cuprinde și adaptarea activităților, într-o abordare ascendentă, la diferitele circumstanțe și nevoi ale fiecărei așezări.
- **Abordarea de tip parteneriat**, înțelegând că este importantă implicarea în proces a actorilor publici și privați cheie, pe baza unei înțelegeri comune a aspectelor care trebuie abordate în vederea obținerii unor rezultate eficace.
- **Coordonarea serviciilor universale și a măsurilor adaptate:** acțiuni explicite, dar nu exclusive – o abordare adaptată, dar nu segregată.

- Măsuri specifice care vizează segmentele comunităților de romi cele mai expuse excluziunii, compensând dezavantajele și facilitând normalizarea.
- Măsurile specifice trebuie să fie bine conectate la serviciile publice.
- Abordările excesiv de adaptate și necoordonate s-au dovedit a fi inadecvate.

• **Promovarea transversală a tratamentului egal** și prevenirea oricărei forme de discriminare.

• **Organizațiile societății civile** au un rol indispensabil în conceperea, implementarea și evaluarea politicilor privind romii. O mișcare bine organizată a societății civile și a romilor permite:

- apărarea mai bună a nevoilor romilor;
- formularea unor răspunsuri actualizate și inovatoare;
- împuternicirea comunității de romi;
- constituirea unui parteneriat esențial în formularea politicilor publice;
- identificarea permanentă a nevoilor romilor;
- implicarea societății civile, inclusiv a resurselor economice.

• **Transpunerea la o scară mai largă și transferabilitatea proiectelor.** Proiectele trebuie să fie la o scară suficientă pentru:

- a fi planificate adecvat;
- a urma o abordare bazată pe drepturi;
- a aborda cauzele principale ale problemelor;
- a angaja comunitatea romă în proiectare și gestionare;
- a urma o abordare ascendentă într-un cadru macrostrategic holistic;
- a dezvolta parteneriate și a construi conexiuni instituționale;
- a realiza acțiuni integrale, funcționând în mai multe dimensiuni;
- a stabili o orientare a politicii, care să cuprindă mai multe teme distincte;
- a implementa strategii robuste de monitorizare, evaluare și diseminare;
- a putea face față problemelor mai dificile referitoare la discriminare și la schimbările politice;
- a putea îndeplini cerințele administrative impuse;
- proiectele la scară mică sau microproiectele vor obține probabil numai rezultate și impacturi limitate și izolate, necesitând implementarea cu un puternic caracter transferabil.

3. În cele patru domenii prioritare

În toate cazurile:

- Implementarea principiului adaptării explicite, dar nu exclusive.
- Ori de câte ori este posibil, o abordare holistică și integrală și o intervenție intersectorială în domeniul educației, formării, incluziunii pe piața muncii, locuințelor și sănătății.
- Acțiunile adaptate nu presupun neapărat o abordare etnică, ci mai degrabă o abordare deschisă, care să țină cont de circumstanțele etnice și culturale specifice.
- Abordarea teritorială definește acțiunile la nivel comunitar.
- Situațiile sunt abordate în funcție de caracteristicile problemelor, nu de tipurile de persoane sau de grupuri afectate de probleme.
- O abordare interculturală incluzivă, care respinge constrângerea implicită a abordărilor de politici asimilaționiste și de excludere față de romi, păstrându-și însă compatibilitatea cu abordările bazate pe drepturi.
- Implicarea romilor trebuie să aibă loc în etapele de planificare, implementare și evaluare, atât la nivelurile de intervenție macro, cât și la cele micro.

- **Nevoia de interlocutori diversificați din societatea civilă, pentru a reflecta caracterul eterogen al populației rome și realitățile diverse cu care se confruntă bărbații și femeile rome:**
  - asociații care pot reprezenta un sector al populației rome (dar nu și altele) și cu care se pot forma alianțe pentru a lucra în unele domenii de intervenție determinate (dar nu și în altele);
  - mediatori romi, care pot transmite cunoștințe valoroase cu privire la realitatea în care trăiesc comunitățile de romi;
  - membri ai populației rome care nu sunt membri ai niciunei asociații sau biserici, dar care, datorită experienței, studiilor și sensibilității lor, pot aduce contribuții valoroase la elaborarea și evaluarea politicilor;
  - utilizatori ai serviciilor, care, prin relația lor cu personalul sau cu mediatorii, pot coopera în toate etapele de planificare și implementare.

Educație

- Susținerea eficace pe termen lung a copiilor romi pentru satisfacerea unei serii de nevoi de dezvoltare este un element-cheie pentru întreruperea ciclului de sărăcie, în vederea înlăturării barierelor din calea educației și a sănătății.
- Desegregarea, integrarea studenților romi în sistemele educaționale generale prin crearea de programe de educație preșcolară și asigurarea de subvenții pentru alimente, îmbrăcăminte și transport, pentru a facilita frecventarea grădiniței de către copiii săraci.
- Asigurarea educației universale gratuite (sau cel puțin subvenționate) la grădiniță și în ciclul primar, gimnazial și liceal.
- Implicarea familiilor de romi pentru sensibilizarea părinților (sau a tutorilor) și pentru informarea acestora cu privire la beneficiile educației și ale îngrijirii timpurii. Sensibilizarea trebuie să se concentreze asupra etapelor de tranziție dintre educația preșcolară (inclusiv cadrele informale) și ciclul primar, gimnazial și liceal și asupra absenteismului de la școală.
- Coordonarea sistematică a tuturor părților interesate, inclusiv a administrației publice (ministerele din domeniile educației, politicii sociale, sănătății), a liderilor romi, a ONG-urilor rome, a conducerii școlilor și a profesorilor.
- Coordonarea eficace dintre serviciile de sănătate și cele de învățământ și dintre mediul profesional și cel educațional.

Ocuparea forței de muncă

Un set de măsuri de formare și ocupare a forței de muncă pentru populația în ansamblu, care să ofere avantaje și populației rome:

- Tranziția de la școala obligatorie la piața muncii. Decalajele trebuie reduse prin școli profesionale, ateliere de formare, ateliere de ocupare a forței de muncă pentru tinerii romi, ținând cont de dimensiunea de gen a muncii și urmărind participarea activă atât a bărbaților, cât și a femeilor la piața oficială a muncii.
- Cursuri de formare, măsuri de inserție pe piața muncii pentru cei cu venit minim.
- Subvenții pentru contractele de muncă acordate grupurilor dezavantajate din sectorul privat și cel public.
- Formule de economie socială, cum ar fi companiile de inserție.
- Accesul la încadrarea în muncă poate fi un bun punct de plecare pentru îmbunătățiri în domenii precum locuințele, sănătatea, educația, în special în contextele urbane.
- Angajarea romilor în lucrări de construcții din așezări rurale și formarea romilor în vederea deprinderii tehnicilor agricole moderne.

Sănătate

- Abordarea determinantilor structurali ai sănătății: intervenția intersectorială și abordarea multidisciplinară:
  - Sănătatea umană ar trebui să fie un aspect transversal care să se regăsească în întregul proces decizional din diferite sectoare și de la diferite niveluri.
  - Responsabilitatea comună a tuturor agenților implicați în intervenții.
  - Transmiterea și coordonarea intersectorială a informațiilor.
  - Dezvoltarea de rețele sociosanitare, folosind mai multe canale de asigurare a bunăstării disponibile în anumite zone geografice: centre de sănătate, asociații ale romilor, diferite biserici, precum și alte resurse asociative și administrative.
- Normalizarea și consolidarea programelor de sănătate care vizează populația romă („adaptarea explicită, dar nu exclusivă”)
  - Acces egal și universal la servicii de sănătate de calitate. Accesul egal al romilor la servicii de sănătate trebuie facilitat prin compensarea inegalităților sociale existente cu ajutorul unor programe care să vizeze nevoile specifice ale romilor (atenția adaptată și nediscriminatorie) și să tindă mereu spre încorporarea ulterioară a populației rome în cadrul resurselor normalizate.
  - Pentru ca normalizarea să fie eficace, agenții sociali implicați în furnizarea serviciilor de sănătate trebuie să implementeze concomitent universalizarea serviciilor de sănătate, intervenția intersectorială, formarea profesioniștilor ținând cont de diversitate, medierea interculturală și educația între egali.
- Implicarea și participarea populației rome la toate procesele de intervenție:
  - Administratorii de la nivel UE, național și local, precum și sectorul ONG-urilor, trebuie să evite căderea într-o abordare paternalistă a intervențiilor de sănătate.
  - De aceea, se recomandă implicarea romilor și, acolo unde este posibil, asumarea statutului de lider de către romi ca mediatori și ca agenți ai propriei lor dezvoltări în toate procesele de intervenție care îi afectează, pentru a asigura schimbările atitudinilor și ale obiceiurilor nesănătoase.
- Includerea unei perspective de gen:
  - Sănătatea bărbaților și a femeilor rome este definită de stilurile de viață divergente (alimentație, consumul de tutun, alcool și alte droguri etc.), care, la rândul lor, sunt condiționate de normele sociale care guvernează rolurile și pozițiile diferite ale bărbaților și ale femeilor în rândul populației rome.
- Prioritizarea serviciilor de sănătate preventive prin vizarea femeilor, a copiilor și a tinerilor romi:
  - Orice referire la romi este o referire la o populație extrem de tânără, peste jumătate din populație având sub 25 de ani.
  - Serviciile de sănătate preventive, care implică schimbări ale obiceiurilor și ale comportamentelor, pot genera procese de transformare profunde prin vizarea copiilor. Copiii și adolescenții romi ar trebui vizați cu prioritate în campaniile de informare și de educare, parțial și pentru că ei acceptă mai ușor orice tip de intervenție.
  - Ținând cont de caracteristicile adolescenților și ale tinerilor romi – definite printr-o etapă adultă relativ timpurie –, intervențiile trebuie să aibă în vedere băieții și fetele rome, în vederea integrării medicinei preventive și, în cazul consumului de droguri, înainte de apariția primelor situații de consum.
- Planificare pe termen lung, monitorizare și evaluare

Locuințe

- Locuințele s-au dovedit a fi un impuls inițial esențial și un „punct fără întoarcere” pentru încorporarea socială a populației rome în zonele urbane.

- Ori de câte ori este posibil, programele referitoare la locuințe trebuie să facă parte dintr-o abordare integrală, vizând simultan problemele strâns interconectate ale locuințelor segregate și ale educației, ale șomajului, ale accesului inegal la servicii, inclusiv la cele de sănătate, precum și problemele de mediu, valorificând, pe cât posibil, oportunitățile oferite de modificarea adusă articolului 7.2 al regulamentului FEDR.
- Reducerea segregării locuințelor, inclusiv abordarea directă a izolării/segregării așezărilor din zonele rurale și din cele cu influențe urbane.
- Eliminarea orașelor în stare de degradare, deconcentrarea și strămutarea familiilor de romi în locuințe normalizate răspândite în zonele urbane.
- Selectarea de către administrațiile municipale a familiilor care urmează a fi strămutate, în acest scop fiind necesară o evaluare individualizată a nevoilor pentru facilitarea accesului la locuri de muncă, la educație și la servicii de sănătate.
- Municipaliitățile trebuie să preia conducerea, dar acțiunile de la nivel local trebuie monitorizate îndeaproape și coordonate de ministerele centrale, realizându-se continuitatea acțiunilor independent de schimbările de la nivelul guvernelor locale.
- Eforturi sistematice din partea furnizorilor de servicii sociale de a ajunge la beneficiari, inclusiv din partea asistenților sociali și a managerilor de proiect, identificarea nevoilor și implicarea liderilor romi, a familiilor rome și a persoanelor rome. Participarea beneficiarilor romi la procesul de planificare și, dacă este posibil, la eforturile de reconstrucție.
- Acțiuni de sensibilizare și de educare și întâlniri cu capii de familie (bărbați și femei), pentru a discuta despre utilizarea și întreținerea adecvată a locuințelor, și cu vecinii, în vederea evitării conflictelor interetnice și a promovării unei coexistențe constructive.
- Implicarea romilor ca persoane de legătură între comunități și serviciile publice.
- Asigurarea de cursuri de formare profesională și programe legate de munca în domeniul construcțiilor (participarea romilor la construirea sau renovarea propriilor case și la proiectele de infrastructură din zonele lor – rețea de alimentare cu apă, canalizare, drumuri de acces, clădiri publice – pentru îmbunătățirea habitatului), atât în zonele rurale, cât și în cele urbane, ceea ce poate spori calificările și oportunitățile romilor de a participa la piețele de muncă oficiale.

ANEXA 3: Documente și materiale consultate pentru lucrarea de față

Agencia pentru Drepturile Fundamentale a UE (FRA) (2008) *Incident report on violent attacks against Roma in Italy*. 5 august. Document disponibil la adresa: http://fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/rapid_responses/incident_report_en.htm

Altrock, Uwe et al. (2006) *Spatial Planning and Urban Development in the New EU Member States. From Adjustment to Reinvention* (Aldershot: Ashgate Publishing).

Banca Mondială (2005) *Roma in an expanding Europe: breaking the poverty cycle*. Document disponibil la adresa: http://siteresources.worldbank.org/EXTROMA/Resources/roma_in_expanding_europe.pdf.

Banca Mondială (2010a) *Roma Inclusion: An Economic Opportunity for Bulgaria, Czech Republic, Romania and Serbia. Policy Note* (Washington DC: Banca Mondială).

Banca Mondială (2010b) *Economic Costs of Roma Exclusion, Washington: Europe and Central Asia Departamentul de Dezvoltare Umană*.

Banca Mondială (2010c) *Roma Inclusion in Central and Eastern Europe, Fact Sheet* (Washington: Banca Mondială)

Berescu, Cătălin și Celac, Mariana (2006) *Locuirea și sărăcia extremă. Cazul comunităților de romi* (București, Editura Universitară Ion Mincu).

Bidet, Michelle (2010) „Will French Gypsies always stay nomadic and out of the law-making process?”. Analele conferinței. *Romani mobilities in Europe: Multidisciplinary perspectives*. Conferință internațională. Centrul de studii pentru refugiați, Universitatea Oxford. 14-15 ianuarie. Centro de Investigación Sociológica (CIS) (2006) *Encuesta sociológica a hogares de la población gitana* (estudio n.º. 2.664) (Madrid: CIS).

Centrul European pentru Drepturile Romilor (ERRC) și Fondul de educație pentru romi (REF) (2010) *Persistent Segregation of Roma in the Czech Education System*. Document disponibil la adresa: <http://www.errc.org/cms/upload/media/03/AC/m000003AC.pdf>

Comisia asupra factorilor sociali determinanți ai sănătății (2008) – raportul final al Comisiei privind factorii sociali determinanți ai sănătății, intitulat *Recuperarea decalajului într-o generație: instaurarea echității în materie de sănătate acționând asupra determinanților sociali ai sănătății* (Geneva, OMS). Document disponibil la adresa: http://whqlibdoc.who.int/publications/2008/9789241563703_eng.pdf.

Comisia Europeană (1997) *European Union Anti-discrimination policy: from Equal opportunities between women and men to combat racism*. DG Cercetare. Document de lucru. Seria Libertăți publice. Document disponibil la adresa: http://www.europarl.europa.eu/workingpapers/libe/102/default_en.htm

Comisia Europeană (2008a), Comunicare a Comisiei. Nediscriinarea și egalitatea de șanse: un angajament reînnoit. Instrumente și politici comunitare pentru incluziunea romilor. COM_2008_420 CSWD 27[1].6.08. Bruxelles: Comisia Europeană, 2 iulie. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0420:ro:NOT>

Comisia Europeană (2008b) *Intercultural Dialogue: Support through EU programme* (Luxemburg: Comisia Europeană).

Comisia Europeană (2009a), „Platforma europeană pentru incluziunea romilor (Praga, 24 aprilie 2009)”, MEMO 09/193. Disponibilă la adresa: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/09/193&type=HTML>

Comisia Europeană (2009b) *Comunicarea Comisiei privind „Solidaritatea în domeniul sănătății: reducerea inegalităților în materie de sănătate în Uniunea Europeană”*. COM (2009) 567. 20 octombrie. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0567:FIN:RO:PDF>

Comisia Europeană (2010a), *Comunicarea Comisiei către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. Integrarea socială și economică a romilor în Europa* (COM/2010/0133 final). Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0133:ro:NOT>

Comisia Europeană (2010b), *Improving the tools for the social inclusion and non-discrimination of Roma in the EU*, Direcția Generală Ocuparea Forței de Muncă, Afaceri Sociale și Egalitate de Șanse, Unitatea G.4, manuscris finalizat în iunie. Document disponibil la adresa: <http://ec.europa.eu/progress>

Comisia Europeană (2010c), Document de lucru al serviciilor Comisiei. *Punerea în aplicare a instrumentelor și politicilor Uniunii Europene privind incluziunea romilor – Raport de progres 2008-2010*.

Comisia Europeană (2010d), Document de lucru al serviciilor Comisiei: *Punerea în aplicare a instrumentelor și politicilor Uniunii Europene privind incluziunea romilor – Raport de progres 2008-2010*. SEC(2010) 400 final. Document disponibil la adresa: <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=4823&langId=en>

Comisia Europeană (2010e) *Roma Integration: First Findings of Roma Task Force and Report on Social Inclusion*. 21 decembrie. MEMO/10/701.

Comisia Europeană (2010f) *EU projects in favour of the Roma community*. Conferință 10-11 martie 2010. http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/documents/valorisation/roma_en.pdf.

Comisia Europeană (2011a), *Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. Un cadru UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020* [COM(2011) 173 final]. Bruxelles, 5 aprilie. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0173:ro:NOT>

Comisia Europeană (2011b), *Propunere de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor dispoziții comune privind Fondul european de dezvoltare regională, Fondul social european, Fondul de coeziune, Fondul european agricol pentru dezvoltare rurală și Fondul european pentru pescuit și afaceri maritime, care fac obiectul cadrului strategic comun, precum și de stabilire a unor dispoziții generale privind Fondul european de dezvoltare regională, Fondul social european și Fondul de coeziune și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1083/2006*. Bruxelles, 6 octombrie. COM (2011) 615 Final. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0615:FIN:RO:PDF>

Comisia Europeană (2011c) *Comunicare a Comisiei. Educația și îngrijirea copiilor preșcolari: să oferim tuturor copiilor noștri cea mai bună pregătire pentru lumea de mâine*. COM(2011) 66 final. Bruxelles 17 februarie.

Comisia Europeană (2011d) *Comunicare a Comisiei. O agendă a UE pentru drepturile copilului*. COM(2011) 60 final. Bruxelles, 15 februarie. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0060:FIN:RO:PDF>

Consiliul European (1976) *Directiva 76/207/CEE a Consiliului din 9 februarie 1976 privind punerea în aplicare a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul la încadrarea în muncă, la formarea și la promovarea profesională, precum și la condițiile de muncă*. Document disponibil la adresa: http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/equality_between_men_and_women/c10906_en.htm

Consiliul European (2000a), *Directiva 2000/43/CE a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică*. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:20:01:32000L0043:RO:PDF>

Consiliul European (2000b) *Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă*. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:05:06:32000L0078:RO:PDF>

Consiliul European (2004), *Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora*. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:05:07:32004L0038:RO:PDF>

Consiliul European (2008), *Decizia-cadru 2008/913/JAI a Consiliului din 28 noiembrie 2008 privind combaterea anumitor forme și expresii ale rasismului și xenofobiei prin intermediul dreptului penal*. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:328:0055:0058:RO:PDF>

Consiliul Europei (1950), *Convenția Europeană a Drepturilor Omului*. Roma, 4 noiembrie 1950, și cele cinci protocoale ale acesteia. Document disponibil la adresa: <http://www.hri.org/docs/ECHR50.html>

Consiliul Europei, Divizia Romi și Călători (2010) *Statistics*. Document disponibil la adresa: http://www.coe.int/t/dg3/romatravellers/default_en.asp.

Consiliul Europei, OSCE/ODIHR, UNESCO, OHCHR (2009) *Human Rights Education in the School Systems of Europe, Central Asia and North America: A Compendium of Good Practice* (Varșovia: OSCE/ODIHR). Document disponibil la adresa: <http://www.unesco.org/education/wtd2009/finalcompediun.pdf>

Consiliul UE (2011), *Directiva Parlamentului European și a Consiliului privind aplicarea drepturilor pacienților în cadrul asistenței medicale transfrontaliere*. PE-CONS 6/11. Bruxelles, 21 februarie – document disponibil la adresa: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/ro/11/pe00/pe00006.ro11.pdf>

Consiliul Uniunii Europene (2009), *Concluziile Consiliului privind incluziunea romilor, a 2947-a reuniune a Consiliului Ocuparea Forței de Muncă, Politică Socială, Sănătate și Consumatori*. Luxemburg, 8 iunie.

Document disponibil la adresa: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/ro/09/st10/st10394.ro09.pdf>

Deceniul pentru incluziunea romilor (2008) *Analysis of the Anti-Segregation Policies in the Countries Participating in the Decade of Roma Inclusion*. Document disponibil la adresa: http://www.romadecade.org/analysis_of_the_antisegregation_policies_in_the_countries

Dertwinkel, Tim (2008) *Economic Exclusion of Ethnic Minorities: Indicators and Measurement Considerations* (Excluziunea economică a minorităților etnice: indicatori și considerații de măsurare), Centrul European pentru Problemele Minorităților (ECMI), decembrie.

Ergo/Spolu (2009) *The Black and White Book. Roma Inclusion in South Eastern Europe in Practice*. Document disponibil la adresa: <http://www.spolu.nl/media/userfiles/media/egro/Black%20&%20White.pdf>

EURoma (2010) *Raportul EURoma: Romii și fondurile structurale* (Madrid: Fundación Secretariado Gitano).

Fondul de educație pentru romi (REF) (2007a) *Advancing Education of Roma in the Czech Republic: Country Assessment and the Roma Education Fund's Strategic Directions* (Budapesta: REF)

Fresno, José Manuel (2010) „Advice on the Activities related to Roma Inclusion Priority of the Spanish Presidency, and on the Links between the European Parliament Pilot Project and the Potential Use of Structural Funds in this Context”. Raport întocmit pentru DG REGIO. 14 iunie.

Fresno, José Manuel (2010) „Promoting the social inclusion of children in a disadvantaged rural environment – the micro-region of Szécsény: Synthesis Report”. Ungaria 2010. Recenzie privind incluziunea socială și protecția socială și evaluarea incluziunii sociale.

Fresno, José Manuel și echipa tehnică – Fundación Secretariado Gitano (2009) „Framework Document ACEDER Programme”. Grupul de lucru asupra vizitei pentru studiul privind ocuparea forței de muncă (11-13 martie 2009). Document disponibil la adresa: http://www.gitanos.org/upload/60/11/Framework_Document_-_ACEDER_Programme.pdf

FSG (2007) *Mapa Sobre Vivienda y Comunidad Gitana en España* (Madrid: FSG). Document disponibil la adresa: <http://www.gitanos.org/publicaciones/mapavivienda>

FSG (2009) *Health and the Roma Community, analysis of the situation in Europe. Bulgaria, Greece, Portugal, Romania, Slovakia, Spain* (Madrid: Fundación Secretariado Gitano, Ministerio de Sanidad y Política Social).

Fundación Secretariado Gitano (FSG) (2005) *Roma population and employment, a comparative study* (Madrid: FSG).

GHK Consulting (2010) „Summary of the Peer Review on «Field social work and labour counselling within the schemes of strategies combating unemployment of Roma»”. Republica Cehă, 25-26 noiembrie 2010. Programul pentru învățarea reciprocă 2010. Toamna. Recenzii disponibile la adresa: <http://www.mutual-learning-employment.net/>

Grupul operativ privind romii al Comisiei Europene (2010), „Report of the Roma Taskforce on the assessment and benchmarking of the use of EU funds by member states for Roma integration”, EURoma (2010), op. cit.

Guvernul Republicii Cehe (2010) *Success stories of the ESF projects in the Czech Republic focused on support and integration of Roma community*. Versiunea în limba cehă și un rezumat în limba engleză sunt disponibile la adresa: www.euromanet.eu/resource_center/search/29677/index_1.html

Guy, Will și José Manuel Fresno (2006) „Municipal programme of shanty towns eradication in Avilés (Asturias). Synthesis Report”. Recenzie și evaluare a incluziunii sociale. Document disponibil la adresa: http://www.peer-review-social-inclusion.eu/peer-reviews/2006/social-integration-of-roma-people-municipal-programme-of-shanty-towns-eradication-in-aviles/synthesis-report_en

Harvey, Brian (2011) *Making the Most of EU Funds. A Compendium of Good Practice of EU Funded Projects for Roma*. Studiu solicitat de către Institutul pentru o Societate Deschisă. Document disponibil la adresa: <http://www.romadecade.org/files/ftp/Publications/Harvey%20-%20Making%20the%20Most.pdf>

INE (2011) „Avance del Padrón Municipal a 1 de enero de 2011”. Document disponibil la adresa: <http://www.ine.es/prensa/np648.pdf>

Laparra, Miguel et al. (2011) *Diagnóstico de la Población Gitana en España* (Madrid: CIS, Ministerio de Sanidad y Política Social).

Maisongrande, Vincent (2011) „Les circulations migratoires roumaines en Europe: Réseaux sociaux et inscription dans l'espace”. Document disponibil la adresa: <http://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00603335/fr/>

Matras, Yaron (2002) *Romani: A linguistic introduction* (Cambridge: Cambridge University Press).

McDonald, Christina și Negrin, Katy (2010) *No Data - No Progress. Data Collection in Countries Participating in the Decade of Roma Inclusion 2005–2015* (Open Society Foundations). Document disponibil la adresa: http://www.soros.org/initiatives/roma/articles_publications/publications/no-data-no-progress-20100628

Milcher, Susanne (2006) „Poverty and the determinants of welfare for Roma and other vulnerable groups in Southeastern Europe”, *Comparative Economic Studies*, 48:20–35. Document disponibil la adresa:

<http://www.palgrave-journals.com/ces/journal/v48/n1/pdf/8100148a.pdf>

Ministerul Afacerilor Externe, Ungaria (2004) *Gypsies/Roma in Hungary. Fact Sheets on Hungary*. Document disponibil la adresa: http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/05DF7A51-99A5-4BFE-B8A5-210344C02B1A/0/Roma_en.pdf

Müller, Stephan și Jovanovic, Zeljko (2010) *Pathways to Progress? The European Union and Roma Inclusion in the Western Balkans* (Budapesta: Inițiativele privind romii, OSI)

Oficiul de Informare a Romilor din Europa (ERIO), Centrul European pentru Drepturile Romilor (CEDR), Institutul pentru o Societate Deschisă, Grupul pentru politica în domeniul migrației (2006) *Equality for Roma in Europe - A Roadmap for Action* (Budapesta: Deceniul Romilor). Document disponibil la adresa: <http://www.romadecade.org/5105>

OMS (2010a) *Poverty and social exclusion in the WHO European Region: health systems respond* (Copenhaga, Biroul Regional pentru Europa al OMS).

OMS (2010b), *How health systems can address health inequities linked to migration and ethnicity* (Copenhaga: Biroul Regional pentru Europa al OMS).

Open society Foundations (2011) *Vademecum: Improving housing conditions for marginalised communities including Roma in Bulgaria, Czech Republic, Hungary, Romania and Slovakia through the absorption of ERDF*. Document disponibil la adresa: http://lgi.osi.hu/cimg/0/1/3/9/2/vademecum_1703.pdf

Oravec, L. și Bošelová, Z. (2006) „Activation policy in Slovakia: Another failing experiment?” *Roma Rights Quarterly* 1, Centrul European pentru Drepturile Romilor (ERRC), Budapesta: ERRC. Document disponibil la adresa: <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=2537>

Parlamentul European (2011) *Measures to Promote the Situation of Roma EU Citizens in the European Union. Study*.

Document disponibil la adresa: http://www.euromanet.eu/upload/77/37/EP_Roma.pdf.

Rapoarte de țară disponibile la adresa: https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/300907/1/country+report+Poland_EP+study+on+Roma_2011.pdf

Parlamentul European și Consiliul UE (2010), *Regulamentul (UE) nr. 437/2010 al Parlamentului European și al Consiliului din 19 mai 2010 de modificare a Regulamentului (CE) nr. 1080/2006 privind Fondul european de dezvoltare regională în ceea ce privește eligibilitatea intervențiilor în domeniul locuințelor în favoarea comunităților marginalizate*. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:132:0001:0002:RO:PDF>

Parlamentul European, Comitetul pentru ocuparea forței de muncă și afaceri sociale (EMPL) (2008) *Situația socială a romilor și îmbunătățirea accesului acestora pe piața muncii din UE (IP/A/EMPL/ST/2008-02)*. Document disponibil la adresa: http://www.euromanet.eu/resource_center/archive/38354.html

Pavlou, Miltos (2009), „Housing Conditions of Roma and Travellers”, Punctul Focal Național RAXEN din Grecia. Martie. Document disponibil la adresa: http://www.nchr.gr/media/keimena_diethwn_organismwn_kai_forewn/fra/RAXEN-Roma_Housing_2009_GR.pdf

Președinția maghiară a UE (2011) *Background information on the territorial aspects of extreme poverty Informal Contact Group meeting*. 18 februarie.

Președinția spaniolă a UE (2010), *Integrated European Platform for Roma Inclusion Roadmap*. 30 iunie.

Raportul UNDP (2004) *Avoiding the Dependency Trap: The Roma in Central and Eastern Europe*. Document disponibil la adresa: <http://europeandcis.undp.org/Home/show/62BBCD48-F203-1EE9-BC5BD7359460A968>

REF (2007) *Advancing Education of Roma in Bulgaria: Country Assessment and the Roma Education Fund's Strategic Directions* (Budapesta: REF)

REF (2007b) *Advancing Education of Roma in Hungary: Country Assessment and the Roma Education Fund's Strategic Directions* (Budapesta: REF)

Revinga, Ana, Dena Ringold și William Martin Tracy (2002) *Poverty and Ethnicity A Cross-Country Study of Roma Poverty in Central Europe*, Documentul tehnic nr. 531 al Băncii Mondiale.

Tanner, Arno (2005), *The Roma of Eastern Europe: Still Searching for Inclusion*, mai. Document disponibil la adresa: <http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?ID=308>

UE (2000c) *Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene*. 2000/C 364/01. Document disponibil la adresa: http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf.

UE (2010) *Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene*. Document disponibil la adresa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:ro:PDF>

UE FRA (2009a) *EU-MIDIS 01. Data in Focus Report: The Roma*. Viena. Document disponibil la adresa: http://www.fra.europa.eu/fraWebsite/eu-midis/eumidis_roma_en.htm.

UE FRA (2009b) *Comparative report: The situation of Roma EU citizens moving to and settling in other EU Member States*, noiembrie.

UE FRA (2009c) *Condițiile de locuit ale romilor și travellers din Uniunea Europeană. Raport comparativ* (Viena: FRA)

UE FRA (2009d) *Discriminarea romilor în privința locuințelor în anumite state membre ale UE – o analiză a datelor EU-MIDIS* (Viena: FRA). Document disponibil la adresa: http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/ROMA_Housing_EUMIDIS_final_RO.pdf

UNICEF (2007) *Breaking the Cycle of Exclusion: Roma Children in South East Europe*. Document disponibil la adresa: http://www.unicef.org/ceecis/070305-Subregional_Study_Roma_Children.pdf

UNICEF (2009) Raport al conferinței internaționale: „The Right to Education for Every Child: Removing Barriers and Fostering Inclusion for Roma Children”. Belgrad, 2-3 iunie, 2009.

UNICEF (2009) *Towards Roma Inclusion: A Review of Roma Education Initiatives in Central and South-Eastern Europe*. Document disponibil la adresa: http://www.unicef.org/ceecis/ROMA_PAPER_FINAL_LAST.pdf

Welbers, Gerhard (2010) *Good practice and strategic lessons from EQUAL regarding the integration of ethnic minorities and migrants in the labour market*. Prezentare și proiect de raport disponibile la adresa: www.euromanet.eu/resource_center/archive/31030.html

Site-uri web și baze de date relevante

Agenda europeană pentru cultură:

http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/doc399_en.htm

Cadrul politic al UE:

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=753&langId=ro>

Câteva convenții și recomandări ale Organizației Națiunilor Unite:

- Constituția Organizației Internaționale a Muncii (1919) <http://www.ilo.org/ilolex/english/constq.htm>
- Convenția cu privire la drepturile copilului (CRC) (1989) <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>
- Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW) (1979) <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>
- Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (CERD) (1965) <http://www2.ohchr.org/english/law/cerd.htm>
- Convenția privind reducerea cazurilor de apatridie (1961) http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/6_1_1961.pdf
- Convenția privind statutul apatrizilor (1954) <http://www2.ohchr.org/english/law/stateless.htm>
- Declarația de la Philadelphia (1944) <http://www.ilo.org/ilolex/english/iloconst.htm>
- Declarația drepturilor fundamentale la locul de muncă (1998) <http://www.ilo.org/declaration/thedeclaration/textdeclaration/lang--en/index.htm>

- Declarația privind justiția socială pentru o globalizare echitabilă (2008) http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@cabinet/documents/publication/wcms_099766.pdf
- Declarația Universală a Drepturilor Omului (DUDO) (1948) <http://www.un.org/en/documents/udhr/>
- Human Rights Education Associates (HREA): http://www.hrea.org/index.php?base_id=103&language_id=1&category_id=39&category_type=3&group=6
- ICNUR: <http://www.ohchr.org/EN/Pages/WelcomePage.aspx>
- Pactul internațional privind drepturile civile și politice (ICCPR) (1966) <http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>
- Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale (ICESCR) (1966) <http://www2.ohchr.org/english/law/cescr.htm>

Centre de Médiation des Gens du Voyage et des Roms en Wallonie: <http://www.cmgv.be/>

Centrul European pentru Drepturile Romilor (ERRC): <http://www.errc.org/>

Centrul privind Drepturile la Locuință și Evacuările (Centre on Housing Rights and Evictions – COHRE) „Legal resources for housing rights” (Resurse juridice privind drepturile la locuință): <http://www.cohre.org/legal-resources>

Coaliția europeană pentru politica privind romii (European Roma Policy Coalition – ERPC) <http://webhost.ppt.eu/romapolicy/>

Comenius: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc84_en.htm

Consiliul Europei, Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI): http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp

Consiliul Europei, Divizia Romi și Călători: http://www.coe.int/t/dg3/romatravellers/default_en.asp

Deceniul Romilor 2005-2015: <http://www.romadecade.org/about>

Europa pentru cetățeni: http://eacea.ec.europa.eu/citizenship/index_en.php

Fondul de educație pentru romi: <http://www.romaeducationfund.hu/>

Fondul social european și romii: <http://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=63&langId=ro>

Fundación Secretariado Gitano (FSG): <http://www.gitanos.org/>

Grundtvig: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc86_en.htm

Oficiul de Informare a Romilor din Europa (ERIO): <http://erionet.org/site/>

Orașele și programele UE Urban II: http://ec.europa.eu/regional_policy/urban2/towns_prog_en.htm

Programul *Acceder* al FSG: <http://www.gitanos.org/acceder/>

Programul pentru învățare reciprocă. Recenzii privind incluziunea socială și ocuparea forței de muncă, Spania (2006), Grecia (2009), Republica Cehă (2010), Ungaria (2010). Documentele naționale sunt disponibile la următoarele adrese:

- Recenzie Grecia: Acțiuni integrate. <http://www.peer-review-social-inclusion.eu/peer-reviews/2009/integrated-programme-for-the-social-inclusion-of-roma>

- Recenzie Republica Cehă: Ocuparea forței de muncă.
<http://www.mutual-learning-employment.net/peer-reviews/>
- Recenzie Spania: Locuințe.
<http://www.peer-review-social-inclusion.eu/peer-reviews/2006/social-integration-of-roma-people-municipal-programme-of-shanty-towns-eradication-in-aviles>
- Recenzie Ungaria: Educație.
<http://www.peer-review-social-inclusion.eu/newsletter-articles/child-poverty-and-roma-exclusion>

Programul pentru multilingvism: http://ec.europa.eu/languages/index_ro.htm

Programul *Promociona* al FSG: http://www.gitanos.org/upload/32/21/Folieto_PROMOCIONA_FSG.pdf

Programul „Tineret în acțiune”: http://ec.europa.eu/youth/index_en.htm

PROGRESS: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=327&langId=ro>

Progress (microfinanțare): <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=836&langId=ro>

Rețeaua de cercetare transnațională Urba-Rom: <http://urbarom.crevilles.org/>

Rețeaua EURoma: <http://www.euromanet.eu/about/index.html>

Site-ul Europa 2020: http://ec.europa.eu/europe2020/index_ro.htm

UE – Portalul pentru romi al Comisiei Europene: <http://ec.europa.eu/roma>

UE – DG Justiție - Abordarea discriminării <http://ec.europa.eu/antidiscrimination>

UE FRA: http://fra.europa.eu/fraWebsite/roma/roma_en.htm

Comisia Europeană

Soluții pentru incluziunea romilor în UE - Politici și tipuri de abordări

Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene

2012 – 74 p. – 21x29,7cm

ISBN-978-92-79-23055-4

doi: 10.2838/59997

Scopul acestei publicații este de a sprijini activitatea factorilor politici pentru implementarea strategiilor naționale de integrare a romilor și pentru planificarea și dezvoltarea unor planuri și proiecte de politici, susținând totodată organizațiile publice și private care lucrează cu romii prin:

- descrierea celor mai frecvente tipuri de excluziune cu care se confruntă romii care locuiesc în Uniunea Europeană (UE) în funcție de contextele lor geografice, economice și sociale particulare;
- explicarea modului în care trebuie adaptate principiile de bază comune și acțiunile prioritare la aceste contexte și circumstanțe diferite;
- propunerea unor opțiuni de politică, inclusiv a unor strategii, abordări și priorități care pot fi adoptate pe baza acestor situații de excluziune;
- realizarea legăturii dintre aceste opțiuni de politică și cadrul UE actual, inclusiv instrumentele juridice, de politică și financiare.

